

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

2020 ел, 8 декабрь

г.Казань

КАРАР

№ 1114

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «2014 – 2025 елларга «Татарстан Республикасы гражданнарына социаль ярдәм күрсәтү» дәүләт программасын раслау турында» 2013 ел, 23 декабрь, 1023 нче карары белән расланган «2014 – 2025 елларга «Татарстан Республикасы гражданнарына социаль ярдәм күрсәтү» дәүләт программасына үзгәрешләр кертү хакында

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты КАРАР БИРӘ:

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «2014 – 2020 елларга «Татарстан Республикасы гражданнарына социаль ярдәм күрсәтү» дәүләт программасын раслау турында» 2013 ел, 23 декабрь, 1023 нче карары белән (Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2014 ел, 22 апрель, 267 нче; 2014 ел, 1 октябрь, 708 нче; 2014 ел, 14 ноябрь, 876 нчы; 2014 ел, 12 декабрь, 977 нче; 2015 ел, 8 апрель, 231 нче; 2015 ел, 19 май, 358 нче; 2015 ел, 1 июнь, 396 нчы; 2015 ел, 16 июнь, 442 нче; 2015 ел, 2 ноябрь, 831 нче; 2016 ел, 24 февраль, 112 нче; 2016 ел, 15 апрель, 225 нче; 2016 ел, 8 май, 288 нче; 2016 ел, 22 июль, 498 нче; 2016 ел, 23 сентябрь, 681 нче; 2016 ел, 30 ноябрь, 884 нче; 2016 ел, 30 декабрь, 1053 нче; 2017 ел, 3 февраль, 59 нчы; 2017 ел, 26 май, 308 нче; 2017 ел, 21 июнь, 411 нче; 2017 ел, 26 июнь, 433 нче; 2017 ел, 10 октябрь, 777 нче; 2017 ел, 15 декабрь, 993 нче; 2017 ел, 29 декабрь, 1077 нче; 2018 ел, 19 гыйнвар, 18 нче; 2018 ел, 14 февраль, 87 нче; 2018 ел, 26 апрель, 285 нче; 2018 ел, 4 май, 318 нче; 2018 ел, 26 июнь, 519 нчы; 2018 ел, 22 сентябрь, 824 нче; 2018 ел, 24 декабрь, 1210 нчы; 2019 ел, 16 гыйнвар, 13 нче; 2019 ел, 2 апрель, 258 нче; 2019 ел, 22 июль, 612 нче; 2019 ел, 22 июль, 612 нче; 2019 ел, 17 сентябрь, 840 нчы; 2019 ел, 28 октябрь, 965 нче; 2019 ел, 12 ноябрь, 1035 нче,

2019 ел, 10 декабрь, 1134 нче, 2020 ел, 3 апрель, 254 нче, 2020 ел, 08 август, 668 нче, 2020 ел, 25 ноябрь, 1064 нче карарлары белән кертелгән үзгәрешләрне исәпкә алып) расланган «2014 – 2025 елларга «Татарстан Республикасы гражданнына социаль ярдәм күрсәтү» дәүләт программасына (алга таба – Программа) түбәндәге үзгәрешләрне кертәргә:

Программа паспортында:

«Ярдәмче программалар исемлеге» юлының 13 пунктында «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

«Еллар һәм чыганаclar буенча бүлеп, Программаны финанслау күләмнәре» юлын түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Еллар һәм чыганаclar буенча бүлеп, Программаны финанслау күләмнәре»	Программаны финанслауның гомуми күләме 327 787 613,828 мең сум тәшкит итә, шул исәптән Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 234 805 384,378 мең сум, федераль бюджеттан - 92 918 935,5 мең сум, Россия Федерациясе Пенсия фонды бюджетыннан субсидиялар - 44 199,800 мең сум, бюджеттан тыш чыганаclarдан (Авыр тормыш хәлендә булган балаларга ярдәм фондыннан алынган акчалар) - 19 094,15 мең сум.					
	(мең сум)					
	Ел	Финанслау күләме барлыгы	Шул исәптән			бюджеттан тыш чыганаclar
			Татарстан Республикасы бюджеты акчасы	федераль бюджет акчасы	Россия Федерациясе Пенсия фонды бюджетыннан субсидия	
	2014	20 908 005,515	15 441 582,078	5 450 597,7	14 171,2	1 654,537
	2015	22 567 805,0	16 347 332,0	6 209 073,9	11 399,1	-
	2016	21 787 165,406	17 017 094,04	4 753 460,7	6 926,3	9 684,366
	2017	22 590 377,407	18 225 677,86	4 351 407,0	5 537,3	7 755,247
	2018	21 934 314,7	17 180 390,1	4 748 058,5	5 866,1	-
	2019	22 692 698,4	17 086 759,6	5 605 686,5	252,3	-
2020	32 933 585,5	21 917 498,6	11 016 039,4	47,5	-	
2021	31 719 637,2	21 760 128,5	9 959 508,7	-	-	
2022	33 000 186,8	22 623 691,1	10 376 495,7	-	-	
2023	32 756 069,8	22 483 659,7	10 272 410,1	-	-	
2024	32 756 069,8	22 483 659,7	10 272 410,1	-	-	
2025	32 141 698,3	22 237 911,1	9 903 787,2	-	-	
Барлыгы	327 787 613,828	234 805 384,378	92 918 935,5	44 199,8	19 094,15	
Финанслау күләмнәре фараз характерында була һәм аларга, тиешле бюджетларның мөмкинлекләрен исәпкә алып, ел саен төзәтмәләр кертеләргә тиеш»;						

«Еллар буенча бүлеп, Программаның максатларын һәм бурычларын тормышка ашыруның көтелгән ахыргы нәтижеләре (нәтижеләрен бәяләү индикаторлары)» юлында:

илле алтынчы абзацны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Татарстан Республикасы инвалидларының гомуми санында реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү чаралары гамәлгә ашырылган инвалидларның өлешен 2019 елда 70,9 процентка кадәр, 2020 елда - 71,9 процентка кадәр, 2021 елда - 72,9 процентка кадәр житкерергә;»;

илле жиденче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасы инвалид-балаларының гомуми санында реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү чаралары гамәлгә ашырылган инвалид-балаларның өлешен 2019 елда 72,8 процентка кадәр, 2020 елда - 73,8 процентка кадәр, 2021 елда - 74,8 процентка кадәр житкерергә;»;

илле сигезенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасы балаларының мондый хезмәтләр алуға мохтаж гомуми санында иртә ярдәм алган максатчан төркем балалары өлешен 2019 елда 35 процентка, 2020 елда - 40 процентка, 2021 елда - 45 процентка кадәр житкерергә;»;

илле тугызынчы абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«хезмәткә сәләтле яшьтәге инвалидларның гомуми санында хезмәт яшендәге инвалидлар өлешен 2019 елда 40 процентка кадәр, 2020 елда - 30* процентка кадәр, 2021 елда - 42,3* процентка кадәр житкерергә;»;

илле беренче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«эшкә урнаштырылган инвалидларның Татарстан Республикасы инвалидларының гомуми санында эшкә урнаштыруға мохтаж булган өлешен житкерергә, алар турында мәгълүматны Татарстан Республикасы мәшгульлек хезмәте органнарына хисап чорында, 2019 елда 50* процентка кадәр, 2020 елда - 45* процентка кадәр тапшырылган индивидуаль тернәкләндерү программаларынан өземтә рәвешендә;»;

алтмыш беренче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәэмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидларның өлешен 2019 елда 70* процентка кадәр, 2020 елда - 50* процентка кадәр житкерергә;»;

алтмыш икенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасы халкының гомуми санында беренче тапкыр инвалид дип танылган һәм Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәэмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән инвалидларның өлешен 2019 елда 70* процентка, 2020 елда - 55* процентка кадәр житкерергә;»;

алтмыш өченче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан реабилитация оешмаларының гомуми санында Татарстан Республикасының инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны, комплекслы тернәкләндерү системасына кертелергә тиешле тернәкләндерү оешмалары өлешен 2019 елда 30 процентка кадәр, 2020 елда - 48 процентка кадәр, 2021 елда - 66 процентка кадәр житкерергә;»;

алтмыш дүртенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасында иртә ярдәм программаларына кертелгән, иртә ярдәм хезмәтләреннән канәгать булган гаиләләр өлешен 2019 елда 90 процентка кадәр, 2020 елда - 90 процентка кадәр, 2021 елда 90 процентка кадәр житкерергә;»;

алтмыш бишенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасында инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга, тернәкләндерү яисә абилитацияләү чаралар күрсәтүне тәмин итә торган белгечләрнең өлешен, шулай ук квалификация күтәрү һәм белгечләрне һөнәри яңадан әзерләү программалары буенча белем алган, шул исәптән инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү методикаларын куллану буенча, шулай ук иртә ярдәм күрсәтүне, бергә яшәүне тәмин итүче белгечләр өлешен Татарстан Республикасында мондый белгечләрнең гомуми санында 2019 елда 35 процентка кадәр, 2020 елда - 45 процентка, 2021 елда - 48 процентка кадәр булган житкерергә;»;

алтмыш алтынчы абзацны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«бергә яшәүче инвалидларны колачлауны 2019 елда 30 кешегә кадәр, 2020 елда - 40 кешегә кадәр, 2021 елда - 40 кешегә кадәр тәмин итәргә;»;

I бүлекнең йөз унынчы абзацында «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

II бүлекнең утыз өченче абзацында «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

III бүлекне түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«III. Программаның ресурслар белән тәмин ителешен нигезләү

Программаны финанслауның гомуми күләме 327 787 613,828 мең сум тәшкил итә, шул исәптән Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 234 805 384,378 мең сум, федераль бюджеттан - 92 918 935,5 мең сум, Россия Федерациясе Пенсия фонды бюджетыннан субсидияләр - 44 199,800 мең сум, бюджеттан тыш чыганақлардан (Авыр тормыш хәлендә булган балаларга ярдәм фондыннан алынган акчалар) - 19 094,15 мең сум.

(мең сум)

Ел	Финанслау күләме барлыгы	Шул исәптән			
		Татарстан Республикасы бюджеты акчасы	федераль бюджет акчасы	Россия Федерациясе Пенсия фонды бюджетыннан субсидия	Бюджеттан тыш чыганақлар
2014	20 908 005,515	15 441 582,078	5 450 597,7	14 171,2	1 654,537
2015	22 567 805,0	16 347 332,0	6 209 073,9	11 399,1	-
2016	21 787 165,406	17 017 094,04	4 753 460,7	6 926,3	9 684,366
2017	22 590 377,407	18 225 677,86	4 351 407,0	5 537,3	7 755,247
2018	21 934 314,7	17 180 390,1	4 748 058,5	5 866,1	-
2019	22 692 698,4	17 086 759,6	5 605 686,5	252,3	-
2020	32 933 585,5	21 917 498,6	11 016 039,4	47,5	-
2021	31 719 637,2	21 760 128,5	9 959 508,7	-	-
2022	33 000 186,8	22 623 691,1	10 376 495,7	-	-
2023	32 756 069,8	22 483 659,7	10 272 410,1	-	-
2024	32 756 069,8	22 483 659,7	10 272 410,1	-	-
2025	32 141 698,3	22 237 911,1	9 903 787,2	-	-
Барлыгы	327 787 613,828	234 805 384,378	92 918 935,5	44 199,8	19 094,15

Финанслау күләмнәре фараз характерында була һәм аларга, тиешле бюджетларның мөмкинлекләрен исәпкә алып, ел саен төзәтмәләр кертелергә тиеш.

Программаны ресурслар белән тәмин итү буенча жентекле мәгълүмат әлеге Программаның 2 нче кушымтасында күрсәтелгән.

1 нче кушымтада:

«Татарстан Республикасында инвалидларның, шул исәптән инвалид балаларның, реабилитацион һәм абилитацион хезмәт күрсәтүләр, иртә ярдәм күрсәтү дәрәжәсен, шулай ук һөнәри үсеш һәм эш белән тәмин ителеш дәрәжәсен арттыру, эш белән тәмин итүгә ярдәм күрсәтүне кертәп, инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга:

«Татарстан Республикасы инвалидларының гомуми санында реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү чаралары гамәлгә ашырылган инвалидлар өлеше индивидуаль реабилитацияләү яисә абилитацияләү программасында (өлкәннәр) шундый рекомендацияләр булган» юлының 14 графасына «74,9» саннарын өстәргә;

«Татарстан Республикасы инвалид балаларын реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү чаралары гамәлгә ашырылган инвалид балалар өлеше, индивидуаль программада шундый рекомендацияләр булган Татарстан Республикасы инвалид балаларының гомуми санында, процент» юлының 14 графасына «76,8» саннарын өстәргә;

«Татарстан Республикасы балаларының мондый хезмәт күрсәтүләргә алуға мохтаж гомуми санында иртә ярдәм күрсәткән максатчан төркем балалары өлеше, процент» юлының 14 графасына «55» саннарын өстәргә;

«Татарстан Республикасында инвалид тәмамлаучыларның гомуми санында профориентация эше белән колачланган 9 һәм 11 сыйныф укучылары өлеше, процент» юлында:

12 графада «100» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

13 графада «100» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

14 графага «-» тамгасын өстәргә;

«Татарстан Республикасында хезмәткә сәләтле яшьтәге инвалидларның гомуми санында хезмәткә сәләтле яшьтәге инвалидлар өлеше, процент» юлында:

12 графада «50*» саннарын «42,3*» саннарына алмаштырырга;

13 графада «50*» саннарын «44,7*» саннарына алмаштырырга;

14 графага «47*» саннарын өстәргә;

«Татарстан Республикасында эшкә урнаштырылуға мохтаж инвалидларның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше, алар турында белешмәләр инвалидларны реабилитацияләү яисә абилитацияләү индивидуаль программаларынан өземтә рәвешендә хисап чорында Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәмин итү хезмәте органнарына тапшырылган, процент»:

12 графада «60*» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

13 графада «60*» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

14 графага «-» тамгасын өстәргә;

«Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучы инвалидларның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше, процент» юлында:

23 графада «635,0» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

23 графада «635,0» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

14 графага «-» тамгасын өстэргә;

«Беренче тапкыр инвалид дип танылган һәм Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән Татарстан Республикасы гражданның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше, процент» юлында:

12 графада «80*» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

13 графада «80*» саннарын «-» билгесенә алмаштырырга;

14 графага «-» тамгасын өстэргә;

«Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан тернәкләндерү оешмаларының гомуми санында Татарстан Республикасының инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү төбәк системасына кертелгән тиешле тернәкләндерү оешмалары өлеше, процент» юлының 14 графасына «100» саннарын өстэргә;

«Татарстан Республикасында иртә ярдәм программаларына кертелгән, иртә ярдәм күрсәтү хезмәтләренең сыйфатыннан канәгать калган гаиләләр өлеше, процент» юлының 14 графасына «90» саннары өстэргә;

«Татарстан Республикасында инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга, тернәкләндерү яисә абилитацияләү чаралар күрсәтүне тәмин итә торган белгечләрнең өлешен, шулай ук квалификация күтәрү һәм белгечләрне һөнәри яңадан әзерләү программалары буенча белем алган, шул исәптән инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү методикаларын куллану буенча, шулай ук иртә ярдәм күрсәтүне, бергә яшәүне тәмин итүче белгечләр өлешен Татарстан Республикасында мондый белгечләрнең гомуми санында, процент» юлының 14 графасына «55» санын өстэргә;

«Бергә яшәүче инвалидларны колачлау, кеше» юлының 14 графасына «40» саннарын өстэргә;

түбәндәге эчтәлекле юл өстэргә:

	«Инвалидларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләүнең төбәк системасына кертелгән сыйфаттан канәгать булган реабилитацияләү һәм абилитацияләү чаралары оешмаларында күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатыннан канәгать булган инвалидлар, шул исәптән инвалид балалар өлеше, процент	-	-	-	-	-	-	-	-	90	90	90	90	-	-»;
--	--	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	---	-----

2 нче кушымтада:

«2019 - 2022 елларга инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү системасын формалаштыру» юлын түбәндәге редакциядә баян итэргә:

«2019 – 2022 елларга инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны, комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын булдыру»;	Татарстан Республикасы бюджеты	-	-	-	-	-	19 387,6	16 366,6	16 426,5	15 487,7	-	-	-
	федераль бюджет	-	-	-	-	-	26 773,3	22 601,5	22 684,2	23 231,5	-	-	-»;

«Программа буенча барлыгы, шул исәптән түбәндәгеләр акчасы:» юлының 10 графасында «31 719 494,6» саннарын «31 719 637,2» саннарына алмаштырырга;

«Программа буенча барлыгы, шул исәптән түбәндәгеләр акчасы:» юлының 11 графасында «33 000 048,3» саннарын «33 000 186,8» саннарына алмаштырырга;

«федераль бюджет» юлының 10 графасында «9 959 426,0» саннарын «9 959 508,7» саннарына алмаштырырга;

«федераль бюджет» юлының 11 графасында «10 376 412,6» саннарын «10 376 495,7» саннарына алмаштырырга;

«Татарстан Республикасы бюджеты» юлының 10 графасында «21 760 068,6» саннарын «21 760 128,5» саннарына алмаштырырга;

«Татарстан Республикасы бюджеты» юлының 11 графасында «22 623 635,7» саннарын «22 623 691,1» саннарына алмаштырырга;

«2019 – 2022 елларга инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны, комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын булдыру» ярдәмче программасында (алга таба - Ярдәмче программа);

исемендә «2013 - 2022» саннарын «2013 - 2023» саннарына алмаштырырга;

ярдәмче программа паспортында:

«Ярдәмче программаның исеме» юлында «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

«Ярдәмче программа максаты» юлында «Татарстан Республикасында инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны» сүзләрен «Татарстан Республикасында инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны, инвалидларның бергә яшәүләрен үстерү» сүзләренә алмаштырырга;

«Ярдәмче программа бурычлары» юлында:

беренче абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, бергә яшәү кысаларында хезмәт күрсәтүләр» сүзләрен өстәргә;

өченче абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, инвалидлар бергә яши торган» сүзләрен өстәргә;

дүртенче абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, инвалидлар бергә яши торган» сүзләрен өстәргә;

«Ярдәмче программаның максатчан күрсәткечләре (индикаторлары)» юлында:

өченче абзацта «инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм реабилитацияләүнең региональ системасы» сүзләрен «инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны, Татарстан Республикасын комплекслы реабилитацияләү һәм реабилитацияләү системасы» сүзләренә алмаштырырга;

унберенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасында инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга, тернәкләндерү һәм (яисә) абилитацияләү чаралар күрсәтүне тәмин итә торган

белгечләрнең өлешен, шулай ук квалификация күтәрү һәм белгечләрне һөнәри яңадан әзерләү программалары буенча белем алган, шул исәптән инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү методикаларын куллану буенча, шулай ук иртә ярдәм күрсәтүне, бергә яшәүне тәмин итүче белгечләр өлешен Татарстан Республикасында мондый белгечләрнең гомуми санында»

уникенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасында бергә яшәү кысаларында хезмәт күрсәтүче инвалидлар саны»;

түбәндәге эчтәлекле абзац өстәргә:

«Татарстан Республикасында инвалидларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасына кертелгән сыйфаттан канәгать булган реабилитацияләү һәм абилитацияләү чаралары оешмаларында күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатыннан канәгать булган инвалидлар, шул исәптән инвалид балалар өлеше»;

«Ярдәмче программаны гамәлгә ашыру сроки, этаплары» юлында «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

«Ярдәмче программаны финанслау күләмнәре һәм чыганаclarы» юлын түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Ярдәмче программаны финанслау күләмнәре һәм чыганаclarы	<p>2019 - 2020 елларга Ярдәмче программаны финанслауның гомуми күләме 85 129,0 мең сум тәшкил итә, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 35 754,2 мең сум; федераль бюджет акчалары исәбеннән - 49 374,8 мең сум.</p> <p>Ярдәмче программаны планлаштырылган финанслау күләме 2021 елга һәм 2022 - 2023 елларның план чорына 77 829,9 мең сум тәшкил итә, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 31 914,2 мең сум; федераль бюджет акчалары исәбеннән - 45 915,7 мең сум. Шулардан 2021 елга Ярдәмче программаны финанслауның гомуми күләме 39 110,7 мең сум тәшкил итә, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 16 426,5 мең сум; федераль бюджет акчалары исәбеннән - 22 684,2 мең сум.</p>		
(мең сум)			
Ел	Гомуми акча күләме	Шул исәптән акча	
		Татарстан Республикасы бюджеты	федераль бюджет
2019	46 160,9	19 387,6	26 773,3
2020	38 968,1	16 366,6	22 601,5
2021	39 110,7	16 426,5	22 684,2
2022 ел (план)	38 719,2	15 487,7	23 231,5
2023 ел (план)	-	-	-

	Барлыгы	162 958,9	67 668,4	95 290,5
<p>План чорына Ярдәмче программаны финанслау күләмнәре фаразланган характерда һәм, тиешле бюджет мөмкинлекләрен исәпкә алып, ел саен төзәтмәләр кертелергә тиеш»;</p>				

«Ярдәмче программа максатларын һәм бурычларын гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижәләре (нәтижәләренә бәяләү индикаторлары)» юлын түбәндәге редакциядә баян итәргә:

<p>«Ярдәмче программа максатларын һәм бурычларын гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижәләре (нәтижәләренә бәяләү индикаторлары)</p>	<p>Ярдәмче программа чараларын гамәлгә ашыру ел дәвамында уздырыла торган эш йомгаклары буенча түбәндәгеләр артуга ирешергә мөмкинлек бирәчәк:</p> <p>Татарстан Республикасы инвалидларының реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләүгә индивидуаль тәкъдимнәре булган гомуми санында реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү буенча чаралар башкарылган инвалидлар өлешен 2019 елга - 70,9 процентка кадәр, 2020 елга - 71,9 процентка кадәр, 2021 елга - 72,9 процентка кадәр;</p> <p>Татарстан Республикасы инвалид балаларының реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләүгә индивидуаль тәкъдимнәре булган гомуми санында реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү чаралары гамәлгә ашырылган инвалид балалар өлеше 2019 елга - 72,8 процентка, 2020 елга - 73,8 процентка, 2021 елга - 74,8 процентка кадәр;</p> <p>Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан тернәкләндерү оешмаларының гомуми санында инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны тернәкләндерү һәм реабилитацияләү системасына кертергә тиешле Татарстан Республикасы реабилитация оешмалары өлеше 2019елда - 30 процентка, 2020 елга - 48 процентка, 2021 елга - 66 процентка кадәр;</p> <p>Татарстан Республикасында хезмәткә сәләтле яшьтәге инвалидларның гомуми санында эшкә урнаштырылган хезмәт яшендәге инвалидлар өлеше 2019 елга - 40 процентка, 2020 елга - 30* процентка, 2021 елга - 42,3* процентка кадәр;</p> <p>Татарстан Республикасында эшкә урнаштыруга мохтаж инвалидларның гомуми санында алар турында белешмәләр инвалидларны реабилитацияләү яисә абилитацияләү</p>
---	--

индивидуаль программаларыннан өземтә рәвешендә хисап чорында Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәэмин итү хезмәте органнарына тапшырылган өлешен 2019 елга - 50* процентка, 2020 елга - 45* процентка кадәр; Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәэмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучы инвалидларның гомуми санындагы эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше 2019 елга - 70* процентка, 2020 елга - 50* процентка кадәр;

беренче тапкыр инвалид дип танылган һәм Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәэмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән Татарстан Республикасы гражданнының гомуми санындагы эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше, 2019 елга - 70* процентка, 2020 елга - 55* процентка кадәр;

башлангыч ярдәм хезмәтләре алган максатчан төркем балалары өлеше, мондый хезмәт күрсәтүләргә мохтаж Татарстан Республикасы балаларының гомуми санында, 2019 елга - 35 процентка, 2020 елга - 40 процентка, 2021 елга - 45 процентка кадәр;

Татарстан Республикасында иртә ярдәм программаларына кертелгән, иртә ярдәм күрсәтү хезмәтләре сыйфаты белән канәгать булган гаиләләр өлеше 2019 елга - 90 процентка, 2020 елга - 90 процентка, 2021 елга - 90 процентка кадәр;

Татарстан Республикасында бергә яшәү кысаларында хезмәт күрсәтелә торган инвалидлар саны 2019 елга - 30 кешегә кадәр, 2020 елга - 40 кешегә, 2021 елга - 40 кешегә кадәр;

Татарстан Республикасында инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга, тернәкләндерү яисә абилитацияләү чаралар күрсәтүне тәэмин итә торган белгечләрнең өлешен, шулай ук квалификация күтәрү һәм белгечләрне һөнәри яңадан эзерләү программалары буенча белем алган, шул исәптән инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү методикаларын куллану буенча, шулай ук иртә ярдәм күрсәтүне, бергә яшәүне тәэмин итүче белгечләр өлешен Татарстан Республикасында мондый белгечләрнең гомуми санында 2019 елда 35 процентка кадәр, 2020 елда - 45 процентка, 2021 елда - 48 процентка кадәр булган житкерергә;

инвалидларның, шул исәптән инвалид балаларның, комплекслы тернәкләндерү һәм реабилитацияләү системасына кертелгән инвалидларның, шул исәптән

	<p>инвалид балалар өлешен, Татарстан Республикасында тернәкләндерү һәм абилитацияләү буенча чаралар оешмаларында 2020 елга - 90 процентка кадәр, 2021 елга 90 процентка кадәр.</p> <hr/> <p>* Фаразланган күрсәткечләргә, хезмәт базарындагы киеренкелекне, инвалидларны эшкә урнаштыру динамикасын исәпкә алып, эшкә урнашканда яшь инвалидларны озата бару программаларын гамәлгә ашыру йомгакларын, инвалидларның эшкә урнашуга булган ихтыяжлары, квоталанган эш урыннары саны турында статистик белешмәләргә кертеп, төзәтмәләр кертеләргә тиеш.»;</p>
--	---

I бүлектә:

өченче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Инвалидларның федераль реестры белешмәләреннән күренгәнчә, Татарстан Республикасында 2020 елның 1 гыйнварына инвалидлыгы булган 297 977 кеше (Татарстан Республикасы халкының гомуми санының 7,6 проценты), шул исәптән 282 302 инвалид (Россия Федерациясендә республика өлеше - 2,52 процент) һәм 15 675 инвалид бала (Россия Федерациясендә республика өлеше - 2,28 процент) яшәгән, бу инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын булдыру, камилләштерү зарурлыгы белән аңлатыла.»;

дүртенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Инвалидлыгы булган гражданнар саны 2019 елда 297 977* кеше тәшкил итте, 2018 елда - 298 853* кеше, 2017 елда - 295 718 кеше, 2016 елда - 300 354 кеше, 2015 елда - 316 049 кеше, 2014 елда - 318 870 кеше, 2013 елда - 320 788 кеше, шул исәптән 2019 елда - 15 675* инвалид бала, 2018 елда - 15 244* инвалид бала, 2017 елда - 14 816 инвалид бала, 2016 елда - 14 742 бала, 2015 елда - 15 023 бала инвалид, 2014 елда - 15 125 бала, 2013 елда - 14 668 инвалид бала (* федераль инвалидлар реестры мәгълүматлары буенча, [https://sfri.ru/analitika/chislennost.](https://sfri.ru/analitika/chislennost))»;

бишенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«18 яшьтә һәм аннан да өлкәнрәк гражданнарغا беренчел тикшерү уздыру нәтижеләре буенча Татарстан Республикасында төп күрсәткечләр, производства бәхетсезлек очраклары һәм һөнәри авырулар нәтижәсендә зыян күрүчеләрне тикшерү һәм яңадан таныклау төркемнәре буенча инвалидлар тарафыннан беренче тапкыр танылган затларны бүлү һәм 18 яшькә кадәрге гражданнарны беренчел тикшерү нәтижеләре, 2017-2019 еллар өчен яшь төркемнәре буенча 18 яшькә кадәр инвалидлар тарафыннан беренчел танылган гражданнарны бүлү динамикасы Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының «Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча Баш медик-социаль экспертиза бюросы» федераль казна учреждениесе мәгълүматлары буенча 1, 2, 3, 4 һәм 5 таблицаларда китерелгән (<http://www.16.gbmse.ru/statistika/>)»;

1 нче таблицаны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

18 яшьтәге һәм өлкәнрәк гражданны 2017 - 2019 елларда беренчел тикшерү нәтижәләре буенча Татарстан Республикасында төп күрсәткечләр динамикасы (абсолют саннарда һәм 0/000)

Тикшерү күрсәткечләре исеме	2017 ел	2018 ел	2019 ел
Беренче тапкыр тикшерелгән гражданны - барлыгы, шулардан:	18 247	18 540	19 168
инвалидлык төркемен билгеләү өчен тикшерү	17 831	18 124	18 205
Беренче тапкыр инвалид дип табылды, алардан:	16 215	16 657	16 719
эшкә сәләтле яшьтәге	7 805	7 340	6 999
пенсия яшендәге	8 410	9 317	9 720
Беренчел инвалидлык дәрәжәсе, 0/000	52,8	54,3	54,6»;

2 нче таблицаны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2 нче таблица

Татарстан Республикасында 2017-2019 елларда 18 яшьтәге һәм аннан өлкәнрәк гражданны арасында инвалидлык төркемнәре буенча беренче тапкыр инвалид дип танылган инвалидларны бүлү динамикасы (абсолют саннарда һәм %)

Еллар	Беренче тапкыр инвалидлар дип танылганнарның гомуми саны	I төркем		II төркем		III төркем	
		абсолют сан	%	абсолют сан	%	абсолют сан	%
2017	16 215	3 341	20,6	5 833	36,0	7 041	43,4
2018	16 657	3 590	21,6	5 847	35,1	7 220	43,3
2019	16 719	3 857	23,1	5 751	34,4	7 111	42,5»;

2 нче таблицадан соң:

сигезенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасында 2016 - 2019 елларда инвалидны, инвалид баланы реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программасында тәкъдимнәр юнәлешләре буенча мәгълүмат 6 нчы таблицادا китерелде.»;

ундүртенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2016 - 2019 елларда алынган ИПРА мәгълүматлары буенча, реабилитацион яисә абилитацион хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителгән гражданны өлеше түбәндәгеләрне тәшкит итте: инвалидлар - 89 процент, инвалид балалар - 87 процент, социаль хезмәт күрсәтү оешмаларында хезмәт күрсәтелгән реабилитация яки абилитация буенча хезмәт күрсәтүләр алуға мохтаж затлар өлеше: инвалидлар - 70,9 процент, инвалид балалар - 72,8 процент.»;

«Медицина реабилитациясе һәм абилитация» бүлекчәсенә түбәндәге эчтәлекле 3 нче - 6 нчы таблицалар өстәргә:

2017 - 2019 елларда Татарстан Республикасында производствода бәхетсезлек очрақлары һәм һөнәри авырулар нәтижәсендә зыян күрүчеләрне ачыклау һәм кабат тикшерү нәтижәләре буенча төп күрсәткечләр динамикасы (абсолют саннарда)

Тикшерү күрсәткечләре исеме	2017 ел	2018 ел	2019 ел
Профессиональ хезмәткә сәләтлелекне югалту дәрәжәсен билгеләү һәм тернәкләндерү чараларына мохтажлык дәрәжәсен беренчел ачыклау өчен тикшерелгәннәр саны	409	358	345
Һөнәри хезмәткә сәләтне беренчел процентларда югалту дәрәжәсе билгеләнде	347	304	296
шулардан: тернәкләндерү чараларына мохтажлык билгеләнгән	347	304	296
Профессиональ хезмәткә сәләтлелекне югалту дәрәжәсен билгеләү һәм тернәкләндерү чараларына мохтажлык дәрәжәсен беренчел ачыклау өчен тикшерелгәннәр саны	2 243	2 389	3 465
шулардан: реабилитация чараларына мохтажлыкны билгеләү өчен генә тикшерелгәннәр саны	1 444	1 675	2 688
Кабат тикшергәндә һөнәри хезмәткә сәләтне югалту дәрәжәсе билгеләнде	791	702	776
шулардан: тернәкләндерү чараларына мохтажлык билгеләнгән	789	700	776
Кабат тикшерү вакытында тернәкләндерү чараларына мохтажлык кына билгеләнде	1 444	1 673	2 688

4 нче таблица

2017 - 2019 елларга Татарстан Республикасында 18 яшькә кадәрге гражданнарны беренчел тикшерү күрсәткечләренә динамикасы (абсолют саннарда һәм 0/000)

Тикшерү күрсәткечләре исеме	2017 ел	2018 ел	2019 ел
Беренче тапкыр тикшерелгән балалар - барлыгы, шулардан:	1 980	2 134	2 129
«инвалид бала» категориясе буенча инвалидлык билгеләү өчен таныкланган	1 980	2 131	2 112
беренче тапкыр «инвалид бала» категориясе буенча инвалидлар дип танылган	1 642	1 850	1 815
Балалар халкының беренчел инвалидлыгы дәрәжәсе (10 мең балага)	20,2	22,3	21,7

2017 - 2019 елларда Татарстан Республикасында яшь төркемнәре буенча 18 яшькә кадәрге инвалид дип танылган гражданның бүлү динамикасы (абсолют саннарда һәм %)

Балалар яше төркеме	2017 ел		2018 ел		2019 ел	
	абсолют сан	%	абсолют сан	%	абсолют сан	%
0 - 3 яшь	763	46,5	747	46,5	714	39,3
4 - 7 яшь	416	25,3	521	25,3	523	28,8
8 - 14 яшь	337	20,5	442	20,5	439	24,2
15 яшь һәм өлкәнрәк	126	7,7	140	7,7	139	7,7

Татарстан Республикасында 2016 - 2019 елларда инвалидны, инвалид баланы реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программасында тәкъдимнәр юнәлешләре буенча мәгълүмат (төрле юнәлешләр буенча тәкъдимнәр белән ИПРА дан кергән өземтәләрнең гомуми саныннан %)

ИПРАда рекомендацияләр исеме	2016-2017 еллар	2016 - 2018 еллар	2016 - 2019 еллар
Медицина реабилитациясе яки абилитациясе буенча	41,1	41,1	41,1
Социаль реабилитация яки абилитация буенча	40,6	40,7	40,7
Һөнәри реабилитация яки абилитация буенча	12,0	11,2	11,0
Психологик-педагогик реабилитация яки абилитация буенча	4,6	4,8	4,8
Физкультура-савыктыру чаралары, спорт белән шөгыйльләнү буенча	1,7	2,3	2,5»;

«Медицина реабилитациясе һәм абилитация» бүлекчәсен түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Медицина реабилитациясе һәм абилитациясе

Медицина тернәкләндерүе инвалидлыкны профилактикалау, шулай ук инвалидларны реабилитацияләү системасының состав өлеше булып тора. Татарстан Республикасында медицина реабилитациясен үстерү чаралары Медицина реабилитациясен үстерү программасы кысаларында гамәлгә ашырыла, ул Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының эксперт комиссиясе тарафыннан ике тапкыр тыңланды һәм хупланды, «Медицина тернәкләндерүен һәм шифаханә-курорт дэвалануын, шул исәптән балаларны үстерү» ярдәмче программасы буларак

«2025 елга кадәр Татарстан Республикасында сәламәтлек саклауны үстерү» дәүләт программасына кертелде.

Татарстан Республикасында медицина реабилитациясе өч этапта пациентның халәте авырлыгына карап гамәлгә ашырыла:

беренче этап төп авыруны профильләү буенча медицина оешмаларының реанимация һәм интенсив терапия бүлекләрендә авыру яки травманың кискен чорында гамәлгә ашырыла, тикшерү нәтижеләре раслаган очракта функцияләрне (тернәкләндерү потенциалын) торгызу перспективаларын һәм тернәкләндерү ысулларына каршы килүләр булмау очрагында;

икенче этап авыру яки травманың иртә торгызылу чорында, соңгы тернәкләндерү чорында, авыруның калган күренешләре чорында, авыруның хроник агымы вакытында, медицина оешмаларын тернәкләндерү бүлекчәләренә стационар шартларында кискенләшүдән тыш гамәлгә ашырыла;

өченче этап башлангыч һәм соң тернәкләндерү чорларында, авыру агымының калдык күренешләре чорында, авыруның хроник агымында тернәкләндерү, физиотерапия, дөвалау физкультурасы, рефлексотерапия, мануаль терапия, психотерапия, медицина психологиясе, логопед (дефектолог укытучылар), амбулатор шартларда медицина ярдәме күрсәтүче медицина оешмаларының бүлекләрендә (кабинетларында) кискенләшеп китүе аркасында гамәлгә ашырыла.

Татарстан Республикасында медицина реабилитациясе Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының «Медицина реабилитациясен оештыру тәртибе турында» 2012 елның 29 декабрәдәге 1705н номерлы боерыгы, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының «Татарстан Республикасы сәламәтлек саклау учреждениеләрендә медицина реабилитациясен оештыру турында» 2013 ел, 30 декабрь, 2495 нче боерыгы нигезендә үткәрелде.

Өлкән халыкның медицина реабилитациясе түбәндәге шартларда гамәлгә ашырыла:

287 койка егәрлеге булган 7 сәламәтлек саклау учреждениесе базасында медицина реабилитациясенә 12 стационар бүлекләре, шул исәптән үзәк нерв системасы функциясен бозу белән пациентлар өчен 6 бүлек (Казан шәһәренә «Сугыш ветераннары өчен госпиталь» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, Чаллы шәһәренә «Сугыш ветераннары өчен госпиталь» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «Республика клиник неврология үзәге» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе базасында, Казан шәһәрендә - «7 нче шәһәр клиник хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «12 нче шәһәр клиник хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «2 нче шәһәр клиник хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе базасында - гомуми койка егәрлеге 168 койка), периферик нерв системасы һәм терәк-хәрәкәт аппараты функцияләре бозылган пациентлар өчен 4 бүлек (Казан шәһәренә «Сугыш ветераннары өчен госпиталь» дәүләт сәламәтлек саклау учреждениесе, Чаллы шәһәренә «Сугыш ветераннары өчен госпиталь» дәүләт сәламәтлек саклау учреждениесе, «Республика клиник неврология үзәге» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «Нехама» шифаханәсе базасында, гомуми койка егәрлеге 99 койка), соматик авырулары булган пациентларны медицина реабилитацияләү

бүлегенң 1 бүлеге (Казан шәһәренң «Сугышлар ветераннары өчен госпиталь» дәүләт сәламәтлек саклау учреждениесе базасында, койка егәрлеге 20 койка);

12 сәламәтлек саклау учреждениесе базасында амбулатор медицина тернәкләндерүенң 14 бүлеге: Казан шәһәренң «Сугыш ветераннары өчен госпиталь» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, Чаллы шәһәренң «Сугыш ветераннары өчен госпиталь» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «Республика клиник неврология үзәге» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «Медицина университеты клиникасы» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «3 нче Әлмәт шәһәр сырхауханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «Зеленодольск үзәк район хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «Алабуга үзәк район хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, «Түбән Кама үзәк район күппрофильле хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, Казан шәһәренң «7 нче шәһәр сырхауханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе, Иннополис шәһәрендәге 3 нче номерлы сырхауханәсе, «7 нче шәһәр клиник хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесенң, «Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының республика клиник онкология диспансеры» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесенң сырхауханәләре, «Отель-клиника» ЖЧЖ базасында; көндөзгә стационар койкаларының гомуми саны - 211 койка;

16 шифаханә-курорт учреждениесе: пациентлар - эшләүче гражданның кискен миокард инфаркты, тотрыксыз стенокардия, баш миә кан әйләнешенң кискен бозылуы, шикәр авыруы, йөрәккә һәм магистраль кан тамырларына операция ясаганнан соң, умырткалыкны үстерү кимчеләкләре һәм пороклары вакытында ортопедик, травматологик операцияләр ясаганнан соң, буыннар пластикасы, эндопротезлау һәм реэндопротезлау, очлыклар реплантациясе буенча турыдан-туры дөваланганнан соң махсулаштырылган сәламәтлек саклау учреждениеләре шартларында, шулай ук куркыныч төркем йөклә хатын-кызлары өчен.

2019 елда өлкән халык арасынан стационар һәм амбулатор медицина реабилитациясе бүлекләре шартларында 24 517 пациент дөвалана (2018 елда - 23 828 пациент, 2017 елда - 23 485 пациент, 2016 елда - 22 477 пациент), шифаханә-курорт учреждениеләре шартларында - 5 585 кеше (2018 елда - 5 591, 2017 елда - 5 587 пациент, 2016 елда - 5 548 пациент).

2019 елда медицина реабилитациясе 5 364 инвалидка күрсәтелде, бу 2018 ел белән чагыштырганда 3,4 процентка күбрәк - 5 189 инвалид. Аларның стационар этапта - 2 551 инвалид, бу 2018 елга караганда 2,3 процентка күбрәк - 2 492 пациентка (2017 елда - 2 276 пациентка). Алар арасында үзәк нерв системасы функциясен бозган пациентлар - 1 567 кеше, бу 2018 елга караганда 2,4 процентка күбрәк - 1 528 пациент (2017 елда - 1 539 пациент). Периферия нерв системасы һәм терәк-хәрәкәт аппараты функцияләрен бозган пациентлар - 747 кеше, бу 2018 елга караганда 2,8 процентка күбрәк - 726 пациент (2017 елда - 652 пациент). Тән авырулары белән пациентлар - 237 кеше, бу 2018 елга караганда 0,4 процентка кимрәк - 238 пациент (2017 елда - 224 пациент).

Амбулатор этапта 2 813 инвалид дөваланды, бу 2018 ел белән чагыштырганда 4,24 процентка күбрәк - 2 689 пациент (2017 елда - 2 629 пациент). Алар арасында

үзәк нерв системасы функциясе бозылу белән - 1 105 пациент, бу 2018 елга караганда 6,7 процентка кимрәк - 1 185 пациент (2017 елда - 1 284 пациент); периферик нерв системасы һәм терәк-хәрәкәт аппараты функцияләре бозылып - 1 329 пациент, бу 2018 елга караганда 5,3 процентка күбрәк - 1 258 пациент (2017 елда - 1 060 пациент); соматик авырулар белән - 379 кеше, бу 2018 елга караганда 15,3 процентка күбрәк - 321 пациент (2017 елда - 318 пациент).

Медицина реабилитациясе системасын оештыру, аерым алганда, 7 сәламәтлек саклау оешмасында 12 стационар бүлек базасында өлкәннәргә медицина реабилитациясе буенча ярдәм күрсәтүнең икенче этабы һәм 12 сәламәтлек саклау учреждениесе базасында өч профиль буенча амбулатор медицина реабилитациясенең өченче этабы 2019 елда эшкә яраклы яшәтгә инвалидлар санын 2017 ел белән чагыштырганда 10,4 процентка киметергә мөмкинлек бирде.

Шулай итеп, Татарстан Республикасында өч этаплы һәм өч дәрәжәле медицина реабилитациясе системасын оештыру, инновацион технологияләр кертү кан тамырлары, неврология, травматология-ортопедия һәм онкология авырулары белән авыручылар булган авыруларның тернәкләндерү медицина ярдәменә 3,2 - 3,8 процентын ел саен арттырырга, халыкны социаль әһәмияткә ия авырулар белән инвалидлаштыру дәрәжәсен кискәтергә һәм киметергә мөмкинлек бирә.

Татарстан Республикасында балаларны медицина реабилитацияләүне оештыру.

Татарстан Республикасында балаларга, шул исәптән инвалид балаларга медицина ярдәме Татарстан Республикасы территориясендә Россия Федерациясе гражданның түләүсез медицина ярдәме күрсәтү дәүләт гарантияләре программасы кысаларында бушлай күрсәтелә. Медицина ярдәме күрсәтү медицина ярдәмен оештыруның федераль тәртипләрен гамәлгә ашыру кысаларында өч дәрәжәдәге система буенча оештырылган. Беренче дәрәжә район үзәк хастаханәләре, икенче дәрәжә - муниципальара учреждениеләр һәм үзәкләр тарафыннан тәкъдим ителгән. Өченче дәрәжәдәге учреждениеләргә «Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының республика балалар клиник хастаханәсе» ДАССУ керә.

Балигъ булмаганнарны, шул исәптән инвалид балаларны диспансерлаштыру Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының «Балигъ булмаганнарның профилактик медицина тикшерүен үткөрү тәртибе турында» 2017 елның 10 августындагы 514н номерлы боерыгы нигезендә үткәрелә.

Күрсәтмәләр булганда, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы тарафыннан балаларны дөвалануга һәм реабилитацияләүгә федераль медицина учреждениеләренә Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының «Сәламәтлек саклау өлкәсендә бердәм дәүләт мәгълүмат системасын кулланьп, югары технологияле медицина ярдәме күрсәтүне оештыру тәртибен раслау турында» 2019 елның 2 октябрәндәге 824н номерлы боерыгы нигезендә федераль бюджет акчалары исәбеннән жиберү гамәлгә ашырыла.

Югары технологияле һәм махсулаштырылган медицина ярдәме күрсәтү федераль һәм республика медицина учреждениеләрендә гамәлгә ашырыла.

Балаларны, шул исәптән мөмкинлекләре чикләнгән балаларны медицина реабилитациясе балалар амбулатор-сырхауханә учреждениеләрендә, балалар тәүлек буге һәм көндөзгә стационарларның махсулаштырылган бүлекләрендә, тернәкләндерү дөвалау бүлекләрендә, балалар шифаханәләрендә һәм «Республика махсулаштырылган бала йорты» ДАССУ уздырыла.

Балаларны медицина тернәкләндерү бүлекләре Зеленодольск үзәк район хастаханәсе (көндөзгә 17 урын); Чаллы шәһәренең Кама балалар медицина үзәге (60 койка, шулардан 20 көндөз булу); Чистай үзәк район хастаханәсе (23 койка), Республика балалар клиник хастаханәсе (50 койка, шул исәптән 38 көндөз булу урыны); Республика махсулаштырылган балалар йорты (113 койка, шул исәптән 80 койка көндөз булу урыны) базасында жәелдерелгән.

Түбән Кама шәһәренең Медицина реабилитациясе балалар үзәге (88 койка, шуларның 50 койка көндөз булу) һәм Казанның 7 нче номерлы балалар шәһәр сырхауханәсендә инвалид балаларны тернәкләндерү үзәге (46 койка көндөз булу) эшли.

2019 елда тернәкләндерү бүлекләрендә 7 041 бала дөваланган (2018 елда - 6 463; 2017 елда - 6 031; 2016 елда - 6 060; 2015 елда - 5 810), шул исәптән инвалид балалар - 1 254 (2018 елда - 1 342; 2017 елда - 1 219; 2016 елда - 1 352; 2015 елда - 600).

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы системасында 3 балалар шифаханәсе - Черки-Кильдуразы авылы республика балалар шифаханәсе (50 койкага), Республика балалар психоневрология шифаханәсе (100 койкага), Республика клиник туберкулезга каршы «Балалар туберкулез шифаханәсе» диспансеры филиалы (200 койкага) эшли. 2019 елда 350 шифаханә койкасында 2 067 бала дөваланган (2018 елда - 2 043; 2017 елда - 2 146; 2016 елда - 2 181; 2015 елда - 2 214), шул исәптән 132 инвалид бала (2018 елда - 134; 2017 елда - 98; 2016 елда - 89; 2015 елда - 193).

Моннан тыш, республикада Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «2019 - 2025 елларга Татарстан Республикасында яшьләр сәясәтен үстерү» дәүләт программасын раслау турында» 2019 ел, 05 март, 158 нче карары белән расланган «2019 - 2025 елларга балаларның һәм яшьләрнең ялын оештыру» ярдәмче программасы кысаларында балаларны шифаханә белән дөвалау гамәлгә ашырыла. Ачык конкурс нәтижәләре буенча 15 шифаханә учреждениесе белән дәүләт контрактлары төзелде («Крутушка» шифаханәсе» ААЖ, «Васильевский» һөнәр берлекләре шифаханәсе ЛПУ, «Ливадия» һөнәр берлекләре шифаханәсе ЛПУ, «Жемчужина» һөнәр берлекләре шифаханәсе ЛПУ, «КАМАЗжилбыт» ЯАЖ, «Чаллы» клиника-шифаханәсе, «ТАНЕКО» ААЖ, «Шифалы» шифаханә-профилакторий, «Радуга» шифаханәсе» ЯАЖ, «Азнакай» шифаханәсе» ЖЧЖ, «Зәңгәр күл» шифаханә-профилакторий» ЖЧЖ, «Раздолье» Чистай ЛОК ЖЧЖ, «Свяга+» ЖЧЖ). Программа кысаларында 2019 елның июнь - декабрь айларында 95 инвалид бала шифаханәгә юлланган.

Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы тарафыннан балаларны дөвалануга һәм реабилитацияләүгә федераль медицина учреждениеләренә Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының «Сәламәтлек саклау өлкәсендә бердәм дәүләт мәгълүмат системасын кулланып, югары технологияле медицина ярдәме күрсәтүне оештыру тәртибен раслау турында» 2019 елның 2 октябрәндәге 824н номерлы боерыгы нигезендә федераль бюджет акчалары исәбеннән жибәрү гамәлгә ашырыла.

2019 елда федераль шифаханәләргә 41 бала жибәрелгән (2018 елда - 37; 2017 елда - 47; 2016 елда - 34; 2015 елда - 32), шул исәптән 25 инвалид бала (2018 елда - 11; 2017 елда - 17; 2016 елда - 16; 2015 елда - 7).

Авыр авыруларның тормыш сыйфатын яхшырту өчен Татарстан Республикасында хосусый-дәүләт партнерлыгы принцибы буенча оештырылган «Балалар хосписы» НМЧУ булдырылды, анда 35 тәүлек буе койка эшли, шул исәптән 17 койка - балалар өчен. Хоспис базасында амбулатор күчмә хезмәт оештырылган - составында табиб, шәфкать туташы, психотерапевт ике күчмә бригадасы белән. 2019 елда тәүлек буе эшли торган стационарда 215 бала хоспис ярдәме алды (2018 елда - 181; 2017 елда - 215; 2016 елда - 226; 2015 елда - 235), күчмә бригада тарафыннан 120 балага 2 692 йортка барылган (2018 елда - 2 800; 2017 елда - 2 500; 2016 елда - 2 600; 2015 елда - 2 600; 2015 елда - 2 400).

2012 елдан Чаллы шәһәренең «Кама балалар медицина үзәге» ДАССУ базасында амбулатор хоспис хезмәте эшли. 2019 елда күчмә бригада 30 балага 720 тапкыр килгән (2018 елда - 725; 2017 елда - 720; 2016 елда - 720; 2015 елда - 720).

«Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының Республика балалар клиник хастаханәсе» ДАССУ базасында 13 койкага паллиатив ярдәм бүлекчәсе эшли, анда 2019 елда 13 инвалид бала паллиатив ярдәм алган (2018 елда - 13; 2017 елда - 10; 2016 елда - 10; 2015 елда - реанимация бүлегенең 5 койкасында 7 бала дөваланган).

«Республика махсулаштырылган балалар йорты» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесе базасында ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мөхрүм калган балалар өчен 10 койка паллиатив ярдәм эшли, анда 2019 елда 17 бала паллиатив ярдәм алган (2018 елда - 10, 2017 ел - 13, шуларның 12се - инвалид балалар; 2016 елда - 19, шуларның 17 се - инвалид балалар; 2015 елда - 10 койкада 15 балага паллиатив ярдәм күрсәтелгән).

Инвалид балаларны медицина тәэминатында бала туганчы ук авыруларның тумыштан килгән һәм нәселдәнлек патологиясенең иртә диагностикасы аеруча мөһим. Балаларның сәламәтлеген һәм тормыш сыйфатын яхшырту максатларында тумыштан һәм нәселдәнлек патологиясен: пренаталь (савыктыру) диагностика, неонаталь һәм аудиологик скрининглар ачыклау максатыннан, берничә скрининг программасы гамәлгә ашырыла. Яралгының үсешендәге бозылуларны вакытында ачыклау өчен пренаталь (бала тудырганга кадәр) диагностикалау эше дәвам итә.

Ел саен пренаталь скрининг авырлы хатын-кызларның 85 проценттан артыгына үткәрелә (2019 елда - 93 процент; 2018 елда - 92 процент). 2017 - 2019 елларда пренаталь скрининг белән 114 533 йөкле хатын-кыз (2019 елда - 36 407; 2018 елда - 38 151; 2017 елда - 39 975) каралган. Өч ел эчендә пренаталь (бала туганчы) диагностика нәтижәләре буенча 511 яралгының хромосома аномалиясе (2019 елда - 169; 2018 елда - 162; 2017 елда - 180), тумыштан йөрәк, үпкә, нерв системасы кимчелекләре - 1 229 (2019 елда - 416; 2018 елда - 417; 2017 елда - 396) ачыкланган.

2017 - 2019 елларда тикшерү нәтижәләре буенча иртә срокта (2019 елда - 166; 2018 елда - 155; 2017 елда - 148) 469 йөклелек өзәлгән, ул үсешләрендә күпсанлы кимчелекләр булган балаларның тууына юл куймаска мөмкинлек биргән.

2019 ел нәтижәләре буенча неонаталь скрининг кысаларында төрле патологияләргә 42 265 тикшеренү үткәрелгән һәм патологиянең 27 очрагы ачыкланган: адреноген синдром - 4, тумыштан гипотиреоз - 11, фенилкетонурия - 6, муковисцидоз - 3, галактоземия - 3. Оператив мәгълүматларга караганда, яңа туган балаларның неонаталь скринингы 98,7 процент тәшкил иткән (2018 ел - 99,4 процент).

Барлык балалар да диспансер исәбендә тора, кирәкле терапия ала.

Ишетү сәләте бозылган балаларны вакытында ачыклау максатыннан аудиологик скрининг үткәрелә. Аудиологик скринингның беренче этабы бала тудыру йортларында, бала тудыру бүлекләрендә, яна туган балалар патологиясе бүлекләрендә һәм балалар поликлиникаларында уздырыла.

Тикшеренүнең икенче этабы «Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының Республика балалар клиник хастаханәсе» ДАССУ һәм Чаллы шәһәренең «Ишетүне реабилитацияләү үзәге» ДБУЗ базасында оештырылган, моның өчен республика территорияләрен зоналаштыру уздырылган (Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының «Татарстан Республикасында беренче ел тормышындагы балаларның универсаль аудиологик скринингын үткәру турында» 2009 ел, 03 апрель, 388 нче боекы).

2019 елда аудиологик скринингның I этабында 42 583 бала тикшерелгән (2018 елда - 45 910; 2017 елда - 47 599; 2016 елда - 55 212; 2015 елда - 56 224), II этапта - 994 бала (2018 елда - 1 120; 2017 елда - 1 217; 2016 елда - 1 223; 2015 елда - 1 240). Скринг нәтижеләре буенча ишетү сәләте бозылган 163 бала динамик күзәтүгә алынган (2018 елда - 174; 2017 елда - 181; 2016 елда - 190; 2015 елда - 182). 2020 елның 01 гыйнварына кохлеар имплантациясенә 14 бала мохтаж (2018 елда - 29; 2017 елда - 18; 2016 елда - 35; 2015 елда - 26). 2019 елда тикшерелгән балалар өлеше 99,3 процент тәшкил иткән (2018 елда - 99,1 процент; 2017 елда - 98,9 процент; 2016 елда - 98,8 процент; 2015 елда - 98,4 процент). 2019 елда 30 балага кохлеар имплантациясе операцияләре уздырылган, шул исәптән 3 яшькә кадәрге 16 балага.

Гомеренең беренче елында балаларга медицина ярдәме күрсәтүне яхшырту һәм фетоинфантиль югалтуларны киметү максатында 2019 елда сабыллар үлеме һәм үле туу очракларын оператив карау дәвам итте. 2019 елда сабыллар үлеме очракларын анализлау буенча оператив штабның 7 утырышы, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының Балаларга һәм хатын-кызларга медицина ярдәме күрсәтүне оештыру буенча координацияләү советының 1 утырышы, Үле туу очракларын анализлау буенча советның 3 утырышы үткәрелде.

Йөкле хатын-кызларны 2 нче һәм 3 нче дәрәжәдәге стационарларга рациональ һәм үз вакытында маршрутлаштыру 1 нче дәрәжәдәге учреждениеләрдә уртача һәм югары куркыныч төркемненең бала табу санын киметергә мөмкинлек бирде.

2019 ел дәвамында бала табу учреждениеләрендә бала табуның 41 362 очрагы теркәлгән, шулардан 1 нче дәрәжәдәге учреждениеләрдә туганы - 7,2 процент (2018 елда - 8,4; 2017 елда - 8,9); 2 нче дәрәжә - 73,5 процент (2018 елда - 73,1; 2017 елда - 75,2); 3 нче дәрәжә - 19,3 процент (2018 елда - 18,5; 2017 елда - 15,9).

2019 ел нәтижеләре буенча «ТР Сәламәтлек саклау министрлыгының Республика клиник хастаханәсе» ДАССУ перинаталь үзәгендә 8 005 бала тудыду булган, 8 119 бала туган.

Сәламәтлек һәм яшәү сыйфатын яхшырту, сәламәтлеге бозылган һәм тормыш эшчәнлеге чикләнгән балаларны жәмгыятькә интеграцияләү, балалар инвалидлыгын профилактикалау һәм ата-аналарны Татарстан Республикасында 2019 елдан башлап инвалид балалар тәрбияләүдән баш тарту максатыннан башлангыч ярдәм системасын оештыру буенча пилот проектын гамәлгә ашыру башланды.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында иртә ярдәм күрсәтү системасын оештыру буенча пилот проектын гамәлгә ашыру турында» 2019 ел, 6 сентябрь, 790 нчы карарын үтәү йөзеннән Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы тарафыннан «Татарстан Республикасы медицина оешмаларында иртә ярдәм күрсәтү буенча пилот проектын гамәлгә ашыру турында» 2019 ел, 15 октябрь, 2021 нче номерлы боерык чыгарылды, анда иртә ярдәм күрсәтүгә мохтаж балаларны маршрутлаштыру схемасы, педиатрия профилендә медицина оешмаларында иртә ярдәм күрсәтү турында нигезләмә билгеләнде.

Татарстан Республикасында иртә ярдәм күрсәтү хезмәтләрендә Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы катнаша.

Иртә ярдәм күрсәтү системасын оештыру буенча сынау проектын гамәлгә ашыруда катнашучы иртә ярдәм күрсәтү хезмәтләре күрсәтүчеләр буларак Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгынан «Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгының Республика клиник хастаханәсе» ДАССУ, Казан шәһәренең «9 нчы номерлы балалар шәһәр поликлиникасы» ДАССУ, «Республика махсулаштырылган балалар йорты» ДКУ, «Кама балалар медицина үзәге» ДАССУ, Чаллы шәһәренең «2 нче балалар шәһәр поликлиникасы» ДАССУ, «Биектау үзәк район хастаханәсе» ДАССУ, «Тукай үзәк район хастаханәсе» ДАССУ билгеләнде. 2019 ел нәтижеләре буенча иртә ярдәм хезмәтләрен 2 606 бала алды.

Иртә ярдәм күрсәтү максаты сәламәтлек бозуларны һәм тормыш эшчәнлеген чикләүне иртә ачыклауны тәмин итә торган шартлар тудыру, балаларның оптималь үсешен һәм жайлашуын, гаиләнең һәм баланың жәмгыятькә интеграцияләнүен, тормыш эшчәнлеге чикләүләрен профилактикалау яисә киметүне, физик һәм психик сәламәтлекне ныгыту, ведомствоара хезмәттәшлек нигезендә балалар өчен белем алу мөмкинлеген арттыруны тәмин итә.»;

«Инвалид балаларны укуыту һәм психологик-педагогик тернәкләндерү» бүлекчәсен түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Татарстан Республикасы сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнган (СМЧ) балалар өчен барлык мәгариф учреждениеләре чөлтәре сакланган Россия Федерациясе субъектларының берсе. Башлангыч, төп һәм урта гомуми белем бирү программалары буенча тотрыклы рәвештә СМЧ балалар өчен дәүләт гомуми белем бирү оешмалары чөлтәре эшли һәм үсә.

«Россия Федерациясендә мәгариф турында» 2012 елның 29 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль законның 79 статьясындагы 4 өлеше нигезендә СМЧ белән белем алучылар белем бирү эшчәнлеген жайлаштырылган төп белем бирү программалары буенча гамәлгә ашыручы аерым оешмаларда да, шулай ук аерым классларда, мәгариф оешмалары төркемнәрендә дә оештырылды.

«Россия Федерациясендә мәгариф турында» 2012 елның 29 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә Татарстан Республикасында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2015 ел, 17 сентябрь, 688 нче карары белән 2015 - 2018 елларга Татарстан Республикасы социаль сәясәтендә инклюзия концепциясе расланды.

Татарстан Республикасында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2014 ел, 22 февраль, 110 нчы карары белән расланган «2014 - 2025 елларга Татарстан Республикасы мәгарифен һәм фәнен үстерү» дәүләт программасы составында мәгариф өлкәсендә төрле ярдәмче программалар, шул исәптән «Мәктәпкәчә белем бирүне үстерү, инклюзивны да кертеп, һәм әлеге өлкә хезмәткәрләренең квалификациясен күтәрү» ярдәмче программасы, «Гомуми белем бирүне үстерү, инклюзивны да кертеп, һәм әлеге өлкә хезмәткәрләренең квалификациясен күтәрү», «Өстәмә белем бирүне үстерү, инвалид балаларны да кертеп, һәм әлеге өлкә хезмәткәрләренең квалификациясен күтәрү», «Һөнәри һәм югары уку йортыннан соңгы белем бирүне үстерү һәм әлеге өлкә хезмәткәрләренең квалификациясен күтәрү» һәм башка ярдәмче программалар гамәлгә ашырыла. Мәгариф оешмасының бөтен юнәлешләр буенча эшчәнлеген оештыруда системалы якын килү тәмин ителә.

Бүгенге көндә республиканың гомуми белем бирү учреждениеләрендә СМЧ белән 12 меңнән артык бала белем ала (2019 елда республиканың гомуми белем бирү учреждениеләрендә СМЧ белән 14 меңнән артык бала белем алган).

Барлыгы республикада компенсацияләүче төркемнәр белән 483 балалар бакчасы эшчәнлек алып бара, аларда 15 меңнән артык мәктәпкәчә яшьтәге бала тәрбияләнә. Мондый төркемнәрнең төп өлеше - логопедик (сөйләм бозылган балалар өчен). 52 балалар бакчасында күрү, ишетү, интеллект, терәк-хәрәкәт аппараты бозылган балалар өчен төркемнәр төзелде. Балаларны Чаллыда, Түбән Камада, Казан шәһәрендә махсулаштырылган төркемнәр белән тәмин итү өлеше зур.

СМЧ белән затлар өчен шулай ук аларның сәламәтлеген һәм психофизик үсеш үзгәрешләрен исәпкә ала торган барлык кирәкле шартлар да тудырылган.

Сәламәтлеге мөмкинлекләре чиклэнгән чыгарылыш сыйныф укучылары турында мәгълүмат мәгариф оешмаларында

Еллар	Сәламәтлеге мөмкинлекләре чиклэнгән чыгарылыш сыйныф укучылары саны, кеше	Дәүләт йомгаклау аттестациясенә кертелгән сәламәтлеге мөмкинлекләре чиклэнгән чыгарылыш сыйныф укучылары саны, кеше	Бердәм дәүләт имтиханы форматында тест тапшырган сәламәтлек мөмкинлекләре чиклэнгән чыгарылыш укучылары саны, кеше
2018 – 2019	239	239	163
2019 – 2020	799	799	180

Мәгариф оешмалары базасында инклюзив белем бирү үзгәрешләре инвалидларны реабилитацияләү чараларын гамәлгә ашыручы учреждениеләр белән тыгыз элемтәдә эшли. Бу оешмаларда СМЧ укучыларга белем алу өчен махсус шартлар тудырыла.

2019 елда өстәмә белем бирү программалары буенча шөгыльләнүче балалар санын арттыру бурычын гамәлгә ашыру кысаларында Татарстан Республикасында ата-аналар һәм аларның өстәмә белем бирү берләшмәләрендә белем алырга теләүче

балалары өчен Татарстан Республикасы балаларына өстәмә белем бирү навигаторы (алга таба - ТР ӨБ навигаторы) булдырылды, ул түбәндәге адрес буенча урнаштырылган: <http://navigator.rcvrt.ru>. Әлеге ресурс республиканың барлык муниципаль берәмлекләре буенча программаларны гамәлгә ашыруның юнәлеше, рәвешләре һәм категорияләре буенча эзләргә мөмкинлек бирә. Моннан тыш, социаль-психологик тернәкләндерүгә, инвалид балаларны да кертеп, СМЧ балаларның һөнәри үзбилгеләнешенә ярдәм итүче жайлаштырылган өстәмә гомуми белем бирү программалары буенча эзләү мөмкинлеге бар. Хәзерге вакытта ТР ӨБ навигаторы системасында республиканың өстәмә белем бирү оешмаларында гамәлгә ашырыла торган балаларга өстәмә белем бирүнең 5 000 нән артык программасы буенча эзләү мөмкинлеге бар.

СМЧ укучы һәм акыл зәгыйфьлеге (акылдагы тайпылышлар) белән укучылар өчен башлангыч гомуми белем бирүнең федераль дәрәжә белем бирү стандартларын (алга таба - СМЧ укучылар өчен ФБФДБС) гамәлгә кертүне тәэмин итү максатыннан 183 гомуми белем бирү мәктәбе базасында балалар өчен федераль дәрәжә белем бирү стандартларын гамәлгә ашыру буенча база мөйданчыклары эшли. СМЧ 621 бала башлангыч гомуми белем бирүнең жайлаштырылган төп белем бирү программалары буенча белем ала (2017/2018 уку елы дәвамында 158 гомуми белем бирү мәктәбе базасында, югары белем бирү федераль дәрәжә белем бирү мөгариф учреждениесеннән һәм акыл зәгыйфьлеге (акылдагы тайпылышлар) белән укучылар өчен федераль дәрәжә белем бирү стандартларын гамәлгә кертү тәэмин ителә, 984 бала башлангыч гомуми белем бирү буенча адаптацияләнган төп белем бирү программалары буенча белем алды).

2020 елның 01 гыйнварына Татарстан Республикасында жайлаштырылган төп белем бирү программалары түбәндәге базада гамәлгә ашырыла:

төп гомуми белем бирү программалары буенча белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыручы 53 мөгариф оешмасы:

Учреждение исеме	2019 - 2020 еллар		
	Учреждени еләр саны	Укучылар саны	Территория
Барлыгы мәктәп һәм интернат мәктәпләр	53	7 987	
алар арасында балалар:			
акыл үсешендә тайпылу белән	38	5 858	республиканың 18 муниципаль районында
күрү сәләте бозылган	4	639	Чаллы шәһәре, Казан шәһәре, Лаеш районы
ишетмәүчеләр, начар ишетүчеләр һәм соң саңгырауланганнар өчен	5	482	Бөгелмә шәһәре, Алабуга шәһәре, Чаллы шәһәре, Түбән Кама шәһәре, Казан шәһәре
полиомиелит һәм ДЦП нәтижеләре белән	4	500	Әлмәт шәһәре, Чаллы шәһәре, Казан шәһәре

сөйлөмөндө кимчелеге булган	житди	2	303	Чаллы шәһәре Казан шәһәре
--------------------------------	-------	---	-----	------------------------------

гомуми санда 205 укучы булган 2 шифаханә мәктәп-интернаты.

2018 - 2019 елларда Казан шәһәренең 12 муниципаль районында һәм шәһәр округында 22 гомуми белем бирү оешмасы базасында 89 коррекцион сыйныф оештырылган (Аксубай, Апас, Әлмәт, Буа, Биектау, Түбән Кама, Нурлат, Балык Бистәсе, Сарман, Тәтеш, Теләче, Чирмешән муниципаль районнарында, Казан шәһәренең Идел буе муниципаль районнарында). Анда хәзерге вакытта 532 бала белем ала (ишетү, сөйләм, терәк-хәрәкәт аппараты, психик үсеш тоткарлыгы булган балалар). 151 гомуми белем бирү (массакуләм мәктәпләр) учреждениесендә (Өгерже, Азнакай, Алексеевск, Арча, Баулы, Бөгелмә, Алабуга, Зеленодольск, Түбән Кама, Чистай муниципаль районнарында) СМЧ 800дән артык балага бердәм белем бирү оештырылган.

Башлангыч, төп һәм урта гомуми белем бирү программалары буенча тотрыклы рәвештә СМЧ балалар өчен дәүләт гомуми белем бирү оешмалары челтәре эшли һәм үсә.

2018 - 2019 елларда 52 учреждениедә 6 920 бала укыган, шуларның 3 294 инвалид, шул исәптән:

ишетү сәләте бозылган 5 учреждениедә - 398 бала (Бөгелмә, Алабуга, Чаллы, Түбән Кама, Казан шәһәрләрендә);

күрү сәләте бозылган балалар өчен 4 учреждениедә - 543 бала (Чаллы, Казан шәһәрләрендә, Лаеш муниципаль районында);

терәк-хәрәкәт аппараты бозылган балалар өчен 4 учреждениедә - 404 бала (Әлмәт, Чаллы, Түбән Кама, Казан шәһәрләрендә);

сөйләмнәре авыр булган балалар өчен 2 учреждениедә - 174 бала (Чаллы, Казан шәһәрләрендә);

интеллекты бозылган балалар өчен 37 учреждениедә - 4 778 бала (республиканың 18 муниципаль районында).

Моннан тыш, озак вакыт дәвалануга мохтаж 2 шифаханә тибындагы учреждениедә 200 бала белем ала (Әлмәт, Спас муниципаль районнарында).

Укучыларның белем бирү эшчәнлеген СМЧ балалар өчен учреждениеләрдә 1 444 укытучы башкарган. Дефектологик белемле педагоглар саны - 1 249 кеше, бу СМЧ балалар өчен мәктәп һәм мәктәп-интернат укытучыларының гомуми санының 86,5 процентын тәшкил итә.

Социаль мохиткә СМЧ баланы интеграцияләүнең мөһим юнәлешләренән берсе - аның иртә һөнәр алды эзерлегә.

Хезмәт һәм һөнәри эзерлек программаларын гамәлгә ашыру өчен барлык мәктәпләрдә һәм интернат мәктәпләрдә тегү, слесарь, столяр остаханәләр, штукатурлау-буяу эшләре остаханәләре, сапчы эше, плитә һәм трикотаж эше, чәчәк үстерү кабинетлары булдырылды, кече медицина персоналлы, хезмәт бүлмәләрен жыештыручылар эзерләнде, авыл мәктәп-интернатларында авыл хужалыгы хезмәте кабинетлары булдырылды.

Ел саен учреждениеләрдә профориентация эше планнары төзелә, аның нигезендә гомуми белем бирү учреждениеләре һәм СМЧ балалар өчен

учреждениеләренә өлкән сыйныфлары инвалид балаларның һөнәри ниятләрен өйрәнү уздырыла; экскурсияләр, очрашулар, индивидуаль әңгәмәләр оештырыла.

Һөнәри белем бирү оешмаларында гомуми белем бирү оешмалары һәм СМЧ балалар өчен мәктәпләренә өлкән сыйныфлары инвалид балаларның хокукларын гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге шартлар тудырылган:

1) жайлаштырылган программалар буенча инвалид балаларга һәм СМЧ затларга белем бирү өчен махсулаштырылган төркемнәр ачылган. Хәзерге вакытта әлеге уку исемлегә Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2009 ел, 17 август, 1012-б номерлы боерыгы белән расланган һөнәри белем бирү оешмаларында оештырылды. Татарстан Республикасының 39 һөнәри белем бирү оешмасында расланган исемлек нигезендә төрле нозологияләрдәге СМЧ затлар өчен жайлаштырылган уку-уқыту программалары гамәлгә ашырыла (2019 елда мондый оешмалар саны республиканың дәүләт һөнәри белем бирү оешмаларының гомуми санынан 35, яки 41 процент тәшкит итте).

Республиканың һөнәри белем бирү оешмаларында һәм югары белем бирү мәгариф оешмаларында (аларның яртысынан артыгы һөнәр белеменә жайлаштырылган уку-уқыту программалары буенча махсулаштырылган (коррекцияле) төркемнәрдә белем алуын дәвам иткән), урта гомуми белем алган СМЧ белем алучыларның 45 проценты 2018 елда югары белем бирү мәгариф оешмаларына укырга кергән, шул кадәрә үк һөнәри белем бирү оешмаларында урта һөнәри белем бирү программалары буенча укуларын дәвам иткән. Күрсәтелгән мәгариф оешмаларында гражданның әлеге категориясә өчен, авыруның нозологиясенә һәм авырлыгына карап, йә махсулаштырылган төркемнәрдә, йә гомуми төркемнәрдә интеграцияләнгән уқыту юлы белән уқытыла.

2019/2020 уку елына СМЧ гражданның һөнәри белем бирү оешмаларына өйрәтү өчен кабул итүнең контроль санны 558 кеше тәшкит итә.

Ел саен Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы, «Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча медик-социаль экспертизаның төп бюросы» ФКУ искәртмәләрен исәпкә алып, Россия Федерациясә Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының һәм инвалидларның ижтимагый оешмаларының кисәтүләрен исәпкә алып, инвалид балаларга һәм СМЧ затларга һөнәри белем бирү һәм һөнәри уқыту өчен махсус шартлар тәмин итүчә Татарстан Республикасы һөнәри белем бирү оешмалары исемлеген эшләп бетерә;

2) П.В.Дементьев исемдәге Казан авиация-техник колледжы базасында («КНИТУ-КАИ» югары һөнәри белем бирү ФДБМУ) 2011 елдан бирле сәламәтлегә мөмкинлекләре чикләнгән затларның һөнәри тернәкләндерү буенча Казан уқыту-тикшеренү һәм методик үзәге (КУТМУ) эшли, төп һөнәри белем бирү программалары буенча ишетү сәләте бозылган инвалидларның уқыту өчен махсулаштырылган төркемнәр ачылган («Мәгълүмати системалар (тармаклар буенча)», «Машина төзелешә технологиясә»). Укучылар саны - 30 кеше. «КНИТУ-КАИ» югары һөнәри белем бирү ФДБМУ «Ишетү буенча мөмкинлекләре чикләнгән затларның инклюзив уқыту буенча инновацион чишелешләр комплексы» проекты эшләнде, ул белем бирү процессында укытучыларның СМЧ саңгырау һәм аз ишетүчә кешеләр белән аралашу системасын заманча мәгълүмат технологияләре нигезендә программа һәм методик тәмин итүне булдыруны күздә тотта;

3) Татарстан Республикасының 4 һөнәри белем бирү оешмасы махсус статус алды һәм инвалидларның һәм эчке эшләр бүлеге белгечләренең региональ инклюзив һөнәри белем бирү системасын үстерү буенча мөһим эш алып бара:

Казан сәүдә-икътисадый техникумына һәм Чаллы педагогика көллиятенә инвалидларның һәм СМЧ затларның инклюзив урта һөнәри белем бирү төбәк системасына ярдәм күрсәтүне тәмин итүче база һөнәри белем бирү оешмасы статусы бирелде (алга таба - БһБО). БһБО эшчәнлегенең төп максаты - тулы кыйммәтле социальләштерүгә ярдәм итә торган инвалидлар һәм СМЧ затлар өчен урта һөнәри белем алу мөмкинлеген тәмин итү өчен кирәкле оештыру, методик һәм матди-техник шартлар булдыру;

Казан төзелеш көллияте һәм Бөгелмә төзелеш-техник көллияте ресурс уку-методик үзәкләре (алга таба - РУМУ) тарафыннан билгеләнгән. РУМУ эшчәнлегенең максатчан күрсәткечләренең берсе булып, яңа белем бирү программаларын (шул исәптән жайлаштырылган), инновацион белем бирү технологияләрен, махсус белем бирү хезмәтләрен күрсәтү модельләрен эшләү, апробацияләү һәм гамәлгә кертү тора, дистанцион белем бирү технологияләрен һөнәри белем бирү оешмаларына кертүне дә кертеп.

Ел саен Татарстан Республикасы икътисады өчен эшче кадрлар әзерләүнең ресурс үзәкләрен төзү программасын гамәлгә ашыру кысаларында инвалидларны һәм СМЧ затларны инклюзив уку-укуны тәмин итәрлек универсаль киртәсез мохит формалаштыруга аерым игътибар бирелә. Моннан тыш, инвалидларны һәм СМЧ затларны уку өчен белем бирү процессын оештыруны гамәлгә ашыручы республиканың һөнәри белем бирү оешмалары тарафыннан бюджеттан тыш чаралар исәбеннән һәркем файдалана алырлык шартлар тудырыла, шул исәптән уку-тренировка һәм физкультура-спорт майданчыклары һәм башкалар.

2017/2018 уку елында Татарстан Республикасы территориясендә белем бирү эшчәнлеген югары белем бирү программалары буенча 45 югары белем бирү оешмасы гамәлгә ашырды, аларда 145 меңнән артык студент белем алды. Аларның 16сында (филиалларны исәпкә алмыйча) 599 инвалид белем алган, шул исәптән 496 - көндөзгә уку формасы буенча. Инвалид студентларны уку-укуны тәркемнәрдә, индивидуаль уку планнарында тормышка ашырыла, дистанцион белем бирү технологияләрен кулланып уку мөмкинлеге бирелә. Әйтик, 2018 - 2019 елларда жайлаштырылган белем бирү программалары буенча 124 студент белем алган.

Хәзерге вакытта, яшәү урынына бәйсез рәвештә, инвалидлар һәм СМЧ затлар тарафыннан урта һөнәри белем алу шартларын камилләштерү максатында, белем бирү оешмалары тарафыннан шулай ук дистанцион технологияләр кулланып уку системасы кертелә. Дистанцион уку учреждениесе серверында урнаштырылган стандарт уку программалары буенча махсус эшләнгән белем бирү комплексларының гомуми базаларына ачык бушлай керү мөмкинлеген берләштерә.

Балаларны аңлы якин килүгә мотивацияләүне арттыру максатларында профориентация традиция буенча шөгыйльләнүче СМЧ балалар өчен республика һөнәри осталык бәйгесе уздырылды (2017 елда конкурста СМЧ 35 бала өчен мәктәп вәкилләре катнашты, 70тән артык катнашучы өч төп профиль буенча иң яхшы һөнәри ясе исеменә көрәштеләр: «Столяр эше», «Тегү эше», «Штукатур-буяу эше» призлы урыннарны алган конкурс жинүчеләренә «һөнәре буенча иң яхшы» исеми бирелде).

Хәзерге вакытта инвалидлар һәм «Абилимпикс» СМЧ затлар арасында һөнәри осталык конкурсы уздырыла.

«Абилимпикс» инвалидлыгы булган кешеләр өчен һөнәри осталык чемпионаты

Инклюзив белем бирүне үстерүнең мөһим коралы булып инвалидлар һәм СМЧ затлар арасында «Абилимпикс» һөнәри осталык конкурсы тора. Көтелә торган нәтижеләр булып эшкә урнашуга ярдәм итү һәм инвалидлыгы булган яки СМЧ талантлы кешеләрне социаль адаптацияләү тора.

Татарстан Республикасы белем алуучыларның, чыгарылыш укучыларының һәм яшь белгечләрнең хезмәт базарында инвалидлыгы булган һөнәри инклюзияләрен үстерүгә ярдәм итү максатларында 2015 елдан бирле «Абилимпикс» хәрәкәтендә катнаша, ул вакытта республикадан катнашучы «Абилимпикс» компетенциясе буенча «Абилимпикс» инвалидлыгы булган кешеләр өчен һөнәри осталык буенча I Милли чемпионатында «Фотограф-репортер» компетенциясе буенча 1 урынны алды һәм Россия җыелма командасы составында Франциядә (Бордо шәһәре) халыкара чемпионатта катнашу мөмкинлеге алды.

Бүген «Абилимпикс» чемпионатының һәр компетенциясе элге юнәлеш буенча Ворлдскиллс чемпионатларында катнашучыларны әзерләү өчен җаваплы ресурс үзәгенә беркетелгән, ул «Абилимпикс» чемпионатларында катнашучыларны әзерләү һәм уздыру өчен жиһазлардан файдалану мөмкинлеген тәмин итә. Мондый алым икеләтә нәтижәгә ия: катнашучылар хезмәт базарында конкурент өстенлекләргә ия булалар, ә белем бирү оешмалары өчен - эш тәҗрибәсе һәм матди-техник базаны үзгәртеп кору һәм аны инвалидлык һәм СМЧ кешеләргә өйрәтү өчен җайлаштыру кирәклеген аңлау.

Татарстан Республикасында «Абилимпикс» конкурс хәрәкәте.

Татарстан Республикасы 2015 елдан «Абилимпикс» хәрәкәтендә катнаша.

2016 елның апрелдә 7 компетенция буенча «Абилимпикс» инвалидлыгы булган кешеләр өчен һөнәри осталык буенча II Милли чемпионатының беренче төбәк этабы узды («Пешекче эше», «Ландшафт дизайны», «Кирпеч салу», «Кондитер эше», «Буяу эше», «Программа тәмин ителешен эшләү», «Фотография»). Күрсәтелгән компетенцияләр буенча жиңүчеләр Татарстан Республикасы командасын төзеделәр һәм «Абилимпикс» инвалидлыгы булган кешеләр өчен һөнәри осталык буенча II Милли чемпионатында катнашу нәтижеләре буенча 4 медаль яуладылар: 2 алтын («Кирпеч салу», «Фотография» компетенцияләре буенча), 2 көмеш («Кондитер эше», «Буяу эше» компетенцияләре буенча).

«Абилимпикс» чемпионатының 2017 елгы төбәк этабы.

2017 елның октябрдә Казанда Казан төзелеш көллияте һәм Кече бизнес көллияте конкурс майданчыкларында 7 компетенция буенча «Абилимпикс» төбәк чемпионаты узды: «Кирпеч салу», «Ландшафт дизайны», «Кондитер эше», «Пешекче эше», «Икътисад һәм бухгалтерлык исәбе», «Буяучы эш», «Фотограф-репортер». Чемпионатның ярышлар чараларында Татарстан Республикасының урта һөнәри һәм югары белем бирү учреждениеләре укучылары арасынан 43 конкурсант катнашты. Профориентация программасы кысаларында конкурс майданчыкларында СМЧ

балалар өчен мәктәпләрдән 500ләп укучы булды. Алар өчен 15 юнәлеш буенча мастер-класслар оештырылды. Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы тарафыннан вакансияләр ярминкәсе оештырылды.

Татарстан Республикасының «Абилимпикс» инвалидлыгы булган кешеләр өчен һөнәри осталык буенча III Милли чемпионатында катнашуы.

«Абилимпикс» төбәк чемпионатында жиңүчеләр арасынан төзелгән Татарстан Республикасы жыелма командасы 2017 елның 1 декабреннән 3 декабренә кадәр 7 компетенция буенча «Абилимпикс» III Милли чемпионатында катнашты. Ярышлар йомгаклары буенча республика жыелма командасы «Фотограф-репортер» компетенциясе буенча 1 алтын медаль һәм «Кирпеч салу», «Ландшафт дизайны», «Буяу эше» компетенцияләре буенча 3 көмеш медаль яулады.

«Абилимпикс» чемпионатының 2018 елгы төбәк этабы.

2018 елның 30 октябреннән 31 октябренә кадәр Татарстан Республикасында инвалидлар һәм «Абилимпикс» СМЧ затлар арасында һөнәри осталык буенча IV Милли чемпионатның төбәк этабы узды.

Ярышлар дүрт майданчыкта (3 - Казанда, 1 - Түбән Камада) 25 компетенция буенча узды.

Конкурс үткәрелгәндә барлык катнашучылар (14 яшьтән алып 65 яшькә кадәр) өч категориягә бүленде: «Мәктәп укучылары», «Студентлар», «Белгечләр».

«Абилимпикс» төбәк чемпионатында 184 кеше катнашты:

«Мәктәп укучылары» категориясендә 26 катнашучы (7 мәктәптән һәм техник ижат һәм һөнәри юнәлеш үзәгеннән) 4 компетенция буенча («Чәчтараш сэнгате», «Ресторан сервисы», «Фотограф-репортер», «Сэнэгать робототехникасы»);

«Белгечләр» категориясендә 6 компетенция буенча 33 катнашучы («Бисер белән чигү», «Энәләр белән бәйләү», «Ыргак белән бәйләү», «Лозоплетение», «Чәчтараш сэнгате», «Фотограф-репортер»);

«Студентлар» категориясендә 22 компетенция буенча 32 һөнәри белем бирү оешмасыннан һәм 1 югары белем бирү оешмасыннан 125 катнашучы.

«Абилимпикс» төбәк чемпионаты майданчыкларында конкурсантлар эшен 162 сертификацияләнгән эксперт бәяләде, шул исәптән эш бирүчеләр арасынан 25 төп эксперт һәм гомумбелем бирү учреждениеләренә, республиканың урта һөнәри һәм югары белем бирү оешмаларының педагогик хезмәткәрләре арасынан 137 эксперт.

Төбәк чемпионатын оештыруда 160 волонтер катнашты, алар конкурсантларны урнаштыру, теркәү, тукландыруны тәмин иттеләр һәм ярышлар майданчыкларында ярдәм күрсәттеләр.

Һөнәри ориентация программасы кысаларында конкурс майданчыкларында СМЧ балалар өчен мәктәпләрдән 500ләп укучы булды. Алар өчен 19 юнәлеш буенча мастер-класслар оештырылды: архитектур детальләр ябыштыру, агачны кисү, пироғлар ясау, визаж сэнгате һ.б.

Казан сәүдә-икътисадый техникумы базасында Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы тарафыннан вакансияләр ярминкәсе оештырылды һәм мәктәпләрдә укучыларны профориентацияләү буенча тест үткәрелде.

Чараны мәгълүмати яктан Республика «Татмедиа» матбугат һәм массакуләм

коммуникациялар буенча агентлыгы алып барды.

2018 елның 21 - 23 ноябрәндә Мәскәүдә «Абилимпикс» инвалидлар һәм СМЧ затлар арасында һөнәри осталык буенча IV Милли чемпионат узды.

Татарстан Республикасынан «Абилимпикс» төбәк чемпионатында 31 катнашучы-жиңүче катнашты. Татарстан Республикасы жыелма командасы 24 компетенция буенча ярышларда катнашты:

«Студентлар» категориясе - 21 компетенция буенча (15 һөнәри белем бирү оешмасыннан (алга таба - HBO), 1 югары белем бирү мәгариф оешмасыннан катнашучылар);

«Белгечләр» категориясе - 6 компетенция буенча (3 тернәкләндерү үзәгеннән, 1 HBOдан катнашучылар);

«Мәктәп укучылары» категориясе - 4 компетенция буенча (1 техник ижат һәм һөнәри ориентация үзәгендә, 1 HBO).

5 компетенция буенча («Сәйлән үрү», «Ыргак белән бәйләү», «Чәчтараш сәнгате», «Ресторан сервисы», «Фотограф-репортер») катнашучылар берничә категория буенча катнашты: «Мәктәп укучылары», «Студентлар», «Белгечләр».

Инвалидлар һәм «Абилимпикс» СМЧ катнашучылар арасында һөнәри осталык буенча IV Милли чемпионатта катнашу йомгаклары буенча Татарстан Республикасы командасы гомуми команда зачетында III урын яулады һәм индивидуаль зачетта 19 медаль яулады: «алтын» - 5 компетенциядә 8 медаль («Фотограф-репортер», «Эшмәкәрлек», «Кирпеч салу», «Чәчтараш сәнгате», «Сәнәгать робототехникасы»); «көмеш» - 5 компетенциядә 6 медаль («Фотограф-репортер», «Сәйлән үрү», «Ипи эшләнмәләре пешерү», «Ресторан сервисы», «Сәнәгать робототехникасы»), «бронза» - 5 компетенциядә («Экономика һәм бухгалтер исәбе», «Ыргак белән үрү», «Веб-дизайн», «Ресторан сервисы», «Агач белән эшләү»).

«Абилимпикс» чемпионатының 2019 елгы төбәк этабы.

2019 елның 3 июленнән 20 сентябрәнә кадәр «Абилимпикс» инвалидлар һәм СМЧ затлар арасында һөнәри осталык буенча V илкүләм чемпионатның республика этабы узды.

Ярышлар һөнәри белем бирү оешмалары базасында оештырылган 23 ярыш майданында 46 компетенция буенча узды. Һәр компетенциядә катнашучылар өч категория буенча ярыштылар: «Мәктәп укучылары», «Студентлар», «Белгечләр». 14 яшьтән 65 яшькә кадәрге 400 волонтер, 478 катнашучы катнашты:

95 катнашучы - «Мәктәпләр» категориясендә 19 компетенция буенча;

141 катнашучы - «Белгечләр» категориясендә 28 компетенция буенча;

242 катнашучы - «Студентлар» категориясендә 44 компетенция буенча.

Конкурсантларның эшен 303 сертификацияләнгән эксперт бәяләде, шуларның 46 төп эксперты эш бирүчеләр арасынан һәм 257 эксперты - урта һөнәри һәм югары белем учреждениеләренә педагогик хезмәткәрләре.

«Абилимпикс» республика чемпионатында жиңүчеләр һәм призерлар 2019 елның 20 сентябрәндә ябылу тантанасында игълан ителде, ул «Казан төзелеш көллияте» РУМЦ - ДАҺБУ базасында узды.

Жиңүчеләр республиканы төрле категорияләр (88 катнашучы) буенча 44 компетенциядә «Абилимпикс» V милли чемпионатында тәкъдим ителер, ул ике этапта үткәрелде:

1 нче сайлап алу этабы - 2019 елның 18 - 19 ноябрәндә Мәскәүдә. Татарстан Республикасы жыелма командасының 23 катнашучысы иң күп санлы 18 компетенциядә һәм категориядә катнашты;

2019 елның 20 - 22 ноябрәндә чемпионатның 2 нче төп этабы узды, анда сайлап алу этабын узган кешеләрдән тыш, сайлап алу ярышларын таләп итми торган компетенцияләрдә һәм категорияләрдә Татарстан Республикасы жыелма командасының тагын 65 катнашучысы катнашты.

«Абилимпикс» V милли чемпионатында катнашучылар арасында чыгыш ясадылар:

23 урта һөнәри белем бирү учреждениесе студентлары, шуларның 21 е Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына буйсындырылган; 1 югары белем бирү учреждениесе (КНИТУ-КАИ);

гомуми белем бирү мәктәбенә һәм интернат мәктәпләренә 14 укучысы;

белгечләр - Татарстан Республикасы оешмалары хезмәткәрләре.

Шулай ук 2019 елның 23 августыннан 26 августына кадәр Татарстан Республикасында «Ворлдскиллс» стандартлары буенча һөнәри осталык буенча 45 нче бөтендөнья чемпионаты «Казан Экспо» халыкара күргәзмә үзәгенә ярышлар майданчыкларында 56 компетенция буенча узды, аның чараларында инвалидлыгы булган һәм СМЧ кешеләренә оештырылган төркемнәре булды.»;

«Адаптив физкультура һәм спорт» бүлекчәсен түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Адаптив физкультура һәм спорт

Татарстан Республикасында СМЧ затларның адаптив физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүенә игътибар бирелә.

«2019 елның 31 декабрәнә торышы буенча адаптив физик культура һәм спорт турында белешмәләр» 3-АФК еллык статистик хисап мәгълүматлары буенча Татарстан Республикасында адаптив физик культура һәм спорт белән 28 процент, ягъни 57 000 инвалид һәм сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затлар (2018 елда - 18,3 процент, яки 54 116 инвалид һәм СМЧ кешеләр) шөгыльләнә. Системалы рәвештә спорт белән шөгыльләнүче инвалидлар һәм СМЧ кешеләр саны 2007 елдан 2018 елга кадәр шактый артты (белешмә өчен: 2007 елда - 1,1 процентка, 2018 елда - 18,3 процентка).

Физик культура һәм спорт белән системалы рәвештә шөгыльләнүче 6 яшьтән 18 яшькә кадәрге сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгәннәр һәм инвалидлар өлеше 2019 елда халыкның бу категориясенә гомуми санында 68,5 процент тәшкил итте (2018 елда - 68 процент). Физкультура һәм спорт белән системалы рәвештә шөгыльләнүче 6 яшьтән 18 яшькә кадәрге СМЧ затлар һәм инвалидлар булган затларның өлеше 2020 елда 83,5 процент тәшкил итәргә тиеш.

Инвалидны реабилитацияләүнең яисә абилитацияләүнең индивидуаль программасы, инвалид баланы реабилитацияләүнең яисә абилитацияләүнең индивидуаль программасы (алга таба - инвалидны, инвалид баланы РАИП) чараларын гамәлгә ашыру Россия Федерациясе Спорт министрлыгының 2018 елның 18 мартындагы МТ-03-07/1614 номерлы һәм Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының 13-5/10/В-1781 номерлы уртак боерыгы (адаптив физик

культура һәм адаптив спортның тернәкләндерү, социализацияләү һәм тәрбия потенциалын гамәлгә ашыру өлешендә эшне оештыру инвалидларга һәм аларның гаилә әгъзаларына физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнү мөмкин булган урыннар турында киңәйтелгән мәгълүмат бирү аша тормышка ашырыла, ул һәркемгә мөмкин булган спорт корылмалары, физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнү рәвешләре, шулай ук физик культура һәм спорт өлкәсендә өстәмә хезмәтләр күрсәтү һәм бару бәясен күрсәтеп гамәлгә ашырыла), шулай ук П.Ф.Лесгафт ис. НГУ эшләгән һәм Россия Федерациясә Спорт министрлыгы тарафыннан 2017 елның 20 октябрәндә расланган оештыру-методик рекомендацияләр нигезендә оештырылды. Инвалидларны һәм инвалид балаларны реабилитацияләүнең яисә абилитацияләүнең индивидуаль программаларында адаптив физик культура чараларына һәм ысулларына нигезләнгән технологияләрне куллану буенча оештыру-методик тәкъдимнәр белән.

Эш түбәндәге юллар белән алып барыла:

Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы һәм югарыда күрсәтелгән оешмалар адресына мөмкинлекләре, адаптив физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүләре турында мөрәжәгать иткән очракта, әгәр шундый каршылыklar булмаса;

Татарстан Республикасы шәһәрләрендә һәм районнарында спортның адаптив төрләре буенча спорт-массакуләм чараларын оештыру һәм уздыру;

6 - 18 яшьлек инвалид балалары булган «Республика спорт-адаптив мәктәбе» дәүләт бюджет учреждениесендә укыту-тренировка процессы.

Физкультура-савыктыру чаралары өлешендә инвалидны, инвалид баланы РАИ чараларын, Татарстан Республикасында спорт белән шөгыйльләнү чараларын гамәлгә ашыру физик культура һәм спорт өлкәсендә түбәндәге законнар, норматив хокукый актлар, методик һәм инструктив документлар нигезендә башкарыла:

«Россия Федерациясендә физик культура һәм спорт турында» 2007 елның 4 декабрәндәге 329-ФЗ номерлы Федераль закон;

Россия Федерациясә Хөкүмәтенәң 2009 елның 7 августындагы 1101-б номерлы боерыгы белән расланган 2020 елга кадәр Россия Федерациясендә физик культураны һәм спортны үстерү стратегиясә;

Россия Федерациясә Хөкүмәтенәң «2016 - 2020 елларга Россия Федерациясендә физик культураны һәм спортны үстерү» федераль максатчан программасы турында» 2015 елның 21 гыйнварындагы 30 номерлы карары белән расланган «2016 - 2020 елларга Россия Федерациясендә физик культураны һәм спортны үстерү» федераль максатчан программасы;

Россия Федерациясә Спорт министрлыгының «Россия Федерациясә тарафыннан төзелгән һәм спорт эзерлеген гамәлгә ашыручы физкультура-спорт оешмаларына затларны кабул итү тәртибен раслау турында» 2013 елның 16 августындагы 645 номерлы боерыгы;

Россия Федерациясә Спорт министрлыгының 2014 елның 3 февралендәге 70 номерлы боерыгы белән расланган саңгыраулар спорты буенча спорт эзерлегенәң федераль стандарты;

Россия Федерациясе Спорт министрлыгының 2014 елның 27 гыйнварындагы 32 номерлы боерыгы белән расланган терәк-хәрәкәт аппараты зыян күргән затларны спорт эзерлегенә федераль стандарты;

Россия Федерациясе Спорт министрлыгының 2018 елның 19 гыйнварындагы 19 номерлы боерыгы белән расланган интеллектуаль бозылулары булган затларны спорт эзерлегенә федераль стандарты;

Суқырлар спорты буенча спорт эзерлегенә федераль стандартлары;

Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының «Физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнгән затларга медицина ярдәме күрсәтүне оештыру тәртибе турында (шул исәптән физкультура чараларын һәм спорт чараларын эзерләгәндә һәм уздырганда), спорт эзерлеген үтәргә, оешмаларда физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнергә һәм (яки) «Хезмәткә һәм оборонага эзер» бөтенроссия физкультура-спорт комплексының сынаулар (тестлар) нормативларын үтәргә теләүче затларны медицина тикшерүе тәртибен дә кертеп» 2016 елның 1 мартындагы 134н номерлы боерыгы;

«Физик культура һәм спорт турында» 2008 елның 8 октябрдәгә 99-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы;

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасы дәүләт учреждениеләре тарафыннан күрсәтелә торган дәүләт хезмәтләре сыйфатының стандартлары турында» 2009 ел, 30 июнь, 445 нче карары;

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «2019 - 2023 елларга Татарстан Республикасында физик культура һәм спортны үстерү» дәүләт программасын раслау турында» 2009 ел, 5 март, 159 нчы карары

Россия Федерациясе субъектларында һәм муниципаль берәмлекләр территорияләрендә адаптив физик культураны һәм спортны үстерү буенча методик тәкъдимнәр, Россия Федерациясе субъектларының иң яхшы уңай тәҗрибәсен һәм Россия Федерациясе Спорт министрлыгының халыкара тәҗрибәсен исәпкә алып, адаптив физик культура чараларына һәм ысулларына нигезләннгән технологияләрне куллану буенча оештыру-методик тәкъдимнәр «П.Ф.Лесгафт исемендәгә милли дәүләт физик культура, спорт һәм сәламәтлек университеты, Санкт-Петербург» ЮБ ФДБМУ тарафыннан эшләннгән инвалидларны һәм инвалид балаларны реабилитацияләүнең индивидуаль программаларында <https://www.minsport.gov.ru/spalymp42/279/289> сылтамасы буенча Россия Федерациясе Спорт министрлыгының рәсми сайтында урнаштырылган.

Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы, Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимияте органы буларак, Татарстан Республикасында адаптив спорт белән Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре (профильле бүлекләр, урыннардагы идарәләр), Татарстан Республикасы инвалидларының физкультура-спорт жәмгыяте, чукрак, суқыр спорт федерацияләре, терәк-хәрәкәт аппаратын, интеллектуаль хокук бозулар булган затлар белән үзара хезмәттәшлектә шөгыйльләнә.

Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре белән берлектә, барлык спорт корылмаларыннан инвалидларның файдалана алуын тәэмин итү буенча даими эш алып бара (мәгълүмат түбәндәгә сайтта:

sozdaniyu-adaptivni.htm) «Республика спорт-адаптив мәктәбе» дәүләт бюджет учреждениесе (алга таба - «РСАШ» ДБУ) төзелде, Татарстан Республикасы шәһәрләре һәм районнарында «РСАШ» ДБУ каршындагы физик культура һәм спортка жайлашу юнәлешендә спорт бүлекләре ачылды. Татарстан Республикасы Спорт порталында <https://sport.tatarstan.ru>; <http://minsport.tatarstan.ru/rus/fizkultura-i-sport.htm> сылтамалары буенча физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнү өчен объектны мөстәкыйль сайлап алу системасы бар.

Инвалидларны физик культура һәм спорт системасына интеграцияләү өлешендә Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы «Татарстан Республикасы инвалидларының физкультура-спорт жәмгыяте» ижтимагый оешмасы, саңгыраулар, сукуырлар, акыл ягыннан бозылулар һәм терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган затлар спорты буенча спорт федерацияләре белән берлектә ел дәвамында бөтенроссия һәм республика чемпионатлары һәм беренчелекләре уздырыла:

Татарстан Республикасы ирекле көрәш (саңгыраулар спорты), грек-рим көрәше (саңгыраулар спорты), хатын-кызлар көрәше (саңгыраулар спорты), чаңгы узышлары (барлык категория инвалидлар арасында), футбол (саңгыраулар спорты), хатын-кызлар (сукуырлар спорты), ирләр арасында голбол (сукуырлар спорты), өстәл теннисы (төрле категория инвалидлары арасында), өстәл теннисы (сукуырлар спорты), бочча (терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган инвалидлар арасында), жиңел атлетика (барлык категориядәге инвалидлар арасында), жиңел атлетика (барлык категориядәге инвалидлар арасында), В1 футбол буенча (сукуырлар өчен), В2 + В3 футбол буенча (начар күрүчеләр һәм аз гына күрүчеләр өчен), рус шашкасы, халыкара шашка, шахмат, армспорт буенча 25 чемпионат;

ирекле һәм грек-рим көрәше (саңгыраулар спорты), чаңгы узышлары (барлык категориядәге инвалидлары арасында), кызлар һәм егетләр арасында голбол (сукуырлар спорты), өстәл теннисы (барлык категориядәге инвалидлар арасында), бочча (терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган инвалидлар арасында), В2 + В3 футбол буенча (начар күрүчеләр һәм аз гына күрүчеләр затлар өчен);

2 комплекслы спорт чарасы: традиция буенча ел саен республика муниципаль берәмлекләрендә инвалидлар декадасына багышланган спорт чаралары уздырыла; «Уңайлы мохит» программасы кысаларында грек-рим көрәше (саңгыраулар спорты) буенча XII ачык республика турниры үткәрелде.

Россия һәм халыкара дәрәжәдә «Крылья барса» коляскаларда баскетбол буенча Татарстан Республикасы командасы билгеле. Ярышлар Татарстан Республикасында 2009 елдан бирле ел саен уздырыла, ә бу вакыт эчендә анда 1 000нән артык кеше катнашты. 2019 елда Бөтенроссия инвалидлар жәмгыятенен Татарстан республика оешмасы тарафыннан шулай ук Татарстан Республикасы Хөкүмәте ярдәмендә коляскаларда баскетбол буенча Бөтенроссия ачык турниры уздырылды.

2018 елда Бөтенроссия инвалидлар жәмгыятенен Татарстан республика оешмасы коляскаларда баскетбол буенча юбилей Бөтенроссия ачык турниры уздырды, анда «Крылья барса» командасы 4 нче урынны алды. Ярышлар гадәттәгечә «УНИКС» баскетбол клубының Васильево бистәсендәге кунакханә-спорт комплексы базасында узды.

2018 елда Казанда 11 x 11 юнифайд-футбол буенча Россия махсус Олимпиадасының Бөтенроссия Спартакиадасы үткәрелде, анда республика инвалид

спортчылар командасы 1 урынны яулады. Спартакиада 2018 елның жәендә Чикаго шәһәрәндә узган 11 x11 юнифайд-футбол буенча Бөтендөнъя турнирына сайлап алу этабы булды.

Халыкара һәм бөтенроссия ярышларында катнашу нәтижәләре буенча республика спортчылары төрле дәрәжәдәге 60 тан артык медаль яулады.

Татарстан Республикасы инвалид спортчылары Россия, Европа, дөнъя чемпионатларында, Паралимпия һәм Сурдлимпия уеннарында тотрыклы рәвештә жиңүчеләр һәм призерлар була (2018 елгы Паралимпия кышкы уеннарында Зәйнуллина Марта «утырып» ярыша торган терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган затлар, арасында ике спорт төрендә старт нәтижәләре буенча, биатлон һәм чаңгы ярышларында көмеш һәм ике бронза медаль яулады. Пакин Иван 2018 елгы Сурдлимпия уеннарының (жиңел атлетика) жәйге чемпионы булды).

2019 елның хисап чорында Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы инвалидларының физкультура-спорт жәмгыяте һәм спорт төрләре буенча федерацияләр белән берлектә уздырылды:

футзал, армрестлинг, жиңел атлетика, халыкара шашка, шахмат, чаңгы узышы, йөзү, төрле категориядәге инвалидлар арасында өстәл теннисы, ирекле һәм грек-рим көрәше (саңгыраулар спорты), хатын-кызлар һәм ир-атлар арасында голбол (сукырлар спорты), бочча (терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган затлар спорты), тоталь сукурлар арасында В1 5 x 5 x футбол, начар күрүчеләр һәм аз күрүчеләр арасында В2 һәм В3 5 x 5 x 5 футбол буенча Татарстан Республикасының 17 чемпионаты;

чаңгы ярышлары, армрестлинг, жиңел атлетика, өстәл теннисы, төрле категориядәге инвалидлар арасында йөзү, кызлар һәм яшүсмерләр арасында голбол (сукурлар спорты), тоталь сукурлар арасында В1 5 x 5 футбол, начар күрүчеләр һәм аз күрүче затлар арасында В2 һәм В3 5 x 5 футбол буенча, ирекле һәм грек-рим көрәше (саңгыраулар спорты), бочча (терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган затлар спорты) буенча Татарстан Республикасының 12 беренчелеге;

2 комплекслы чара: инвалидлар декадасына багышланган спорт чаралары (10 чемпионат, беренчелек, Татарстан Республикасы шәһәрләрендә һәм районнарында спорт бәйрәмнәре, катнашучылар саны - 500 кешедән артык); грек-рим көрәше буенча XIII ачык республика турниры (саңгыраулар спорты).

2019 елгы чараларда Татарстан Республикасының 25 муниципаль берәмлегеннән барлыгы 2 500 кеше катнашты. Халыкара һәм бөтенроссия ярышларында катнашу нәтижәләре буенча республика спортчылары төрле дәрәжәдәге 60 тан артык медаль яулады. Татарстан Республикасы инвалид спортчылары Россия, Европа, дөнъя чемпионатларында, Паралимпия һәм Сурдлимпия уеннарында тотрыклы рәвештә жиңү яулап килә. Татарстан Республикасы жыелма командасы составына сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән 254 спортчы керә, төбәкнең 54 спортчысы паралимпия һәм сурдлимпия спорт төрләре буенча Россия жыелма командалары составына керә.

«Республика спорт-адаптив мәктәбе» дәүләт бюджет учреждениесенен Татарстан Республикасында Казан, Әлмәт, Чаллы шәһәрләрендә һәм Саба, Лаеш, Мамадыш муниципаль районнарында 5 филиалы бар.

26 тренер-укытучы инвалид спортчының спортка әзерлеген тәэмин итә.

Барлыгы спорт-адаптив мәктәбәндә дүрт бүлектә 241 кеше шөгылләнә: саңгыраулар спорты (бадминтон, ирекле көрәш, керлинг, йөзү, тхэквондо) - 63 кеше;

терәк-хәрәкәт аппараты зарарлану белән (бочча, жиңел атлетика, чаңгы узышлары, өстәл теннисы, йөзү) - 67 кеше;

интеллектуаль бозылулар белән (жиңел атлетика, өстәл теннисы, йөзү) - 80 кеше;

суқырлар спорты (голбол, жиңел атлетика, чаңгыда узышу, йөзү) - 31 кеше.

2019 елда адаптив физик культура һәм спорт өлкәсендә белгечләрнең кадрлар составын арттыру максатларында «Идел бие дөүләт физик культура, спорт һәм туризм академиясе» югары һөнәри белем бирү федераль дөүләт бюджет мәгариф учреждениесе базасында өстәмә һөнәри программа буенча «Адаптив физик культура» программасы буенча 520 академик сәгать күләмендә белгечләр өчен (83 кеше) курслар һәм «Адаптив физик культура» программасы буенча физик культура һәм спорт өлкәсендә белгечләрнең квалификациясен күтәрү курслары 108 академик сәгать күләмендә курслар үткәрелде.

2019 елның мөһим спорт вакыйгасы Йошкар-Ола шәһәрәндә инвалидларның III Бөтенроссия жәйге спартакиадасы булды, анда Россиянең 65 төбәгеннән 2 меңнән артык спортчы жыелды. Татарстан Республикасы данын Республика спорт-адаптив мәктәбенең 48 спортчысы яклады. Ярышлар атнасы йомгаклары буенча Татарстан Республикасы 19 медаль (5 алтын, 7 көмеш, 7 бронза) яулады.

РСАМ разряд күрсәткечләре түбәндәгечә: массакуләм разрядлар 41 укучыга бирелде, 5 спортчы-инвалидка 1 нче разряд һәм 2 спортчыга спорт мастерына кандидат исеме бирелде.

2019 елда мәктәпнең 4 укучысы Россия Федерациясе жыелма командалары составына кертелгән: Сажин Никита (суқырлар спорты, жиңел атлетика), Кулагина Наталья (терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган затлар, бочча), Заббаров Рифат (саңгыраулар спорты, ирекле көрәш), Кузнецова Ольга (суқырлар спорты, йөзү).

Татарстан Республикасы жыелма командасы составына спорт-адаптив мәктәбәндә тәрбияләнүче 47 кеше керде.

Спортның төп паралимпия төрләре буенча Россия Федерациясе жыелма командаларына спорт резервын эзерләүче терәк оешмасы сыйфатында Татарстан Республикасында «Спорт эзерлеге үзәге» дөүләт автоном учреждениесе билгеләнде.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Республика балалар-яшүсмерләр спорт-адаптив мәктәбе» өстәмә белем бирү дөүләт бюджет учреждениесен төзү турында» 2014 ел, 31 декабрь, 1086 нчы карары нигезендә Татарстан Республикасында сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм инвалидлар өчен спорт мәктәбе ачылды. Инвалид балаларгны махсус спорт эзерлеге «Республика спорт-адаптив мәктәбе» дөүләт бюджет учреждениесе (алга таба - адаптив мәктәп) тарафыннан гамәлгә ашырыла, ул 2015 елда ачылган иде (Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Өстәмә белем бирүнең дөүләт учреждениеләре исемен үзгәртү турында» 2019 ел, 21 гыйнвар, 28 нче карары белән - Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы тәкъдиме буенча спорт эзерлеген гамәлгә ашыручы дөүләт учреждениесенә үзгәртелде: «Республика спорт-адаптив мәктәбе» дөүләт бюджет учреждениесе).

Хәзерге вакытта адаптив мәктәптә ишетү сәләте бозылган, саңгырау затлар өчен спорт төрләре буенча бүлекләр эшли (ирекле көрәш, керлинг, йөзү, жиңел атлетика); ТХА зарарланган затлар (академик ишү, бочча, йөзү, чаңгы узышлары, жиңел атлетика); интеллектуаль бозыулары булган затлар (жиңел атлетика, өстәл теннисы, йөзү); күрү сәләте бозылган, сукуыр затлар (йөзү, жиңел атлетика). Адаптив мәктәптә 4 бүлектә 9 спорт төре үсеш ала һәм 280 укучы шөгыйльләнә. Адаптив мәктәптә 18 тренер-укутучы эшли.

Уку-тренировка дәресләре Казан шәһәренәң түбәндәге спорт майданчыкларында расписаниеләр буенча уздырыла: Үзәк стадион манежы, Су спорт төрләре сарае бассейны, «Маяк» спорт комплексы» дәүләт автоном учреждениесе, «Хезмәт резервлары» спорт-савыктыру комплексы» муниципаль автоном учреждениесе, «Баско» боз аренасы, «Сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен 1 нче Казан мәктәп-интернаты» дәүләт бюджет гомуми белем бирү учреждениесе, «4 нче Казан мәктәп-интернаты» дәүләт бюджет гомуми белем бирү учреждениесе, «Сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен 172 нче Казан мәктәбе» дәүләт бюджет гомуми белем бирү учреждениесе, «Сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен Е.Г.Ласточкина исемендәге Казан интернат-мәктәбе» дәүләт бюджет гомуми белем бирү учреждениесе.

Эш тәҗрибәсен, адаптив спорт төрләрен үстерү өлкәсендә 6 - 18 яшь категориясендә шөгыйльләнүче балалар һәм инвалид яшүсмерләренәң кадрлар потенциалы һәм перспективалы составы исәпкә алынып, адаптив мәктәп базасында икенче этап белән түбәндәге бүлекчәләр ачылды: 2017 елда - Чаллы һәм Әлмәт шәһәрләрендә; 2018 елда - Лаеш, Мамадыш һәм Саба муниципаль районнарында.

Хәзерге вакытта Татарстан Республикасында адаптив спорт өлкәсендә эшнә 155 белгеч башкара, ягъни физик культура һәм спорт өлкәсенә караган штат хезмәткәрләренәң гомуми санының 1,7 проценты (9 076 белгеч), шуларның 38 белгече - физик культура һәм спорт өлкәсендә, 80 - мәгариф системасында, 31 - хезмәт һәм социаль яклау өлкәсендә, 6 сы - жәмәгать оешмалары өлкәсендә.

2018 елда адаптив физик культура һәм спорт өлкәсендә белгечләренәң һөнәри осталыгын күтәрү һәм кадрлар составын арттыру максатларында Россия кооперация университетының Казан кооператив институтының (филиалының) Карьера, практика һәм эшкә урнашу үзәге базасында «Адаптив физик культура» өстәмә һөнәри программасы буенча 520 академик сәгать һәм физик культура һәм спорт өлкәсендә «Адаптив физик культура» программасы буенча 108 академик сәгать күләмендә белгечләренә (14 кеше) яңадан һөнәри әзерләү курслары үткәрелде.

Шулай ук яшүсмерләр клубларын, яшьләр үзәкләрен физкультура һәм спорт белән шөгыйльләнү өчен уңайлы шартлар тудыру максатында инвалид балаларга һәм физик тәрбия учрежденияләренә жайлаштыру буенча эш алып барыла.

Татарстан Республикасында спорт объектларын жайлаштырганда инвалидларның тамашачылар сыйфатында файдалана алуын тәмин итү, шулай ук индивидуаль рәвештә дә, инвалид спортчыларны әзерләү буенча махсулаштырылган төркемнәрдә дә төрле спорт төрләре белән шөгыйльләнү максатын куйды.

Физкультура һәм спорт белән системалы рәвештә шөгыйльләнүче 6 яшьтән 18 яшькә кадәрге СМЧ затлар һәм инвалидлар булган затларның өлеше 2020 елда 83,5 процент тәшкил итәргә тиеш.

«Мәдәният учреждениеләрендә инвалидларны социаль-мәдәни реабилитацияләү» бүлекчәсен түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Мәдәният учреждениеләрендә инвалидларны социаль-мәдәни реабилитацияләү

Өстәмә белем бирүче муниципаль мәгариф оешмаларына инвалид балаларның килүе гомуми нигезләрдә гамәлгә ашырыла. Шул ук вакытта инвалид баланы өйрәтүче һәр уку йорты, аның авыруы үзенчәлекләрен исәпкә алып, укучыга индивидуаль якын килү эшли.

Мәсәлән, Казан шәһәренең «П.И. Чайковский исемендәге 1 нче балалар музыка мәктәбе» өстәмә белем бирү муниципаль бюджет учреждениесе индивидуаль программа буенча инвалид балаларны укуга. Мондый алымның нәтижәләре мөмкинлекләре чикләнган укучыларның ижади уңышлары булды, алар стипендиат дип танылды һәм Казан шәһәре мэры стипендияләре белән бүләкләнде. Хәзерге вакытта әлеге стипендиатларның берсе «И.В.Әүхәдиев исемендәге Казан музыка көллияте» дәүләт автоном һөнәри белем бирү учреждениесе студенты һәм күп кенә бөтенроссия һәм халыкара конкурслар лауреаты булган «Незами» вокаль ансамбле артисты булып тора.

Балалар сәнгать мәктәпләре мөмкинлекләре чикләнган балалар белән эшләүдә актив катнаша. Казан шәһәрендә өстәмә белем бирү учреждениеләренең 7, 61, 76, 142, 172 номерлы коррекцион мәктәпләр, «Сукырларны һәм начар күрүчеләрне социаль реабилитацияләү республика үзәге» дәүләт бюджет учреждениесе, 4, 11 нче интернат-мәктәпләр, «Апрель» һәм «Кояшлы» сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнган балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәкләре, «Хезмәт Кызыл Байрагы ордены сукурлар жәмгыяте» гомумроссия ижтимагый оешмасының Казан җирле оешмасы, «Баланы үстерү үзәге - 16 нчы балалар бакчасы» муниципаль автоном мәктәпкәчә белем бирү учреждениесенең коррекция төркеме, Дәрвишләр бистәсе интернат йорты, 2 нче республика балалар йорты белән хезмәттәшлеге жайга салынды.

2015 елдан башлап И.Зарипов исемендәге Балалар сәнгать галереясе базасында аутист балалар өчен рәсем сәнгате буенча системалы дәрәсләр үткәрелә башлады. «Йөрәктән йөрәккә» аутист балалар өчен социаль проект (И.Зарипов исемендәге балалар сәнгать галереясе базасында мастер-класслар, күргәзмәләр, ижади очрашулар, аутист балалар һәм аларның ата-аналары өчен системалы дәрәсләр оештыру һәм үткәрү) 2016 елның декабрендә «Эт» журналының «Социаль өлкә» номинациясендә махсус призын алды.

Ведомствоара һөнәри белем бирү оешмалары шулай ук интернат мәктәпләрдә, тернәкләндерү үзәкләрендә, балалар йортларында, картлар йортларында сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнган кешеләр өчен даими рәвештә хәйрия концертлары уздыралар.

Татарстан Республикасында 1 960 мәдәни-ял итү тибындагы учреждение бар, аларда 1 061 инклюзив клуб формалашуы эшли, аларда 12 738 кеше катнаша; 506 ижат коллективы бар, алар составына инвалидлар һәм СМЧ затлар керә. Мәдәни-ял итү учреждениеләренең СМЧ затлар өчен мөмкин булган интернет-сайтлар саны - 21.

Татарстан Республикасының «Республика балалар китапханәсе» дәүләт бюджет мәдәният учреждениесендә Брайль шрифты белән китаплар һәм аудиокитаплар итаплар өчен махсус фонд оештырылды, күчмә китапханә оештырылды.

Максатчан тернәкләндерү эше Татарстан Республикасының «Суқырлар һәм начар күрүчеләр өчен республика махсус китапханәсе» (алга таба - ЧНКРМК) дәүләт бюджет мәдәният учреждениесе тарафыннан алып барыла. Мәгълүмат-китапханә хезмәте күрсәтүдә барлык яшь төркемнәрендәгә күрү буенча инвалидлардан, аларның гаилә әгъзаларыннан 5 меңнән артык кеше катнашкан. Барлык хезмәтләр китапханәдә бушлай күрсәтелә. ЧНКРМК барлык категорияде инвалидлар файдалана ала. Махсус китапханәдә суқыр кулланучыларны мәгълүмати технологияләргә өзлексез уку системасы булдырылган (компьютер белеме курслары, Nokia смартфоннары базасында GPS-навигация, Apple сенсор жайланмалары, гомуми курс). ЧНКРМК Әлмәт, Бөгелмә, Алабуга, Казан, Чаллы, Чистай шәһәрләрендә алты филиалы бар, моннан тыш, ЧНКРМК Татарстан Республикасының 36 китапханәсе белән хезмәттәшлек итә; күрү буенча инвалидларга интеграцияләнгән хезмәт күрсәтү өчен 28 китапханә пункты ачылды: республика ВОС жирле оешмалары каршындагы 4 китапханә пункты, суқырлар һәм начар күрүчеләр өчен махсус мәктәпләрдә 2 китапханә пункты; республиканың муниципаль китапханәләрендә 22 китапханә пункты.

Моннан тыш, кечкенә балаларны абилитацияләү һәм реабилитацияләү бүлмәсе эшли, алар компьютерда шөгыйльләнә, электрон лупа, тифлофлешплеер, шулай ук рельефлы-график һәм тактиль китаплар белән файдалана ала.

Китапханәдә тифлокомментарийлар белән кинофильмнар карау оештырылган, «сөйләшә торган китаплар» тыңлау өчен махсус аппаратлар прокаты базасы эшли. Китапханә нәшрият эшчәнлегенә белән шөгыйльләнә һәм коррекцион мәктәпләргә татар һәм рус телләрендә махсус уку әдәбияты, шулай ук рельеф-график һәм тактиль китаплар белән тәэмин итә.

2013 - 2017 елларга балалар мәнфәгатьләрендә гамәлләр Республика стратегиясен гамәлгә ашыру кысаларында ЧНКРМК Казан сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен 172 нче мәктәбдә суқыр балалар өчен «Минем сайлау. Минем һөнәрем» чаралар циклын оештырды. 9 һәм 11 сыйныфларны тәмамлаучыларга ЧНКРМК тарафыннан чыгарылган эреләтелгән һәм рельефлы-нокталы шрифт белән чыгарылган Истәлек бүлек ителде.

2019 елда ЧНКРМК суқырлар һәм начар күрүчеләр өчен 1 340 мәдәни-агарту чарасы әзерләгән һәм уздырган, шул исәптән 240 китап күргәзмәсе рәсмиләштерелгән, алар суқырлар һәм начар күрүчеләр өчен махсус форматлар басмасын һәм тактиль кабул итү өчен материаллар да бар. Сационар шартларда китаплар бирү 259 025 нөсхәне тәшкил итте, шул исәптән 33 229 нөсхә татар телендә. Массакүләм чараларда 38 592 кеше булды. 2019 елда ЧНКРМК суқыр һәм начар күрүчеләр саны 3 253 кеше тәшкил итте (шул исәптән 14 яшькә кадәр – 364, 15 яшьтән 31 яшькә кадәр – 280 кеше, 31 яшьтән 40 яшькә кадәр – 439, 41 яшьтән 60 яшькә кадәр – 1 001, 60 яшьтән өлкән – 1 169 кеше) аларның 723е – эшләүче, 292се – хезмәткәрләр, 49ы – студентлар, 362се – мәктәп укучылары. 2019 елда 20 күрү сәләте буенча инвалид белем алган: шәхси компьютерга өйрәтүне 2 кеше узган, сенсор

жайланмаларына - 16 кеше, иярчен навигация ярдәмендә ориентлашга - 2 кеше узган өйрәнгән. Күрү сәләте буенча инвалидларга 18 төркемле консультация һәм тифлотехника белән эшләү буенча 136 консультация үткәрелде.

Россиянең 41 төбәге белән ЧНКРМК үзара хезмәттәшлек турында килешүләр имзalandы. 2019 елда китапханәара абонемент, читтән торып алынган абонемент буенча Россиянең 20 төбәгенә хезмәт күрсәтелде һәм 14 497 китап чыгарылды. ЧНКРМК - Россиянең төрле төбәкләренә: Владимир, Кемерово, Оренбург, Свердловск өлкәләренә, Пермь краена, Марий Эл Республикасына, Башкортостан Республикасына, Удмуртия Республикасына, Пермь, Кемерово, Киров, Нижневартовск, Уфа, Оренбург һәм Ульяновск шәһәрләренә жибәрелә торган татар телендә әдәбият бастыручы бердәнбер китапханә.

2017/2018 уку елында район мәгариф оешмалары каршындагы түгәрәкләрдә һәм секцияләрдә шөгыльләнүчеләр саны (спорт түгәрәкләре, ижади түгәрәкләр - музыка, рәсем, бию һ.б.) булган мәгълүматлар буенча 45,4 процент (2016/2017 уку елында - 27,9 процент); район мәдәният учреждениеләрендә өстәмә белем алучылар саны (сәнгать, музыка мәктәпләре, китапханәләр, авыл клублары һ.б.) - 20,5 процент (2016/2017 уку елында - 13,2 процент) тәшкил итте.

Татарстан Республикасының урта һөнәри белем бирү учреждениеләрендә инвалидлар өчен жайлаштырылган уку программалары эшләнә. Әйтик, 2018 елда «Алабуга мәдәният һәм сәнгать көллияте» дәүләт автоном мәгариф учреждениесе тарафыннан «Инструменталь башкару», «Музыкаль эстрада» белгечлекләре буенча сукур студентлар өчен уку программалары эшләнә. Урта һөнәри белем бирү, инвалидлар өчен өстәмә һөнәри белем бирү учреждениеләрендә уку программаларын алга таба эшләү планлаштырыла.

Мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр ай саен төрле мәдәни чараларга чакырыла. Казан шәһәренә «ВЕРА» инвалидларының жирле ижтимагый оешмасы, Татарстан Республикасының «Наз» ятим һәм инвалидларга ярдәм төбәк ижтимагый хәйрия фонды, Бөтенроссия инвалидлар жәмгыятенә Татарстан республика оешмасы, «Кече бизнес һәм эшмәкәрлек көллияте» дәүләт автоном һөнәри белем бирү учреждениесе (коррекция группалардан инвалидлык белән укучылар өчен), Казан шәһәренә Совет район оешмасы - «Татарстан Республикасы инвалидлар жәмгыяте» ижтимагый оешмасы - «Татарстан Республикасы инвалидлар жәмгыяте» ижтимагый оешмасы, Казан шәһәренә Вахитов районы Хәрби көчләре инвалидлар жәмгыяте һ.б. белән хезмәттәшлек итә.

Күрү сәләте буенча инвалидлар өчен татар һәм рус телләрендә махсус форматларда китаплар чыгарыла. Әлеге юнәлеш белән ЧНКРМК актив шөгыльләнә. 2018 елда китапханә тарафыннан рельефлы-нокталы шрифтылы 24 китап, 10 тактиль кулдан эшләнгән китап, 47 цифрлы сөйләү китабы, бер эреләтелгән шрифтылы китап; 2019 елда 11 исемдә рельефлы-нокталы шрифтылы китап, 14 тактиль кулдан эшләнгән китап, 12 цифрлы 174 сәгать яңгырашы давамлылыгы белән сөйләү китабы, флешларда сөйләшүче 9 жыентык чыгарылган. Сөйләшүче китаплар «Логос» күрү буенча инвалидлар өчен Беренче Интернациональ Онлайн-Китапханәдә урнаштырылган, анда Россиянең һәм якын чит илләрнең 105 төбәк махсус китапханәсе укучыларга керә, ЧНКРМК локаль базаларына өстәлгән. Нәшер ителгән китаплар арасында - сукур һәм начар күрүчеләр өчен медицина юнәлешендәге махсус

форматтагы уку әдәбияты «Медицина массажи» белгечлеге буенча: 7 аудиокитап, алар арасында «Латин теле», «Анатомия и физиология человека», «Сестринское дело и сестринский уход», «Патология» һ.б. бар. Брайль шрифты «Анатомия» һәм «Патология» дәреслекләре чыгарылды. Моннан тыш, анатомия курсына өстәмә рәвештә тактиль анатомик атласлар эшләнде. Атласлар биш юнәлешкә бүленгән: «Эчке органнар», «Мускул системасы», «Сөяк системасы», «Йөрәк-кан тамырлары системасы», «Нерв системасы» һәм үз эченә рельефлы-график сурәتلәр, тасвирламалар һәм аларга аңлатмалар керә. Сукуырларга сурәتلәрне кабул итүне җиңеләйтү һәм алар турында төгәлрәк һәм бөтенрәк күзаллау уйлап табу максатыннан, һәр рәсем тифлокомментарий белән тәмин ителгән.

ChHKPMK республиканың архитектура һәйкәлләренең «Татарстан күчәрлек» тактиль экспозициясе булдырылган. Моннан тыш, Татарстанның иң популяр һәм танылган истәлекле урыннары, символлары булган биш 3D-макет архитектур һәйкәле әзерләнгән: Казан Кремленең Спас манарасы, Губернатор сарае, Сөембикә манарасы, Благовещение соборы, Кол Шәриф мәчете. Һәр һәйкәлгә аерым брошюра әзерләнгән, ул үз эченә эретелгән һәм рельефлы-нокталы шрифт белән тулы мәгълүматны ала.

«Татарстан 3D форматында бармак очларында» грант проекты кысаларында 2019 елда күз күреме буенча инвалидларны кабул итү өчен җайлаштырылган макетлар, Татарстанның иң популяр истәлекле урыннары һәм символлары арасынан 3D-макетлар һәм корылмалар әзерләнгән.

Инвалидлар декадасын үткөрү кысаларында мәдәният учреждениеләре тарафыннан «Йөрәктән йөрәккә» хәйрия проекты чаралары оештырыла. Максатчан эшне ChHKPMK алып бара. 2018 елда 1 149 төрле мәдәни-агарту чарасы үткәрелде (575 чара, Бөтенроссия сукуырлар җәмгыяте предприятиеләренең радиоузелларында 358 радиотапшыру, 216 тематик китап күргәзмәсе рәсмиләштерелде, аларда сукуырлар һәм начар күрүчеләр өчен махсус форматларда басмалар, шулай ук тактиль кабул итү өчен мөмкин булган рельефлы-график материаллар да бар). Физик мөмкинлекләре чикләнгән сайлаучыларның хокукый культурасын арттыруга юнәлдерелгән чаралар кысаларында ChHKPMK һәм Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе «Без - Россия гражданны» сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшьләр арасында алтынчы мәртәбә Республика ижади конкурсы уздырды. Конкурстың финал этабында ике шәһәр округыннан (Казан шәһәре һәм Чаллы шәһәре) һәм Татарстан Республикасының 28 муниципаль районыннан 14 яшьтән 30 яшькә кадәр физик мөмкинлекләре чикләнгән яшь гражданны катнашты. Барлығы 147 эш финал этабына керде.

Инвалидларны, инвалид балаларны, ятим балаларны, пенсионерларны, аз керемле, күп балалы гаиләләргә социаль-мәдәни реабилитацияләүдә һәм социаль абилитацияләүдә ярдәм итү эше түбәндәге юнәлешләр буенча алып барыла: ижтимагый эһәмиятле мәгълүматны оператив бирү; югары ихтыяждан файдаланучы китапларны сайлап алу, тәкъдим итү һәм өйгә китерү; ял оештыру; кулланучыларның социаль активлыгына булышлык итү.

Театраль тамаша учреждениеләре ел саен чаралар уздыра, шул исәптән Халыкара инвалидлар көне кысаларында да - хәйрия спектакльләрен һәм концерт программаларын күрсәтү, инвалидлар өчен интернатларга чыгу. 2019 елда

республиканың театр-тамаша учреждениеләрендә 894 хәйрия чарасы узды, шул исәптән театрларда - 218, концертларда - 676.

Казан шәһәрәндә «Чикләрсез театр» проекты кысаларында Казан яшь тамашачы театры (алга таба - Казан ТЮЗ) «Игелекле эшләр көне» хәйрия фонды һәм Сукырлар һәм начар күрүчеләр өчен махсус китапханә белән берлектә «Кыргый» һәм «Яшәртүче алмалар» спектакльләрен күрсәтү оештырылды. Спектакльдә сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән 240 тамашачы булды, алар арасында ишетү, күрү сәләте бозылган махсус мәктәп һәм интернатлардан балалар да бар иде.

Элегрәк Казан шәһәрәндә «Сәнгать, фән һәм спорт» хәйрия фонды ярдәме белән төрле мөмкинлекләре булган кешеләр өчен «Инклюзион» инклюзив театр белеме мәктәпләренә төбәк чөлтәре филиалы ачылды. Мәктәп өчен партнер һәм мәйданчык «Угол» ижади лабораториясе булды. «Инклюзион. Мәктәп» - театр мәктәбе, анда үсеш үзгәчлекләре булган кешеләр белем ала ала.

Казан ТЮЗ 2017 елдан бирле эшли торган «Театр төзеп» инклюзив ижад лабораториясендә дәресләр уздыруны дәвам итә. Лабораториядә катнашучыларның яше - 7дән 17 яшькә кадәр. 2019 елда лабораториядә 19 бала шөгыйльләнгән, шуларның 7се - үсеш үзгәчлекләре белән (ишетү һәм күрү буенча инвалидлык, ДЦП, аутизм), шулай ук тәрбиягә алган балалар, опекада торучы балалар, авыр тормыш хәлендә калган күп балалы, аз керемле гаиләләрдәге балалар. «Театр төзеп» - төп театр һөнәрләре буенча мастер-класслар сериясе, аларның нәтижәсе булып спектакль тора, анда балалар рольләренә генә башкарып калмый, ә мөстәкыйль рәвештә реквизит, декорация һәм костюмнар эзерлиләр.

Лаборатория эше вакытында ике тапкыр «Джонатан Ливингстон исемле акчарлак» инклюзив спектакле күрсәтелде, аны 400дән артык кеше карады, шул исәптән инвалидлык белән балалар да. Лаборатория коллективы «Башкалар?» V Бөтенроссия тернәкләндерү программалары фестивалендә катнашты, ул Казан ярминкәсе территориясендә узды. Лаборатория эшендә барлыгы 6 яшьтән 18 яшькә кадәргә 30дан артык бала катнашты.

Казан ТЮЗының «Чикләрсез театр» проекты кысаларында сәламәтлек үзгәчлекләре төрле булган 250 дән артык кешегә синхрон сурдотәржемә һәм тифлокомментарияле 4 спектакль күрсәтелде.

Татарстан Республикасы Дәүләт симфоник оркестры тарафыннан ел саен социаль җаваплылык кысаларында «Музыка белән дәвалану» (10 концерт үткәрелгән), «Республика байлыгы», «А дан Я га кадәр музыка азбукасы», «Оркестр белән музыка дәресләре» концертлары уздырыла. Балалар һәм инвалид үсмерләргә аларны ижатта һәм сәнгати мәгарифтә тормышка ашыруга ярдәм итү максатыннан аерым игътибар бирелә.

2012 елдан республикада күз күреме буенча инвалидлар өчен тифлокомментарияләнгән фильмнар һәм ишетү сәләте буенча инвалидлар өчен субтитрлар булган «Уңайлы кино» социаль акциясе уздырыла. Кино күрсәтүдән тыш, кинотеатрларда, клубларда район киноучреждениеләре хезмәткәрләре тарафыннан картлар йортларында һәм тернәкләндерү үзәкләрендә күчмә күрсәтүләр оештырыла. 2018 елда акция кысаларында күз күреме буенча инвалидлар өчен тифлокомментарияле һәм ишетү буенча инвалидлар өчен субтитрлар белән В.И.Ленин исемендәге мәдәни-ял итү комплексының яңартылган, халыкның аз

хәрәкәтләнүче төркемнәренә бару өчен жайлаштырылган кинозалында инклюзив коммерцияле булмаган үзөбөзгә 5 фильм күрсәтелде. 2019 елда акция шулай ук В.И.Ленин исемендәге мәдәни-ял итү комплексы кинозалында үткәрелде. Акция һәм Театр елы кысаларында күз күреме буенча инвалидлар өчен тифлокомментарияле һәм ишетү буенча инвалидлар өчен субтитрлар белән А.Островскийның «Котырган акчалар» һәм Э.Скрибның «Мадрид ишегалды серләре» спектакльләренен видеоязмаларын коммерциягә карамаган инклюзив күрсәтүләре оештырылды.

Россия Дәүләт Кече театры фильм-спектакльләре «Театраль Парапремьер» хәйрия проекты кысаларында тәкъдим ителде һәм күрү сәләте һәм ишетү сәләте буенча инвалидлык белән кешеләрне Россия театр сәнгатенен иң яхшы үрнәкләренә жәлеп итәргә тиеш. Шулай ук ЧНКРМК уку залында күз күреме буенча инвалидлар өчен тифлокомментарияле һәм ишетү буенча инвалидлар өчен субтитрлар белән кинофильмнар күрсәтелә. 2019 елда 9 шундый күрсәтмә үткәрелгән, аларда сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән 394 кеше булган.

«Киртәләрсез кино» кинофестивале кайтавазы» проекты кысаларында мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен бушлай үсә торган чаралар сериясе узды.

Казан шәһәренен «Мир» кинотеатрында һәм Аксенов скверында инклюзив мәктәпләр укучылары тарафыннан оештырылган мотивлаштыручы видеороликлар, шулай ук Казанның танылган кинематографистлары һәм Казан дәүләт мәдәният институты укытучылары белән ижади очрашулар үткәрелде. 2019 елда барлығы 1 844 кешегә хезмәт күрсәтелде. «Вера, өмет, мәхәббәт» кинодекадасы (Халыкара инвалидлар көненә) кысаларында мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен фильмнар күрсәтелде. Декада кысаларында барлығы 6 451 кеше булган 178 сеанс үткәрелгән.

В.И.Ленин исемендәге мәдәни-ял итү комплексы кинозалында 2020 елның 18 гыйнварында «Кино вакыты» дирекциясе ярдәме белән аутистик спектрда тайпылышлар булган кешеләр тормышы һәм аларга ярдәм оештыру барышында барлыкка килгән авырлыклар турында, шулай ук аерым балалар һәм яшүсмерләр белән ызара багланышлар хакында «Особенные» фильмын күрсәтү булды.

2019 елда күз күреме буенча 850 инвалид караган 22 спектакльне тифлокомментацияләү эшләнде.

Татарстан Республикасы китапханәләре тарафыннан «Халыкара физик мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр көне», «Инвалидларның бәйсез тормышы» кебек һәм башка китап күргәзмәләре даими үткәрелә. Татарстан Республикасының Республика яшүсмерләр китапханәсендә сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән кулланучыларга һәм халыкның социаль яктан якланмаган төркемнәренә мәгълүмат алу мөмкинлеге бирелә. «Serial» мәгълүматларның электрон базасында «Инвалидлар проблемалары буенча мәгълүмат», «Гаилә дөньясы», «Сәламәт яшәү рәвеше» бүлекләре, шулай ук «Аңлаудан ярдәмгә» (сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән затлар проблемалары буенча), «Гаилә кыйммәтләре», «Сәламәтлек дөньясы» тематик папкалары даими рәвештә тулыландырыла. 2019 елда өйләренә 36 килгән, 573 басма бирелгән. «Һәркем өчен мөмкин булган (гавами) китапханә турында белешмәләр» статистик хисабының 6-НК формасы мәгълүматлары буенча, сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затлар өчен мөмкин булган муниципаль китапханәләр саны 2019 елда 225 берәмлек тәшкил иткән (2018 ел белән чагыштырганда 69 берәмлеккә күбрәк). Муниципаль китапханәләрнең гомуми саныннан 62

китапханәнең сәламәтлеге мөмкинлекләре чикләнгән затлар өчен махсус жайланмалары бар.

Татарстан Республикасының «Татарстан Республикасы Милли китапханәсе» дәүләт бюджет мәдәният учреждениесе тарафыннан сәламәт яшәү рәвеше, патриотизм, Экологик белемнәр тематикасына караган әдәбият һәм периодик басмаларга күзәтү ясау, мәгълүмати культураны күтәрү, шул исәптән сәламәтлекләре буенча мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен махсус белем бирү учреждениеләренә чыгып, тематик әдәбият сайлап алу, әдәби һәм вакытлы матбугатка күзәтү ясау оештырыла (Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгының «Солнечный» мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәге «дәүләт автоном социаль хезмәт күрсәтү учреждениесе Казан шәһәре Идел буе районының «78 нче урта гомуми белем мәктәбе» муниципаль бюджет мәгариф учреждениесе базасында)

Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр өчен жайлаштырылган рәсми сайтында мәдәният өлкәсендә ведомство буйсынуындагы учреждениеләр турында контактлы мәгълүматлар һәм оешмаларның рәсми сайтларына сытамалар белән җентекле мәгълүмат алырга мөмкин. Хезмәтләренә читтән торып күрсәтү эше дә гамәлдә (Республика яшүсмерләр китапханәсендә китапханә-мәгълүмат хезмәтләре, «Мир» кинотеатры сайтында электрон билетларны читтән торып броньлау буенча хезмәтләр, шулай ук республиканың 6 музеенда дистанцион хезмәтләр күрсәтелә һ.б.). «Татарстан Республикасы Милли китапханәсе» Татарстан Республикасы дәүләт бюджет мәдәният учреждениесенең мәгълүмат-библиография бүлегендә «Жәмгыятьтә инвалидлар хокуклары. Уңайлы мохиткә хокук» дигән электрон дайджест булдырылды.

Татарстан Республикасы дәүләт музейларында мөмкинлекләре чикләнгән кешеләргә музейларга жәлеп итү буенча системалы эш алып барыла: төрле мәдәни-белем бирү һәм агарту программалары эшләнә, адаптив экскурсияләр, музей дәресләре һәм инклюзив акцияләр уздырыла.

Ел саен республика музейлары тарафыннан социаль һәм кече төркемнәр өчен 7,5 мең экскурсия уздырыла, шуларның иң күбе - күрү сәләте бозылган затлар һәм гомуми авыру инвалидлар өчен.

Бу эшнең флагманы булып республиканың әйдәп баручы музейлары - «Казан Кремле» музей-тыюлыгы, Алабуга музей-тыюлыгы, Татарстан Республикасының Сынлы сәнгать дәүләт музейе (алга таба - ТР ССДМ) тора, алар яшәү инвалидларның «Яңарыш», «Өмет - Надежда», «Лилия» шәһәр аралашу клублары белән хезмәттәшлек итә.

Музейларда сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән затларга керү өчен махсус шартлар булдырыла. Хәрәкәтнең тактиль экспонатлары, тактиль һәм визуаль күрсәткечләре, персоналны чакыру системасы һәм коляскада йөрүче инвалидлар өчен гусеница күтәргечләре, индукцион системалар кулланыла, Брайль системасы буенча этикеткалар бар, биналар пандуслар белән жиһазландырылган.

2017 елдан Татарстан Республикасы Милли музеенда һәм аның филиалларында ел саен 1 - 2 декабрьдә «Инклюзия көне» уза. Бу бөтенроссия акциясе, аның кысаларында бөтен илдән килгән музей-катнашучылар инвалидлар, аларның

гаилэләре, дуслары һәм теләге булган һәркем өчен махсус чаралар үткәрә. Шулай ук музейда даими нигездә «Тотып карау күргәзмәсе. Карап кына калмыйбыз» тактиль күргәзмә үткәрелә.

Алабуга музей-тыюлыгы сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнган кешеләргә музей объектларына уңайлы йөрү өчен шартлар тудыру бурычын эзлекле рәвештә башкара. Программаның кирәкле таләпләре яңа музей объектларын ачканда да исәпкә алына.

2019 елның 1 гыйнварына социаль һәм аз мобиль төркемнәр өчен 292 экскурсия, 98 музей дәресе, 97 лекция үткәрелде. Аларда 7 369 инвалид катнашты: терәк-хәрәкәт аппараты бозылган инвалидлар, шул исәптән коляскада хәрәкәт итүче 173 катнашучы, күз күреме бозылган инвалидлар - 3 037 катнашучы, ишетү сәләте бозылган инвалидлар - 358 катнашучы, акыл үсеше бозылган инвалидлар - 314 катнашучы, гомуми авыру буенча инвалидлар - 3 487 катнашучы.

ТР ССДМ «Каршыга адым» программасы кысаларында психик авырулар, акыл зәгыйфьлеге, онкологик авырулар белән жәфаланучы өлкәннәр һәм балалар, ДЦП, шулай ук балачактан сангырау-телсез һәм инвалидлар өчен арт-терапевтик эшчәнлек алып барыла. Музейга рак кичергән яшь инвалидларның шәһәр аралашу клублары эгъзалары, «Өмет - Надежда», «Лилия», Казан шәһәре Совет районы инвалидлар жәмгыяте, «Маяк» тернәкләндерү үзәге пациентлары даими рәвештә килә; сәнгать-музыка программалары, ижади очрашулар һәм хәйрия экскурсия-әңгәмәләре үткәрелә (мәсәлән, «Сәнгатьнең тулы көче» - эмоциональ өлкәне үстерүгә юнәлтелгән пациентлар (яшүсмерләр) өчен экспозициядә хәйрия программасы; «Мин дә шулай булдыра алам» - «Балалар бердәм» проекты кысаларында «И.Шишкин һәм аның даирәсе», «Монда үзенә матурлыгы бар. Кондрат Максимов» һәм «Хезмәткә дан!» һ.б. күргәзмәләрдә тумыштан килгән һәм хроник авырулар булган балалар белән ата-аналар өчен мастер-класслар һәм ижат эше белән).

Ишетү буенча инвалидлар экскурсовод озатуында күргәзмәләргә йөриләр, гомуми авырулар буенча инвалидлар сәнгать-музыкаль программаларга, сәнгать турында очрашулар-әңгәмәләргә йөриләр. ТР ССДМ Ресурс үзәгенең «Игорь Вулох. Рәссам жаны, минем жаным» - психоневрологик диспансерның реабилитация төркеме өчен дәресе; «Инклюзия - ул бергә» - инвалидлыгы булган (ДЦП, неврология) балаларны «Воскресенье в музее» студиясенең гадәти төркеменә кергү; «Люся Воронова. Рәссамның тылсымлы бакчалары - Е.Г.Ласточкина исемендәге сангырау һәм начар ишетүче мәктәп-интернаттан балалар өчен экскурсия; «Яңа сишәмбе» - музейда «өченче яшкә» килүчеләр өчен, Казан шәһәре Мәскәү районы педагог-энтузиастлар клубы эгъзалары өчен еллык программа, ай саен беренче сишәмбедә йөрү бушлай; Заманча сәнгать галереясендә экспозициясендә диалоглар: «Аю Бала» - заманча скульптура һәм традицияләр теле турындагы күргәзмәдә диалог һәм автор Әлфиз Сабиров белән очрашу; «Илдар Зариповның алтын төшләре» - күргәзмәдә диалоглар, ижади эш; «Киез могжизасы» - «Балалар бердәм» фондында тәрбияләнүчеләр өчен Тәлгать Масалимовның күргәзмә дәресләре; «Авангард сәнгате» - психоневрология диспансерының тернәкләндерү төркеме өчен махсус проектлары гамәлгә ашырыла.

2019 елда Заманча сәнгать галереясында 22 күргәзмә проекты гамәлгә ашырылды, 279 чара уздырылды һәм аз мобиль төркемнәргә керү оештырылды:

AES+F «Inverso mundus» арт-төркеме мультимедиа проекты кысаларында лекцияләр һәм арт-медиацияләр циклы; «Яңа пейзаж» күргәзмә проекты кысаларында фотосэнгатъ турында лекцияләр циклы һәм фотографиянең 180 еллыгына ачык программа; «ГСИда кино вакыты» визуаль-проекцион лекториясе кинокүрсәтүләр һәм визуаль-проекцион лекториясе, «Андрей Тарковский атнасы» проекты; «Шәһәр тавышы KZN 20.20» яшь рәссамнар күргәзмәсе кысаларында artist-talk; TAT CULT LAB Медиаарт-лабораториясе чаралары. Бөтенроссия конкурслары лауреаты Олеси Ростовскаяның терменвокста уйнау буенча мастер-классы «Чыганаclar. Киез сэнгатъ» күргәзмәсе кысаларында суқыр һәм начар күрүчеләр белән эшләүгә багышланган иде; 18 майда Бөтенроссия музейлар төне чараларында катнашу һәм 3 ноябрьдә Бөтенроссия сэнгатъ төне чараларында катнашу.

ТР ССДМ инклюзив эшенең өстенлекле юнәлешләреннән берсе балалар белән эшләү, алар өчен махсус белем бирү программалары - лекцияләр, мастер-класслар, музей майданчыкларында да, шулай ук учреждениегә барып, музей дәресләре, Н.А.Галләмов исемендәге республика махсус гомуми белем бирү мәктәбе, «Дуслык» балалар һәм яшүсмерләр өчен социаль-тернәкләндерү үзәге, «Казан шәһәренең ятим балаларын гаиләгә урнаштыруга ярдәм итү үзәге» дәүләт бюджет учреждениесе белән хезмәттәшлек һәм башкалар үткәрелә. ТР ССДМ базасында эшләүче Казан шәһәрендә Дәүләт Рус музейе мәдәни-күргәзмә үзәге Россиядә һәм дөньяда мәдәният хезмәткәрләре өчен инклюзив эш тәҗрибәсенә багышланган методик семинарлар оештыра. Шулай, 2019 елда

«Инклюзив музей» фәнни-тикшеренү семинары узды, семинар экспертлары булып Рус музейе хезмәткәрләре чыгыш ясады, нәтижәдә элге тематика буенча белгечләр белән һөнәри элементләр жайга салынды, семинарда катнашучыларның 26 сы Дәүләт Рус музейе сертификаты алды. ТР ССДМ начар күрүчеләр өчен инклюзив лаборатория булдыруны планлаштыра, шул исәптән махсус жиһазландырылган майданчыкны, комплекслы белем бирү программасын, музейның дидактик фондын да кертеп.

Казан шәһәрендә өч майданчыкта ТР ССДМ төрле социаль төркемнәренә бушлай яки ташламалы сәфәр бирә: төп бина - К.Маркс урамындагы 64 йортта парк белән Сандецкий йорты; К.Маркс урамындагы 57 йортта заманча сэнгатъ галереясе; Казан Кремлендә 3 нче подъездда «Хәзинә» милли сэнгатъ галереясе.

Шулай ук ТР ССДМ һәркем файдалана алырлык инфраструктурасы «Э-моция» инклюзив студиясе дәресләрен оештыру мөмкинлегенә бирде («Ватык уенчыклар иле» спектакле репетицияләре, «Инклюзия в музейе» семинары кысаларында рәссам Павел Филонов укучыларының эш залында М.Фермин романы мотивлары буенча «Снег» спектаклен күрсәтү, Пластико-шигъри перформанс, аның сәхнә карары ДЦП белән балаларның пластикасы үзенчәлекләрен күрсәтә), музей стеналарында эшләү тәҗрибәсе инвалидлык белән кешеләр тарафыннан булдырылган театр сэнгатен үстерү өлешендә дә, музей территориясен коммуникация өчен эмоциональ һәм ижади багланышлар бирү өлешендә дә шундый хезмәттәшлекнең перспективалы булуын күрсәтте.

«Казан Кремле» музей-тыюлыгында махсус мәдәни-белем бирү программалары, экскурсияләр һәм инвалидлар өчен чаралар эшләнә. Алар Россиянең төрле төбәкләреннән һәм шәһәрләреннән туристлар һәм кунаclar өчен

үткәрелде, шул исәптән Мәскәү, Санкт-Петербург, Чабаксар, Ульяновск һ.б. 2018 елның августында «Астана - Париж» маршруты буенча суык һәм начар күрүче велосипедчылар өчен өченче веломарафонның «Чикләрсез спорт» социаль проектында катнашучылар өчен экскурсия булды. Шулай ук «Добрая Казань» хәйрия проекты кысаларында узган Даун синдромы белән затлар өчен «Бергә жиңәбез» йөзү буенча ачык турнирда катнашучылар өчен Кремль буенча экскурсияләр үткәрелде.

Республикада 1 861 мәдәни-ял итү учреждениеләренә 623 бинасы терәк-хәрәкәт аппараты бозылган затлар өчен (33,5 процент), 8 - күрү сәләте бозылган затлар өчен (0,4 процент), 7 - ишетү сәләте бозылган затлар өчен (0,3 процент) жайлаштырылган, файдалана алу мөмкинлеген арттыру буенча эш план режимында алып барыла.

Татарстан Республикасында 1 933 мәдәни-ял итү тибындагы учреждение (алга таба - МЯУ) исәпләнә, аларда 19 254 кеше катнашында 1 581 инклюзив клуб формирваниеләре эшли. МЯУ бурычларының берсе - буш вакытны оештыруда инвалидларга методик һәм оештыру ярдәме. Инвалидлар катнашында уздырыла торган чаралар саны 57 395 (МЯУ дагы барлык чараларның 18,2 проценты) тәшкил итә. Бу концерт һәм әдәби программалар, күргәзмәләр, гаилә аралашу кичәләре, хәйрия акцияләре һәм мәдәни-массакуләм эшчәнлекнең башка рәвешләре.

Инклюзив клуб формирваниеләрендә катнашучыларны һәм инклюзив клуб формирваниеләре санын колачлау динамикасы

Ел	Инклюзивлар саны клуб формирваниеләре	Инклюзив клуб формирваниеләрендә катнашучылар саны
2017	1 233	15 117
2018	1 253	16 107
2019	1 581	19 254

Татарстан Республикасы Халыклар дуслыгы йортында инвалидлар декадасында мөмкинлекләре чикләнгән кешеләр өчен концертлар оештырыла, киңәйтелгән концерт программасы белән инвалид балалар катнашында тематик «Дуслык һәм татулык дәресе» уза.

Мәдәният тармагы белгечләре инвалидлар өчен объектлар һәм хезмәт күрсәтүләрдән файдалану мөмкинлеген тәмин итү мәсьәләләре буенча инструктаж һәм уку өзлексез уздыра. Китапханә, музейлар, театр-тамаша учреждениеләрендә эшләүчеләр укулар узды. «Татарстан Республикасының сынлы сәнгать дөүләт музейе» дөүләт бюджет учреждениесе белгечләре Санкт-Петербурктагы Дөүләт дин тарихы музейеда «Үзенчәлекле балалар» музей педагогикасы программасы буенча менталь бозулары булган затлар белән эшләү өчен, РСБСиС хезмәткәрләре - Мәскәү шәһәрәндә «Югары категорияле типокомментатор» белгечлеге буенча «Тифлокомментацияләү» квалификация күтәрүнең өстәмә һөнәри программасы буенча, Татарстан Республикасы дөүләт бюджет мәдәният учреждениесе хезмәткәрләре «Татарстан Республикасының сынлы сәнгать дөүләт музейе» - сурдотәржемәчеләр уку программасы буенча укутылды.

Социаль-мәдәни тернәкләндерүгә ярдәм күрсәтү инвалидларны, инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү яки абилитацияләү процессында мөһим өлеш булып тора, бу аларны социальләштерүгә һәм булган ижади потенциалны ачу, социаль тискәре күренешләрне профилактикалауга ярдәм итә. Социаль-мәдәни тернәкләндерү чаралары инвалидларның, инвалид балаларның жәмгыятьнең мәдәни тормышында катнашуын тәмин итүгә юнәлтелгән. Инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны социаль-мәдәни реабилитацияләүнең модельле программасы Россия Федерациясе Мәдәният министрлыгының 2016 ел, 30 декабрь, 3019 нчы боерыгы белән расланды.

Ел саен Татарстан Республикасында инвалидлар, инвалид балалар һәм аларның яшьтәшләре катнашында фестивальләр, конкурслар, «түгәрәк өстәл» утырышлары, мотивацион очрашулар һәм башка чаралар оештырыла һәм уздырыла. Инвалидлар декадасы кысасында социомәдәни форум - С.Сәйдәшев исемендәге ДЗКЗ «Игелек сәнгате» хәйрия концерты уздырыла (республиканың барлык районнарыннан 800 дән артык инвалид катнаша), ул сәламәтлекләрне мөмкинлекләре чикләнгән кешеләрне инклюзив социомәдәни киңлеккә жәлеп итүгә һәм жәмгыятькә социомәдәни бәйсезлек кысаларын киңәйтү исәбенә интеграцияләүне тәмин итә торган мәдәни ихтыяжларны һәм мәнфәгатьләрне гамәлгә ашыру максатларында хезмәт күрсәтүләр комплексын күрсәтүгә юнәлдерелгән.»;

«Инвалидларны социаль тернәкләндерү» бүлекчәсендә:

алтынчы абзацта «экспертиза» сүзеннән соң «(Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының «Социаль-көнкүреш, һөнәри-хезмәт һәм психологик мәгълүматларны исәпкә алып, тормыш эшчәнлеген чикләүне бәяләү нигезендә тернәкләндерү һәм абилитацияләү чараларында инвалид, инвалид баланың ихтыяжларын билгеләү буенча методик тәкъдимнәрне раслау турында» 2018 ел, 13 июнь, 765н номерлы, «Инвалидны реабилитацияләүнең яисә абилитацияләүнең индивидуаль программасын, инвалид баланы реабилитацияләүнең яки реабилитацияләүнең федераль дәүләт медик-социаль экспертиза учреждениеләре тарафыннан бирелә торган индивидуаль программасын эшләү һәм тормышка ашыру тәртибен һәм аларның рәвешләрен раслау турында» 2017 ел, 13 июнь, 486н номерлы, «Социаль хезмәт күрсәтүләрдән файдаланучыларга социаль хезмәт күрсәтүләргә индивидуаль ихтыяжны билгеләү буенча тәкъдимнәрне раслау турында» 2014 ел, 30 июль, 500н номерлы боерыклары нигезендә)» сүзләрен өстәргә;

жиденче абзацта «реабилитацияләү курсы рәвешендә» сүзләреннән соң «Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында социаль хезмәт күрсәтүләренә тәмин итүчеләр тарафыннан социаль хезмәт күрсәтүнең стационар формасында социаль хезмәтләр күрсәтү тәртибен раслау турында» 2014 ел, 31 декабрь, 1100 нче һәм «Татарстан Республикасында социаль хезмәт күрсәтүнең ярымстационар рәвешендә социаль хезмәтләр күрсәтүче социаль хезмәтләр күрсәтү тәртибен раслау турында» 1101 нче карарлары нигезендә» сүзләрен өстәргә;

түбәндәгә эчтәлекле абзацлар өстәргә:

«2019 елда Татарстан Республикасында инвалидларны реабилитацияләүне мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен 12 дәүләт тернәкләндерү үзәге, инвалидларны тернәкләндерү буенча 5 дәүләт үзәге, «Сукуырларны һәм начар

күрүчелэрне социаль тернәкләндерү республика үзәге» 1 дәүләт бюджет учреждениесе, социаль хезмәтләр белән тәмин итүчеләр реестрына кертелгән дәүләтнеке булмаган 10 оешма (шул исәптән 3 - өлкәннәр өчен, 7 - балалар өчен) гамәлгә ашырды (Татарстан Республикасында социаль хезмәтләр күрсәтүчеләр реестры <http://mtsz.tatarstan.ru/rus/retrestr-postavhikov-sotsihni-uslug.htm> сылтамасы буенча урнаштырылган).

Дәүләтнеке булмаган оешмаларның социаль тернәкләндерү хезмәтләре күрсәтүдә катнашуы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында социаль хезмәт күрсәтүчеләр реестрын һәм социаль хезмәтләрне алучылар регистрын булдыру һәм алып бару турында» 2014 ел, 23 декабрь, 1012 нче һәм «Татарстан Республикасында социаль хезмәт күрсәтүчеләрне тәмин итүчеләр реестрына кертелгән, әмма дәүләт йөкләмәсен (заказын) үтәүдә катнашмый торган социаль хезмәт күрсәтүчеләрне тәмин итүчеләргә Татарстан Республикасы бюджетыннан компенсация түләү тәртибен раслау һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының кайбер карарлары үз көчен югалткан дип санау турында» 2016 ел, 29 декабрь, 1046 нчы карарлары белән жайга салына.

Татарстан Республикасында Ярдәмче программаны гамәлгә ашыру кысаларында инвалидларны, инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасына жәлеп ителгән оешмалар исемлеге; Татарстан Республикасында инвалидларны, инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасына жәлеп ителгән оешмалар исемлеге, аларда Ярдәмче программа кысаларында сатып алына торган жиһазларны, тиешле белем дәрәжәсе һәм квалификациясе булган хезмәткәрләр тарафыннан куллану тәмин ителчәк, әлеге ярдәмче программаның 8 нче кушымтасында китерелгән; Татарстан Республикасында Ярдәмче программаны гамәлгә ашыру кысаларында инвалидларны, инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасына жәлеп ителгән оешмалар тарафыннан сатып алынган реабилитация жиһазлары исемлеге әлеге ярдәмче программаның 9 нчы кушымтасында китерелгән; Татарстан Республикасында инвалидларны, инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасына жәлеп ителгән, аларның хезмәткәрләре Ярдәмче программа кысаларында укулар узган оешмалар исемлеге әлеге Ярдәмче программаның 10 нчы кушымтасында китерелгән.»;

ундүртенче абзацка түбәндәге эчтәлекле жөмлө өстәргә:

«2019 елда тернәкләндерү үзәкләрендә реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программасында тәкъдимнәрне исәпкә алып, 6 571 инвалид хезмәт алды (шулардан 380 инвалид - «Сукырларны һәм начар күрүчеләрне социаль тернәкләндерү республика үзәге» дәүләт бюджет учреждениесендә, 1 133 - дәүләтнеке булмаган оешмаларда), балалар тернәкләндерү үзәкләрендә инвалидлыгы булган һәм сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән 7 001 бала хезмәт алды, шул исәптән сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән 1 400 бала (шулардан 2 266 - дәүләтнеке булмаган оешмаларда).»;

егерме дүртенче абзацка түбәндәге эчтәлекле жөмлө өстәргә:

«2020 елның 1 гыйнварына халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәкләре структурасында 7 социаль-тернәкләндерү бүлегә эшләде. Моннан тыш, социаль-тернәкләндерү хезмәтләрен 9 дәүләтнеке булмаган оешма күрсәтә:

«Шатлык» («Радость») социаль ярдәм үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешма, «Кама таңнары» социаль ярдәм үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешмасы, «Салават күпере» («Радуга») социаль ярдәм үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешмасы, «Наз» («Ласка») социаль ярдәм үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешмасы, «Саулык» («Здоровье») социаль ярдәм үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешмасы, «Красный Бор имәнлеге» социаль ярдәм үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешмасы, «Балкыш» («Сияние») тернәкләндерү үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешмасы, «Озын гомерлелек» социаль ярдәм үзәге» автоном коммерциячел булмаган оешмасы, Чаллы шәһәренең «Хезмәт ветераннары өчен пансионат» муниципаль автоном учреждениесе».);

егерме бишенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 елда социаль-тернәкләндерү бүлекләрендә 8 892 гражданин хезмәт алды, 2018 елда - 7 598 граждан, 2017 елда - 8 384 гражданин, 2016 елда - 10 065 граждан, 2015 елда - 10 102 өлкән яшьтәге граждан, шул исәптән инвалидлар. 2019 елда халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәкләрендә 7 233 инвалидка социаль хезмәт күрсәтү бүлекләре тарафыннан хезмәт күрсәтелде.

2019 елда тернәкләндерү хезмәтләре алды:

13,5 мең инвалид (8 мең кеше - дөүләт хезмәт күрсәтүчеләре базасында; 5,5 мең кеше - дөүләтнеке булмаган оешмалар базасында),

7,1 мең инвалид бала һәм сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән балалар (алга таба - СМЧ) (4,8 мең кеше - дөүләт хезмәт күрсәтүчеләре базасында; 2,3 мең кеше - дөүләтнеке булмаган оешмалар базасында),

884 инвалид бала тәрбиялүче 869 гаилә (әлеге категориядәге гаиләләренң 54 проценты) өйдә социаль хезмәт күрсәтү хезмәтләрен рәсмиләштергән.

Күрсәтелә торган хезмәтләр нәтижәләре буенча уздырыла торган тернәкләндерү чараларының нәтижәлегә билгеләнә. Шулай итеп, хезмәт күрсәтүләрдән файдаланучыларның 43 проценты хәрәкәт функцияләрен яхшырткан, коммуникация күнекмәләрен 65 процент арттырган, үз-үзенә хезмәт күрсәтү, социаль-көнкүреш адаптацияләү күнекмәләрен 68 процент алган, 72 процент белән профориентация чаралары үткәрелгән, социаль-мохиткә жайлашу күнекмәләрен 80 процент алган.»;

утызынчы абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 елда картлар һәм инвалидлар интернат-йортларында 1 652 инвалид (2018 елда - 2 302 инвалид), психоневрологик интернатларда - 2 426 кеше (2018 елда - 2 572 инвалид), акыл ягыннан артта калган балалар интернат-йортларында - 250 инвалид бала (2018 елда - 236) хезмәт күрсәтүдә булган. Стационар социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрендә яшәүче барлык инвалидларның инвалидны (инвалид баланы) реабилитацияләү индивидуаль программалары бар, учреждениедә аларны гамәлгә ашыру эше оештырыла.»;

кырык икенче абзацка түбәндәге эчтәлеккә жөмлә өстәргә:

«2020 елның 1 гыйнварына социаль хезмәтләр күрсәтүчеләр реестрына 24 дөүләтнеке булмаган оешма (шуларның 18 социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешма) кертелгән, аларда 9 929 кешегә хезмәт күрсәтелгән (шул исәптән сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән 2 928 бала һәм яшүсмер).»;

кырык өченче абзацта:

«арттырырга мөмкинлек бирчәк» сүзләрен «арттырырга мөмкинлек бирә» сүзләренә алмаштырырга;

«реабилитация хезмәтләре» сүзләреннән соң «, шулай ук күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатын күтәрүгә дә йогынты ясый» сүзләрен өстәргә;

түбәндәге редакциядә «Күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатын бәяләү» бүлекчәсен өстәргә:

«Күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатын бәяләү»

Ел саен «Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты каршындагы Татарстан Республикасы икътисадый һәм социаль тикшеренүләр үзәге» дәүләт бюджет учреждениесе тарафыннан Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасы дәүләт хезмәтләре сыйфатының фактта күрсәтелгән стандартларына туры килүен бәяләүне уздыру тәртибе турында» 2009 ел, 30 июнь, 446 нчы карары нигезендә фактта күрсәтелә торган дәүләт хезмәтләре сыйфатының Татарстан Республикасы дәүләт хезмәтләре сыйфатының билгеләнгән стандартларына туры килү-килмәүне бәяләү (алга таба – сыйфатны бәяләү) нәтижәләре турында мәгълүмат эзерләнә.

Сыйфатны бәяләү объектлары булып дәүләт оешмалары тарафыннан Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән дәүләт хезмәтләрне күрсәтүгә дәүләт йөкләмәсе (алга таба - дәүләт йөкләмәсе) нигезендә күрсәтелә торган дәүләт хезмәтләре тора.

2019 елда сыйфатны бәяләүдә дәүләт оешмалары катнашты, аларга карата эшнә Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы (алга таба - ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы), Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы (алга таба - ТР Сәламәтлек саклау министрлыгы), Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы (алга таба - ТР Хезмәт министрлыгы), Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы (алга таба - ТР Спорт министрлыгы) гамәлгә ашыра. Дәүләт хезмәтләре күрсәтү сыйфатын бәяләү Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Фактта күрсәтелә торган дәүләт хезмәтләре сыйфатының Татарстан Республикасы дәүләт хезмәтләре күрсәтү сыйфатының билгеләнгән стандартларына туры килү-килмәүне бәяләү тәртибе турында» 2009 ел, 30 июнь, 446 нчы карары белән билгеләнгән кагыйдәләр буенча алга таба сыйфат индикаторларын (жыелма бәяләү) агрегирование белән сыйфат стандарты белән билгеләнгән дәүләт хезмәтләре күрсәтү сыйфаты индикаторларының (алга таба – сыйфат индикаторлары) фактта ирешелгән күрсәткечләре нигезендә башкарылды. Сыйфатны бәяләү өчен кереш мәгълүмат булып, гамәлгә куючы тарафыннан ведомство буйсынуындагы оешмаларга карата раслана торган дәүләт биремнәре, Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль оешмалар тарафыннан бирелә торган дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүне планлаштыруның һәм мониторинглауның бердәм ведомствоара системасы составында төзелә торган дәүләт йөкләмәләренен үтәлеше турында хисаплар тора.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Социаль өлкәдә эшчәнлек алып бара торган социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмалар эшчәнлегенә нәтижәләгән бәяләү турында» 2017 ел, 13 июль, 485 нче карары белән

расланган Социаль өлкәдә эшчәнлек алып бара торган социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмалар эшчәнлегенә нәтижәлелеген бәяләү тәртибенә 8 пункты нигезендә сыйфатны бәяләүгә бюджет акчалары хисабына күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфаты индикаторларының планлы күрсәткечләре билгеләнгән халыкка социаль хезмәтләр күрсәтүгә юнәлдерелгән дәүләт, ведомство максатчан программалары кысаларында 2019 елда дәүләт хезмәтләре күрсәтүче 8 социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешма (алга таба – СЮКБО) кертелгән. СЮКБО бәяләү өчен кереш мәгълүмат Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә башкарма органнары тарафыннан «Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты каршындагы Татарстан Республикасының икътисадый һәм социаль тикшеренүләр үзәге» ДБУга юлланган мәгълүмат югарыда күрсәтелгән Тәртип нигезендә тора.

2019 елда хезмәт күрсәтүләр сыйфатын бәяләү шкаласы нигезендә хезмәт күрсәтүләрнең сыйфаты Татарстан Республикасы Хезмәт министрлыгы, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы карамагындагы дәүләт оешмаларында дәүләт хезмәтләре сыйфатының стандартына туры килде; тулаем алганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы карамагындагы дәүләт оешмаларында дәүләт хезмәтләре сыйфаты стандартына туры килде.

2019 ел нәтижәләре буенча фактта күрсәтелә торган дәүләт хезмәтләре сыйфатының билгеләнгән стандартларына туры килүен бәяләү СЮКБО тапшырган һәм алар өчен сыйфат стандартлары расланган дәүләт оешмаларына дәүләт биремнәре составына кертелгән дәүләт хезмәтләре буенча уздырылды. Хезмәт күрсәтүләр дәүләт оешмалары, «Мәгариф һәм фән», «Сәламәтлек саклау», «Халыкны социаль яклау», «Мәдәният, кинематография, туризм», «Физик культура һәм спорт» һәм башка эшчәнлек төрләре буенча СЮКБО тарафыннан тәкъдим ителде.

2019 елда дәүләт хезмәтләре сыйфатын интеграль бәяләү нигезендә министрлыклар рейтингы төзелде, алар буйсынуындагы оешмаларны исәпкә алып. 2019 елда рейтингта беренче урынны ТР Хезмәт министрлыгы алды (99 ведомство буйсынуындагы оешма күрсәтә торган дәүләт хезмәтләре, 13 СЮКБО), ул сыйфатның 0,99 га тигез булган интеграль бәяләү вакытында. Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы (13 дәүләт оешмасы күрсәтә торган дәүләт хезмәтләре) сыйфатны 0,97 гә тигез булган интеграль бәяләү вакытында 2019 елда икенче урынны алды. ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы (ведомство буйсынуындагы 153 оешмага караган дәүләт хезмәтләре), ТР Спорт министрлыгы (ведомство буйсынуындагы 13 оешмага күрсәтелә торган дәүләт хезмәтләре), ТР Мәдәният министрлыгы (ведомство буйсынуындагы 53 оешма күрсәтә торган дәүләт хезмәтләре) сыйфатны интеграль бәяләүнең 2019 елда 0,93 ка тигез әһәмияте өченче урынга туры килә.

2019 елда дәүләт хезмәтләре сыйфатын интеграль бәяләү нигезендә рейтинг

Т/с	Министрлыкның исеме	Рейтинг
1.	Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы	1
2.	Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы	2
3.	Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы	3
4.	Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгы	3
5.	Татарстан Республикасы Спорт министрлыгы	3.

«Инвалид балаларга иртә ярдәм системасы һәм аларның гаиләләрен озата бару» бүлекчәсендә:

егерменче абзацка түбәндәге эчтәлеккә жөмлә өстәргә:

«2019 елдан «2017 - 2018 елларга Татарстан Республикасында иртә ярдәмне үстерү» ярдәмче программасы буенча чаралар «Инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү системасын формалаштыру» ярдәмче программасы составында каралган, алар кысаларында максатчан төркем балаларына һәм аларның гаиләләренә иртә ярдәмгә мохтажларга хезмәт күрсәтүнең бердәм моделен төзү буенча эш алып барыла.»;

егерме беренче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 елда мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен тернәкләндерү үзәкләрендә 7 001 инвалид бала һәм мөмкинлекләре чикләнгән балалар (2018 елда - 8 470, 2017 елда - 8 446, 2016 елда - 7 574), шул исәптән дөүләтнеке булмаган тәэмин итүчеләрдә - 2 266 бала (2018 елда - 2 208, 2017 елда - 1 901, 2016 елда - 939).»;

егерме икенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Тулаем республика буенча балаларны дөүләт тернәкләндерү үзәкләрендә һәм дөүләтнеке булмаган тәэмин итүчеләрдә тернәкләндерү хезмәтләре күрсәтү соңгы өч елда 19,2 процентка артты.»;

егерме өченче - егерме бишенче абзацларны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында иртә ярдәм күрсәтү системасын оештыру буенча сынау проектын гамәлгә ашыру турында» 2019 ел, 06 сентябрь, 790 нчы карары белән Татарстан Республикасында иртә ярдәм күрсәтү хезмәтләрен күрсәтү тәртибе, Татарстан Республикасында иртә ярдәм күрсәтү системасын оештыру буенча сынау проектын гамәлгә ашыруда катнашучы оешмалар – беренче ярдәм күрсәтүче оешмалар исемлегә расланды.

Иртә ярдәм чараларын гамәлгә ашыруда Татарстан Республикасында социаль хезмәтләр күрсәтүчеләр реестрына керүче сәламәтлек саклау, мәгариф һәм социаль хезмәт күрсәтү оешмалары, коммерциячел булмаган оешмалар катнаша. Иртә ярдәм күрсәтү, мөмкинлекләре чикләнгән балаларны һәм аларның гаиләләрен озата бару аларның тормыш сыйфатын яхшыртуга, баланың оптималь үсешен тәэмин итүгә һәм жәмгыятьтә жайлашуга, социаль ятимлеккә һәм гаилә иминлеген профилактикалауга юнәлдерелгән.

Баланың үсешендә тайпылышлар ачыкланганда, гаиләләр реабилитацияләүнең төбәкара үзәкләренә юнәлдерелә, анда белгечләрнең дисциплина бригадалары булдырылган (табиблар, социаль хезмәткәрләр, психологлар, логопедлар һ.б.), алар баланың тернәкләндерү потенциалын билгели һәм балаларны белем бирү киңлегенә социаль адаптацияләүне һәм интеграцияләүне тәэмин итү максатларында тернәкләндерү картасын төзи. Иртә катышу буенча белгечләр командасының төп бурычы – ата-аналарны бала белән өй шартларында шөгыйльләнергә өйрәтү, аның өлкәннәр һәм яшьтәшләр белән аралашуын һәм аралашуын жайга салу, әйләнә-тирә мохиткә жайлаштыру, үстерә торган шөгыйльләр программасын сайлау һәм гаилә әгъзаларына психологик һәм ресурс ярдәм күрсәтү.»;

уыыз беренче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Әлеге программаны гамәлгә ашыруда барлык тармаклар белгечләре, башкарма хакимият органнары, жирле үзидарә органнары, шулай ук ижтимагый оешмалар, волонтерлык хәрәкәтләре һәм ата-аналар бергәлеге катнашырга тиеш. Әлеге юнәлештә беренче адым дип «Бергә булдырабыз» республика социаль проектын тормышка ашыруны атарга була, ул 2018 елда инвалид балалар һәм СМЧ балалар өчен тернәкләндерү үзәкләрендә узды. «Социаль иминлек» номинациясендә Россия Федерациясе субъектларының социаль-икътисадый үсешенә иң яхшы практикалары һәм инициативалары бөтенроссия конкурсының төбәк этабы кысаларында уңышлы тәҗрибәләренә сайлап алу буенча Татарстан Республикасы социаль-икътисадый үсешенә уңышлы практикаларын һәм инициативаларын (проектларын) сайлап алу буенча ведомствоара төбәк комиссиясенә 2019 ел, 9 сентябрь, АП-12-308 номерлы карары белән тавыш бирү нәтиҗәләре буенча 10 проект арасында әлеге конкурстың федераль этабында катнашу өчен «Бергә булдырабыз» республика проектын» гамәлгә кертү турында карар кабул ителде. Татарстан Республикасы «Бергә булдырабыз» проекты Россия субъектларының иң яхшы практикалар һәм социаль-икътисадый үсеш инициативалары бөтенроссия конкурсында жинүчеләренә берсе булды (2019 елда 80 регион 1 452 гариза бирде, финалга 29 практикалы 19 регион чыкты, 10 субъекттан иң яхшы 12 тәҗрибә танылды). Татарстан Республикасы «Бергә булдырабыз» проекты «Яңа проектларны алга жибәрү буенча стратегик инициативалар агентлыгы» автономияле коммерциячел булмаган оешмасы Конкурстың Попечительләр советының 2020 ел, 7 февраль, 2 нче карары белән 2019 елда Россия Федерациясе субъектларын социаль-икътисадый үстерү буенча иң яхшы практикалар һәм инициативалар бөтенроссия конкурсының «Социаль иминлек» номинациясендә жинүче булды (<https://smarteka.com/news/pobeditelami-vserossijskogo-konkursa-lucsih-social-no-ekonomicesh-pratik-li-10-regionov>). Әлеге проект «Бердәм Россия» партиясенә «Ныклы гаилә» федераль проекты кысаларында гамәлгә ашырылды һәм инвалид балалар һәм СМЧ балалар өчен физик тәрбиягә, белем һәм күнекмәләр алуға, шулай ук мөстәкыйль тормыш эшчәнлегә һәм үзбилгеләнү өчен кирәкле һөнәри ориентация өчен уңайлы шартлар тудыруга юнәлдерелде. Әлеге проектынң төп юнәлешләре түбәндәгеләр булды:»;

илле сигезенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 елда мөмкинлекләре чикләнгән балалар өчен тернәкләндерү үзәкләрендә сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән 991 бала реабилитацияләү һәм абилитацияләү узды, иртә ярдәм хезмәтләре алды, Татарстан Республикасында социаль хезмәтләр белән тәмин итүчеләр реестрына кертелгән дәүләтнеке булмаган тәмин итүчеләрдә – СМЧ 409 бала; 2018 елда – 647 һәм 332 тиешенчә; 2017 елда – 623 һәм 160, 2016 елда – 419 һәм 125. Тулаем алганда, Татарстан Республикасы буенча иртә ярдәм хезмәтләре максатчан төркемнең 2 536 баласына күрсәтелгән (2019 ел өчен Федераль дәүләт статистикасы хезмәтенә 2019 ел, 22 март, 161 нче боерыгы белән расланган «Максатчан төркемдәге балаларга иртә ярдәм күрсәтү турында мәгълүмат» 1-РП номерлы федераль статистика күзәтүе формасы буенча хисап Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгына Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгының 2020 ел, 05 март, 32-06/2642 номерлы хаты белән жибәрелде).»;

алтмыш бишенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 елда өйдә социаль хезмәт күрсәтүне рәсмиләштергән гаиләләр саны 869 (әлеге категориядәге гаиләләрнең гомуми санының 54 проценты), 884 инвалид бала тәрбияләнә, 2018 елда - 724 (әлеге категориядәге гаиләләрнең гомуми санының 44,3 проценты), аларда 739 инвалид бала тәрбияләнә, 2017 елда - 718 (әлеге категориядәге гаиләләрнең гомуми санының 44,5 проценты), аларда 724 инвалид бала тәрбияләнә, 2016 елда - 747 (әлеге категориядәге гаиләләрнең гомуми санының 44,3 проценты), аларда 755 инвалид бала тәрбияләнә.»;

түбәндәге эчтәлекле абзац өстәргә:

«Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, баланы белем бирү мохитенә жәлеп итү мөһим, чөнки СМЧ баланы баланы социальләштерү өчен көндәлек системалы эш кирәк, шул исәптән мәгариф өлкәсендә дә. Белем бирү программалары буенча белем бирү эшчәнлеген оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртипләре Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының «Төп гомуми белем бирү программалары - мәктәпкәчә белем бирү программалары буенча белем бирү эшчәнлеген оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибен раслау турында» 2013 елның 30 августындагы 1014 номерлы боерыгы һәм Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының «Төп гомуми белем бирү программалары - башлангыч гомуми, төп гомуми һәм урта гомуми белем бирү программалары буенча белем бирү программасын - белем бирү эшчәнлеген оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибен раслау турында» 2013 елның 30 августындагы 1015 номерлы боерыгы белән расланды, алар нигезендә жайлаштырылган программа буенча белем бирү эшчәнлеген оештырганда дөвалау-торгызу эшләре, белем бирү эшчәнлеген оештыру, укучыларның үзенчәлекләрен исәпкә алып, коррекция эшчәнлеген оештыру өчен шартлар тудырыла. Мәгариф оешмаларында хезмәт күрсәтүләр алу мәсьәләләре буенча балаларның законлы вәкилләре яшәү урыны буенча мәгариф идарәсенә (бүлегенә) мөрәжәгать итә ала.

Белем бирү процессында мәгариф системасында эшнең мөһим юнәлеше булып, баланың үзенчәлекләрен һәм мөмкинлекләрен исәпкә алып, профориентация эшенә юнәлгән юнәлеш тора, аны оештырганда Россия Федерациясе Мәгариф һәм фән министрлыгының 2016 елның 02 февралендәге ВК-163/07 номерлы хатында күрсәтелгән Инвалидлыгы һәм сәламәтлекләре мөмкинлекләре чикләнгән укучыларның һөнәри юнәлешен әзерләү һәм оештыру буенча методик тәкъдимнәр исәпкә алына. Аерым ихтыяжлары булган укучылар белән белән эшлөгәндә һөнәр һәм өстенлекле һөнәр формулаларын төзү Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының «Бозылган функцияләре һәм аларның яшәешен чикләүне исәпкә алып, инвалидларның хезмәт һәм һөнәри эшчәнлегенә тәкъдим ителә торган төрләре исемлегенә буенча методик тәкъдимнәр раслау турында» 2014 елның 4 августындагы 515 номерлы боерыгы нигезендә үтәлә, 2 нче кушымтада инвалидларга тәкъдим ителә торган һөнәрләр һәм вазыйфалар исемлегенә, бозылган функцияләре һәм аларның тормыш эшчәнлегенә чикләүләрен исәпкә алып, күрсәтелә.»;

түбәндәге редакциядә «Инвалидларны озата барулы яшәү» бүлекчәсен өстәргә:

«Инвалидларны озата барулы яшәү

Татарстан Республикасында 2018 елдан башлап менталь хокук бозулар булган

инвалидларны озата барулы яшәү буенча пилот проектын гамәлгә ашыру буенча әзерлек этабы уздырыла, анда 6 психоневрология интернаты, акыл ягыннан артта калган балалар өчен 2 интернат-йорт катнаша.

Социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрендә проектта катнашучыларны социаль-көнкүреш күнекмәләренә өйрәтү; үз-үзеңә хезмәт күрсәтү күнекмәләрен үстерү һәм саклау буенча чаралар уздырыла; белем бирү эшчәнлеген гамәлгә ашыручы мәгариф оешмаларында һәм оешмаларда инвалидлар тарафыннан төп гомуми, һөнәри һәм өстәмә белем алу мөмкинлеген тәмин итү өчен шартлар тудырыла; инвалидларның көндезге вакытта мәшгульлеге, шулай ук аларны эшкә урнаштыру оештырыла.

Пилот проектын гамәлгә ашыруның башлангыч этабында социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре тарафыннан 16 яшьтән 20 яшькә кадәрге, акылга зәгыйфь балалар интернат-йортларында социаль хезмәт алучыларга тестлар уздырылды, социаль-көнкүреш күнекмәләрен үзләштерергә һәм мөстәкыйль яшәргә сәләтле затлар төркемен билгеләү максатыннан 20 яшьтән 30 яшькә кадәрге психоневрологик интернатларда аларның алга таба мөстәкыйль яшәүгә әзерлеге максатыннан максатчан төркемдә катнашучыларның составы формалаштырылды. 2019 елда 16дан 30 яшькә кадәрге 67 социаль хезмәт алучыга әзерлек оештырылган.

Учреждениеләр базасында бергә яшәүне оештыру өчен, озатып йөрүче кешене өйрәтү өчен тренировка бүлмәләре жиһазландырылган. Проектта катнашучылар белән тренировка бүлмәләрендә үз-үзеңә хезмәт күрсәтү һәм шәхси гигиена күнекмәләрен формалаштыруга юнәлтелгән дәресләр уздырыла; көнкүреш техникасыннан файдалану күнекмәләрен өйрәтү, азык әзерләү, өстәлне сервировкалау буенча (атна ахырында мәктәп формасын юарга һәм сыйларга өйрәнәләр, аны киләсе уку атнасына әзерлиләр, катлаулы булмаган ризыклар әзерлиләр, сатып алулар өчен кибетләргә, даруханәгә чыгалар).

Социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре базасында көндезге мәшгульлекне оештыру өчен шартлар тудырылган. Һәр учреждениедә тегү остаханәсе һәм столляр остаханәләре эшли, жәйге вакытта проектта катнашучылар теплицаларда эшли.

2019 елда пилот проектын гамәлгә ашыру кысаларында 6 катнашучы эшкә урнаштырылды («Горводзеленхоз» МУП, Зеленодольск шәһәре, «Витара» компаниясе).

Мәгариф оешмаларында һәм мәгариф эшчәнлеген гамәлгә ашыручы оешмаларда төп гомуми, һөнәри һәм өстәмә белем инвалидлары алуга аерым игътибар бирелә.

2019 елның февралендә Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы һәм Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан психоневрологик интернатларда яшәүче инвалидларны 2019 - 2022 елларга төп гомуми һәм һөнәри белем бирү программаларына кертү буенча чаралар планы («юл картасы») расланды. 2019 елның 1 сентябрненн гомуми белем бирү программалары буенча ике психоневрологик интернаттан 20 социаль хезмәт алучы белем алуга кереште. 2020 елда психоневрологик интернатлардан социаль хезмәт алучыларның белем алу процессын колачлау планлаштырыла.

Акылга зәгыйфь балалар өчен интернат-йортларда тәрбияләнүчеләр 2018 елда

беренче тапкыр һөнәри училищеларга укырга керде - 2019 елның 1 сентябреннән 4 балалар йорты тәрбияләнүчесе төзелеш көллиятендә белем ала.

Социализацияләү максатларында проектта катнашучылар төрле спорт чараларында һәм конкурсларда, футбол буенча төрле ярышларда һ.б. катнаша. 2018 елда психоневрология интернатларының жыелма командасы Идел буе федераль округы буенча сайлап алу региональ турнирында Түбән Новгород шәһәрендә мини-футбол буенча халыкара футбол лигасында катнашты, анда 1 урын яулады һәм 2019 елның июлендә Торунь шәһәрендә (Польша) финал этабында катнашу өчен сайлап алынды, анда 32 урыннан 7 урын яулады.

Укудан буш вакытларында акылга зәгыйфь балалар өчен интернат-йортларда тәрбияләнүчеләр муниципаль район территориясендә урнашкан балалар иҗат үзәкләрендә түгәрәкләргә йөреләр.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2014 ел, 31 декабрь, 1100 нче карары белән расланган Татарстан Республикасында социаль хезмәт күрсәтүнең стационар рәвешендә социаль хезмәтләр күрсәтүчеләр тарафыннан социаль хезмәтләр күрсәтү тәртибе Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2020 ел, 30 июнь, 548 нче карары нигезендә VIII бүлек белән тулыландырылды, аның нигезендә 2020 елда уку (күнегүләр) белән бергә алып барылучы яшәү курсы кысаларында социаль хезмәтләр интеллект бозылу, аутистик спектр бозылу белән 18 яшьтән 40 яшькә кадәрге яшәү инвалидларга күрсәтелә.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2014 ел, 31 декабрь, 1101 нче карары белән расланган Татарстан Республикасында социаль хезмәт күрсәтүнең ярымстационар формасында социаль хезмәтләр күрсәтүчеләр тарафыннан социаль хезмәтләр күрсәтү тәртибе Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2020 ел, 06 июль, 555 нче карары нигезендә VI бүлек белән тулыландырылды, аның нигезендә өлкән яшьтәге гражданны һәм инвалидларны озак сроклы карау системасын булдыру буенча пилот проектында катнашучы халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәкләренең көндәзгә бүлекчәләрендә, инвалидларны тернәкләндерү үзәкләрендә 2020-2022 елларда 18 яшьтән һәм 18 яшьтән өлкәнрәк интеллект бозылулары, аутистик спектрдагы бозылулары белән инвалидларга көндәзгә вакытта гомуми озынлыгы көнгә дүрт сәгатькә кадәр социаль хезмәтләр күрсәтелә .

Озата барулы яшәү чараларын гамәлгә ашыру барышында менталь хокук бозулар булган затларның тормыш сыйфатын яхшыртуга тенденция күзәтелә.»;

«Һөнәри тернәкләндерү һәм эшкә урнашу процессын оештыру» бүлекчәсендә: унынчы абзацны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«инвалидны реабилитацияләүнең индивидуаль программасындагы яисә инвалидны абилитацияләүнең индивидуаль программасындагы рекомендацияләрне исәпкә алып, инвалидның мәшгульеге ярдәмендә озатылуы, шулай ук хезмәт эшчәнлегенең күрсәтелгән яисә капма-каршы төрләре (кирәк булганда) турында;»;

унөчтенче абзацны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Дәүләт алдында инвалидлыгы булган хезмәткә сәләтле яшьтәге затларны эшкә урнаштыру өчен шартлар тудыру бурычы тора.»;

унбишенче абзацны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Россия Федерациясе Пенсия фонды мәгълүматлары буенча, Татарстан Республикасында 2019 елда 87,1 мең хезмәткә сәләтле яшьтәге инвалид яшәгән, шулардан 26,7 мең кеше эшләгән, ягъни 30,7 проценты (2018 елда 53,4 мең хезмәт

яшендөгө инвалид яшэгән, шулардан 20,4 мең кеше, ягъни 38,2 проценты эшлэгән, 33,0 мең кеше эшләмэгән, ягъни 61,8 процент).»;

уналтынчы абзацны түбәндөгө редакциядә бәян итәргә:

«2018 - 2019 елларда Татарстан Республикасында инвалидларны хезмәт эшчәнлегенә жәлеп итү буенча системалы эш алып барылды. Халыкны эш белән тәмин итү хезмәте даими режимда эшсез инвалидларны сораштыру уздыра, бу аларның эшкә урнашуга мохтажлыгын ачыклау максатыннан үткәрелә. Халыкны эш белән тәмин итүнең барлык үзәкләрендә инвалидларны эшкә урнаштыруга мохтажларның шәхсиләштерелгән исәбе формалаштырылды, алар белән халыкны эш белән тәмин итү үзәкләренә мөрәжәгать иткән һәм инвалидларны реабилитацияләүнең индивидуаль программалары нигезендә инвалидларны эшкә урнаштыру буенча адреслы эш алып барылды.»;

унжиденче абзацны түбәндөгө редакциядә бәян итәргә:

«Республиканың халыкны эш белән тәмин итү үзәкләренә һәрберсендә кураторлык системасы кертелде, инвалидлар белән эшләү буенча җаваплы хезмәткәрләр билгеләнде. Халыкны эш белән тәмин итү хезмәте дәүләт учреждениеләрендә инвалидларны озату өчен җаваплы боерыклар белән билгеләнгән хезмәткәрләр саны 2020 елның 1 гыйнварына 63 кеше тәшкил итте. Ел саен Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы тарафыннан инвалидларны эш белән тәмин итү буенча «юл картасы» эшләнә. 2019 елда эшкә яраклы инвалидларның эшкә урнашуын мониторинглау Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы тарафыннан атналык форматта гамәлгә ашырылды.»;

егерменче – егерме дүртенче абзацларны түбәндөгө редакциядә бәян итәргә:

«2019 елда халыкны эш белән тәмин итү хезмәте органнарына 3 578 инвалид мөрәжәгать итте, шулардан 1 753 инвалид эшкә урнаштырылган, бу мөрәжәгать иткән инвалидлар санының 49 проценты, ягъни һәр икенче инвалид (2018 елда - 3 752 инвалид, шуларның 1 968е эшкә урнаштырылган, яки мөрәжәгать иткән инвалидлар санының 52,5 проценты, 2017 елда - 4 351 инвалид, шуларның 2 522, яки 58 проценты инвалидлар эшкә урнаштырылган).

Эш эзләүдә кыенлыklar кичерүче эшсез граждaннар өчен махсус программалар кысаларында (вакытлыча һәм ижтимагый эшләр), 2019 елда 1 140 инвалид эшкә урнаштырылган (2018 елда - 1 585 инвалид, 2017 елда - 1 655 инвалид).

Эшсез инвалидларга мәшгульлек өчен өстәмә мөмкинлекләр бирү өчен эш белән тәмин итүгә ярдәм итү буенча дәүләт хезмәтләре күрсәтелә, аларны эшмәкәрлек эшчәнлегенә нигезләренә өйрәтү уздырыла. Әйттик, 2019 елда халыкны эш белән тәмин итү хезмәте ярдәмендә 15 инвалид үз эшен ачкан, аларның һәркайсына эшмәкәрлек эшчәнлеген дәүләт теркәвенә алганда 145,1 мең сум күләмендә бер тапкыр финанс ярдәме бирелгән (2018 елда 28 инвалид үз эшен ачкан, аларга һәрберсенә 117,6 мең сум күләмендә финанс ярдәме күрсәтелгән, 2017 елда - 51 инвалид).

2019 елда квота 489 инвалид эшкә урнаштырылган (2018 елга квота 1 800 эш урынына билгеләнгән, 883 инвалид эшкә урнаштырылган, 2017 елга квота 1 114 эш урынына урнаштырылган, 556 инвалид эшкә урнаштырылган).

2018 елда инвалидларны халыкны эш белән тәмин итү хезмәте органнары

тарафыннан эшкә урнаштыру мөмкинлеген киңәйтү максатларында эшсез инвалидларны эшкә урнаштыру (инвалидны эшкә урнаштыру өчен бер эш урынын жиһазлау (уңайлаштыру) өчен эш урыннарын жиһазлау (уңайлаштыру) өчен эш урынына 72,69 мең сум күләмдә чыгымнар каралган иде, 63 эш урыны жиһазландырылган (уңайлаштырылган), аларга 63 инвалид эшкә урнаштырылган. 2019 елда халыкны эш белән тәмин итү хезмәте яна юнәлешне гамәлгә ашырды - эш бирүчегә Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәмин итү хезмәте дөүләт учреждениеләре юлламасы буенча эшкә урнаштырылган инвалидның хезмәте өчен түләүгә чыгымнар өлешен каплауга Татарстан Республикасы бюджетыннан субсидия бирү (эш бирүчегә бер инвалидның хезмәте өчен түләүгә чыгымнарын каплауга субсидия күләме - дөүләт бюджеттан тыш фондларга иминият кертемнәре суммасына арттырылган Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән хезмәт хакының минималь күләме), аның кысаларында 2019 елда халыкны эш белән тәмин итү хезмәте дөүләт учреждениеләре юлламасы буенча 173 инвалид эшкә урнаштырылган.»;

егерме алтынчы абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Ярдәм инвалидларның эш урыннарын саклап калуга бәйле чыгымнарны каплау максатларында бирелә, һәм ул эш бирүче тарафыннан инвалидлар хезмәте өчен түләүгә тотылган чыгымнарны компенсацияләү өчен жиберелергә тиеш. 2019 елда күрсәтелгән ярдәмне Казан, Әлмәт, Алабуга, Чистай шәһәрләрендә эшчәнлек алып баручы сизгез предприятие алды, инвалидларның ижтимагый берләшмәләре тарафыннан төзелгән предприятиеләрдә (2018 елда - алты предприятие, инвалидлар саны) эшләгән 341 инвалидның хезмәт хакына чыгымнар каплау 392 кеше тәшкил итте.»;

егерме сизгезенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 елның 1 гыйнварыннан инвалидларны эш белән тәмин итүгә ярдәмгә озатуны оештыру буенча дөүләт хезмәте кертелде («Россия Федерациясендә халыкны эш белән тәмин итү турында» Россия Федерациясе Законына үзгәрешләр кертү хакында» 2017 елның 29 декабрдә 476-ФЗ номерлы Федераль закон, 13.1 статья). Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгының 2018 ел, 20 ноябрь, 1064 нче боерыгы белән инвалидларны эш белән тәмин итүгә ярдәмгә озата баруны оештыру буенча дөүләт хезмәте күрсәтүнең административ регламенты расланды. 2019 елда инвалидларны эш белән тәмин итүгә ярдәм оештыру буенча дөүләт хезмәте күрсәтү турында гариза биргән инвалидлар саны ике кешене тәшкил итте, алар эшкә урнаштырылган.

2019 елда халыкны эш белән тәмин итү үзәкләрендә һөнәри юнәлеш буенча хезмәтләр 3 306 инвалидка күрсәтелгән (туры килә торган эш эзләү максатыннан хисап чорында мөрәжәгать итүчеләрнең 92,4 проценты). Инвалид балаларга һөнәри юнәлеш бирү хезмәтләрен күрсәтүгә аерым игътибар бирелә. Әлегә эш барыннан да элек инвалидларны тернәкләндерү үзәкләре, төзелгән килешүләр кысаларында мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәкләре белән берлектә алып барыла. Халыкны эш белән тәмин итү үзәкләрендә эшчәнлек (һөнәр) өлкәсен сайлау, эшкә урнашу, һөнәри белем алу һәм өстәмә һөнәри белем алу максатларында гражданның һөнәри ориентациясен оештыру буенча дөүләт хезмәтен инвалид балалар категориясенә караган 14-17 яшьлек 199 яшүсмер алды. Шулар ук вакытта шуны да билгеләп үтәргә кирәк: бу мөһим юнәлештә алып барылучы

эшне камилләштерүгә һәм инвалидларны көндәшлеккә сәләтле һөнәри хезмәткә өйрәтүнең нәтижәле системасын оештыруга, алга таба хезмәт базарында эшкә урнашуга ихтыяж бар. Инвалидларны һөнәри укуы системасы этапларга (мәктәп, һөнәри училище, югары уку йорты) ия булырга, шулай ук инвалидларны халыкны эш белән тәмин итү хезмәте, эш бирүчеләр, шул исәптән студентлар өчен уку практикасын узу мөмкинлеген тудыручы һәм хезмәт базарында фаразлана торган ихтыяжны исәпкә алып эшкә урнаштыру мәсьәләләрен максатка ярашлы хәл итәргә тиеш.»;

утыз беренче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«эшкә урнашу мөмкинлеген киңәйтәргә һәм эшкә яраклы булмаган инвалидларга, бигрәк тә яшь инвалидларга һәм инвалидларга инвалидлык билгеләгәннән соң реабилитация үткән инвалидларга ихтыяжны тәмин итәргә»;

утыз өченче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«мәшгуль булмаган инвалидлар өчен эш урыннары булдырырга»;

утыз дүртенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«мәшгуль булмаган инвалидларның матди, физик, психологик хәле дәрәжәсен арттырырга, аларның тормыш сыйфатын арттырырга.»;

түбәндәге эчтәлеккә абзацлар өстәргә:

«2019 елның 14 – 16 августында Татарстан Республикасына эш визиты белән Россия Федерациясә Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының «Федераль медик-социаль экспертиза бюросы» федераль дәүләт учреждениесе составында төзелгән инвалид һәм инвалид балаларны һәм инвалидларны реабилитацияләү системасын үстерүне фәнни-методик һәм методологик тәмин итү федераль үзәге (Россия Федерациясә Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының 2019 елның 20 июнендәге 13-5/10/В-4755 номерлы, Федераль медик-социаль экспертиза бюросының 2019 елның 15 июлендәге 26915/2019 номерлы хатлары) делегациясә килде, инвалидларны, инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын оештыру мәсьәләләрен карау, Россия Федерациясә Президентының 2018 елның 13-01-12 номерлы йөкләмәләре исемлегенә 2 пункттындагы «б» пунктчасын карау максатларында, 2017 елның 05 декабрәндәге Россия Федерациясә Президентының инвалидлар һәм инвалидларга ярдәм күрсәтүче һөнәри берлекләр вәкилләре белән очрашу йомгаклары буенча 2018 елның 13 июнендәге 50-12-12 номерлы йөкләмәләре карала. Визит барышында федераль үзәк вәкилләре инвалидны, инвалид баланы реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программасында тәкъдим ителгән комплекслы тернәкләндерү һәм абилитацион чаралар тәкъдим ителә торган төрле ведомстволы оешмаларда булдылар. Инвалидларны, инвалид балаларны реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программаларын гамәлгә ашыру кысаларында күрсәтелә торган тернәкләндерү хезмәтләрен мониторинглау өчен белешмәләр базасы булган бердәм ведомствоара мәгълүмат системасын файдалануның уңай тәҗрибәсен исәпкә алып, «Татарстан Республикасы инвалидларының мәгълүматлар базасы» республика мәгълүмат системасы күрсәтелде.

Кабул ителгән карарлар нәтижәләре буенча 2019 елның 16 августында Татарстан Республикасының уңай тәҗрибәсен исәпкә алып, инвалидларны һәм инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын

үстерүнең фәнни-методик һәм методологик тәэмин итү федераль үзәге делегациясенен Татарстан Республикасына визиты нәтижәләре буенча киңәшмәсендә («түгәрәк өстәл» утырышында) инвалидларны һәм инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын үстерүнең фәнни-методик һәм методологик тәэмин итү федераль үзәгенен эш төркеменә медицина фәннәре докторы, Россия Федерациясе Сәламәтлек саклау министрлыгының «Казан дәүләт медицина университеты» ЮБ ФДБМУ профессоры, Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгының баш штаттан тыш реабилитологы В.А.Исанова кандидатурасын кертү турындагы тәкъдиме хупланды.

Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы, Татарстан Республикасы дәүләт идарәсен цифрлы нигездә үстерү, мәгълүмат технологияләре һәм элемент министрлыгы вәкилләре 2019 елның 20 - 21 ноябрәндә Мәскәү шәһәрәндә Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының «Федераль медик-социаль экспертиза бюросы» ФДБУ базасында узган «Россия Федерациясендә инвалидларны һәм инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасының торышы һәм үсеш перспективалары» I төбәкара конференциясе эшендә катнаштылар һәм Татарстан Республикасында инвалидларны һәм инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын булдыру һәм мәгълүматлаштыру тәҗрибәсе турында, шул исәптән «Татарстан Республикасы инвалидларының мәгълүмат базасы» бердәм ведомствоара мәгълүмат системасын куллану мәсьәләләре буенча доклад белән чыгыш ясадылар, ул инвалидны, инвалид баланы реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программасы тәкъдимнәрен гамәлгә ашыру кысаларында ведомствоара бәйләнешне һәм реабилитация һәм абилитация хезмәтләренен үтәлешен мониторинглауны гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирә.

2019 елда Татарстан Республикасында ярдәмче программалар чаралары кысаларында түбәндәге чаралар гамәлгә ашырылды:

18 социаль хезмәт күрсәтү оешмасын тернәкләндерү жайланмалары белән жиһазлау;

инвалидны, шул исәптән инвалид баланы комплекслы реабилитацияләүне тәэмин итү кысаларында ведомствоара мәгълүмати хезмәттәшлек, шулай ук иртә ярдәм (Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарының - ИПРА буенча чараларны башкаручыларның МСЭ белән гамәлдә булган килешүләре нигезендә);

инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү хезмәтләрен күрсәтүче 119 белгечне укытуны, иртә ярдәм күрсәтүне, бергә яшәүне оештыру.»;

илле беренче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Ярдәмче программа чараларын гамәлгә ашыру инвалидлар, шул исәптән инвалид балалар тормышындагы чиклүүләрне бетерү яки тулысынча компенсацияләү, социаль адаптация, инвалидларның, инвалид балаларның актив тормышы өчен шартлар тудыру максатларында, аларның матди бәйсезлеккә ирешүен һәм жәмгыятькә интеграцияләнүен, жәмгыятьнең барлык өлкәләрендә тигез мөмкинлекләр булдыруны, шулай ук инвалидларга иртә ярдәм һәм аларны озатып йөрүле яшәүне үстерүне кертәп, комплекслы якин килүне күздә тотып, нәтижәдә бу

элегә категория гражданнарның һәм аларның гаиләләренен тормыш дәрәжәсен һәм сыйфатын күтәрүдә чагылыш табачак»;

Ярдәмче программаның II бүлегендә:

беренче абзацта «инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны эш белән тәмин итүгә булышлык күрсәтү,» сүзләрен «инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны эш белән тәмин итүгә булышлык күрсәтү, инвалидларның озатып йөрүле яшәүләрен үстерү» сүзләренә алмаштырырга;

беренче абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, озатып йөрүле яшәү кысаларында хезмәт күрсәтүләр» сүзләрен өстәргә;

дүртенче абзацта «эш белән тәмин итүгә, инвалидларга ярдәм» сүзләрен «инвалидларның эш белән тәмин ителешә ярдәм» сүзләренә алмаштырырга;

бишенче һәм алтынчы абзацларда «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, инвалидларның озатып йөрүле яшәүләрен» сүзләрен өстәргә;

тугызынчы - егерме икенче абзацларны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Ярдәмче программа чараларын гамәлгә ашыру Ярдемче программаны гамәлгә ашыруны характерлаучы төп күрсәткечләренә арттыруга ирешергә мөмкинлек бирәчәк:

Татарстан Республикасы инвалидларының гомуми санында реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү чаралары гамәлгә ашырылган инвалидларның өлешен 2019 елда 70,9 процентка кадәр, 2020 елда - 71,9 процентка кадәр, 2021 елда - 72,9 процентка кадәр житкерергә;

Татарстан Республикасы инвалид-балаларының гомуми санында реабилитацияләү һәм (яисә) абилитацияләү чаралары гамәлгә ашырылган инвалид-балаларның өлешен 2019 елда 72,8 процентка кадәр, 2020 елда - 73,8 процентка кадәр, 2021 елда - 74,8 процентка кадәр житкерергә;

Татарстан Республикасы балаларының мондый хезмәтләр алуға мохтаж гомуми санында иртә ярдәм алган максатчан төркем балалары өлешен 2019 елда 35 процентка, 2020 елда - 40 процентка, 2021 елда - 45 процентка кадәр житкерергә;

бергә яшәүче инвалидларны колачлауны 2019 елда 30 кешегә кадәр, 2020 елда

-
40 кешегә кадәр, 2021 елда - 40 кешегә кадәр тәмин итәргә;

хезмәткә сәләтле яшьтәге инвалидларның гомуми санында хезмәт яшендәге эшкә урнашкан инвалидлар өлешен 2019 елда 40 процентка кадәр, 2020 елда - 30* процентка кадәр, 2021 елда - 42,3* процентка кадәр житкерергә;

эшкә урнаштырылган инвалидларның Татарстан Республикасы инвалидларының гомуми санында эшкә урнаштыруга мохтаж булган өлешен житкерергә, алар турында мәгълүматны Татарстан Республикасы эш белән тәмин итү хезмәте органнарына хисап чорында, 2019 елда 50* процентка кадәр, 2020 елда - 45* процентка кадәр тапшырылган индивидуаль тернәкләндерү программаларыннан өземтә рәвешендә;

---

*Фаразланган күрсәткечләргә, хезмәт базарындагы киеренкелекне, инвалидларны эшкә урнаштыру динамикасын исәпкә алып, эшкә урнашканда яшь инвалидларны озата бару программаларын гамәлгә ашыру йомгакларын, инвалидларның эшкә урнашуга булган ихтыяжлары, квоталанган эш урыннары саны турында статистик белешмәләренә кертеп, төзәтмәләр кертелергә тиеш.

Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидларның өлешен 2019 елда 70* процентка кадәр, 2020 елда - 50* процентка кадәр житкерергә;

Татарстан Республикасы халкының гомуми санында беренче тапкыр инвалид дип танылган һәм Татарстан Республикасы халыкны эш белән тәмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән инвалидларның өлешен 2019 елда 70* процентка, 2020 елда - 55* процентка кадәр житкерергә;

Татарстан Республикасы территориясендә урнашкан реабилитация оешмаларының гомуми санында Татарстан Республикасының инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны, комплекслы тернәкләндерү системасына кертелергә тиешле тернәкләндерү оешмалары өлешен 2019 елда 30 процентка кадәр, 2020 елда - 48 процентка кадәр, 2021 елда - 66 процентка кадәр житкерергә;

Татарстан Республикасында иртә ярдәм программаларына кертелгән, иртә ярдәм хезмәтләреннән канәгать булган гаиләләр өлешен 2019 елда 90 процентка кадәр, 2020 елда - 90 процентка кадәр, 2021 елда 90 процентка кадәр житкерергә;

Татарстан Республикасында инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга, тернәкләндерү яисә абилитацияләү чаралар күрсәтүне тәмин итә торган белгечләрнең өлешен, шулай ук квалификация күтәрү һәм белгечләрне һөнәри яңадан әзерләү программалары буенча белем алган, шул исәптән инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү методикаларын куллану буенча, шулай ук иртә ярдәм күрсәтүне, бергә яшәүне тәмин итүче белгечләр өлешен Татарстан Республикасында мондый белгечләрнең гомуми санында 2019 елда 35 процентка кадәр, 2020 елда - 45 процентка, 2021 елда - 48 процентка кадәр булган житкерергә;»;

егерме өченче абзацны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының 2019 елның 14 октябрендәге 13-5/10/П-9148 номерлы хаты нигезендә соратылган 2014 - 2025 елларга «Татарстан Республикасы гражданнына социаль ярдәм» дүләт программасының 2019 – 2023 елларга «Инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны, комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын төзү» ярдәмче программасының эшләнгән проекты кысаларында федераль бюджеттан финаслау күләме 2020 елга каралган өлештә 38 968,10 мең сум тәшкил итә, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 16 366,6 мең сум, федераль бюджет акчалары исәбеннән - 22 601,5 мең сум; Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының 2020 елның 1 сентябрендәге 13-5/10/В-7349 номерлы хөкүмәт телеграммасы нигезендә 2021 елга – 39 110,7 мең сум, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 16 426,5 мең сум, федераль бюджет акчалары исәбеннән - 22 684,2 мең сум тәшкил итә.»;

егерме алтынчы абзацта «реабилитацияләү» сүзләреннән соң «һәм абилитацияләү» сүзләрен өстәргә;

егерме жиденче абзацны түбәндәге редакциядә баян итәргә:

«инвалидны, шул исәптән инвалид баланы комплекслы реабилитацияләүдә һәм абилитацияләүдә катнашучыларның ведомствоара бердәм мәгълүмат системасы кысаларында ведомствоара мәгълүмат хезмәттәшлеген тәмин итү; федераль дәрәжәдә бердәм стандартлар раслаганда комплекслы реабилитацияләүне һәм

абилитацияләүне гамәлгә ашыруга системалы якын килүне формалаштыру өчен норматив хокукый һәм методик базаны камилләштерү»;

егерме тугызынчы абзацта:

«2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

«1» саныннан соң «, 1¹» саннарын өстәргә;

утызынчы абзацта «2022» саннарыннан соң «, 2023» саннарын өстәргә; «2¹» саннарыннан соң «2², 2³, 2⁴» саннарын өстәргә;

III бүлекнең беренче абзацында «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

IV бүлекнең беренче абзацында «2³» саннарыннан соң «, 2⁴» саннарын өстәргә;

V бүлектә:

беренче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 - 2020 елларга Ярдәмче программаны финанслауның гомуми күләме 85 129,0 мең сум тәшкил итә, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 35 754,2 мең сум; федераль бюджет акчалары исәбеннән - 49 374,8 мең сум. Ярдәмче программаны планлаштырылган финанслау күләме 2021 елга һәм 2022 - 2023 елларның план чорына 77 829,9 мең сум тәшкил итә, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 31 914,2 мең сум; федераль бюджет акчалары исәбеннән - 45 915,7 мең сум, шуларның 2021 елга Ярдәмче программаны гомуми финанслау күләме 39 110,7 мең сум тәшкил итә, шул исәптән: Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - 16 426,5 мең сум; федераль бюджет акчалары исәбеннән - 22 684,2 мең сум.»;

икенче абзацта «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

өченче абзацта «2022» саннарыннан соң «, 2023» саннарын өстәргә, «4¹» саннарыннан соң «, 4², 4³» саннарын өстәргә;

дүртенче абзацта «2022» саннарыннан соң «, 2023» саннарын өстәргә, «5¹» саннарыннан соң «, 5², 5³» саннарын өстәргә;

VI бүлектә:

егерме икенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Ярдәмче программаны гамәлгә ашыруның барышы һәм нәтижеләре турында электрон рәвештә мәгълүмат урнаштыруны оештыра (күрсәткечләр Ярдәмче программаның координаторы сайтында урнаштырыла торган Программага кертелә);»;

кырык беренче - кырык өченче абзацларны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау министрлыгы Россия Федерациясе Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгына «Электрон бюджет» ижтимагый финанслар белән идарә итүнең дәүләт интеграцияләнгән мәгълүмат системасында электрон документ рәвешендә түбәндәгеләр турында хисаплар тапшыра:

финанслашу максатларында федераль бюджеттан субсидия бирелә торган Татарстан Республикасы бюджеты чыгымнары турында, субсидия алынган хисап кварталыннан соң килүче айның 15 көненнән дә соңга калмыйча,

федераль бюджеттан субсидиядән файдалану нәтижеләре күрсәткечләренә ирешү (квартал хисаплары - хисап чорыннан соң килүче айның 15 эш көненнән дә

соңга калмыйча; еллык хисаплар - хисап чорыннан соң килүче айның 10 эш көненнән дә соңга калмыйча, ел саен төгәлләштерелгән хисаплар - хисап елыннан соң килүче елның 10 февраленнән дә соңга калмыйча). Хисаплар Россия Федерациясе Финанс министрлыгының «Россия Федерациясе субъекты бюджетна федераль бюджеттан субсидия бирү турындагы килешүнең типик формасын раслау хакында» 2018 елның 14 декабрдәге 269н номерлы боерыгы белән расланган Россия Федерациясе субъекты бюджетна федераль бюджеттан субсидия бирү турындагы килешүнең типик формасы нигезендә, 2021 елдан башлап – Россия Федерациясе Финанс министрлыгының 2019 елның 30 сентябрдәге 156н номерлы боерыгы белән кертелгән үзгәрешләр белән Россия Федерациясе Финанс министрлыгының 2018 елның 14 декабрдәге 269н номерлы боерыгы белән расланган Россия Федерациясе субъекты бюджетна федераль бюджеттан субсидия бирү турындагы килешүнең типик формасына кушымталар нигезендә тапшырыла.

VII бүлектә:

икенче абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, инвалидлар бергә яши торган» сүзләрен өстәргә;

дүртенче абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, инвалидлар бергә яши торган» сүзләрен өстәргә;

«Интернет» челтәре» сүзләреннән соң «(Ярдәмче программа белешмәләре Ярдәмче программа координаторы сайтында урнаштырыла торган Программага кертелә)» сүзләрен өстәргә;

бишенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны Татарстан Республикасында иртә ярдәм, бергә яши торган комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын камилләштерү»;

алтынчы абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, бергә яши торган» сүзләрен өстәргә;

сигезенче абзацта «иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, бергә яши торган» сүзләрен өстәргә;

түбәндәге эчтәлекле үнөченче абзац өстәргә:

«Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2019 ел, 17 декабрь, 1160 нчы карары белән Татарстан Республикасында инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләүнең һәм абилитацияләүнең төбәк системасын бәяләүне үткөрүне оештыру тәртибе расланды. Татарстан Республикасында инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын бәяләү буенча мәгълүмат элге Ярдәмче программага 6 нчы кушымтада китерелгән.»;

1 нче кушымтада:

нумерация баш исемдә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

исемдә «2013 - 2022» саннарын «2013 - 2023» саннарына алмаштырырга;

Ярдәмче программага 1¹, 2², 2³, 3, 4², 4³, 5², 5³ нче кушымталарны яңа редакциядә бәян итәргә (кушымтада бирелә);

2 нче кушымтада:

нумерация баш исемдә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

исемендә «2013 - 2022» саннарын «2013 - 2023» саннарына алмаштырырга;

5.3 пунктта:

2 графаны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга социаль реабилитацияләү һәм абилитацияләү, шулай ук иртә ярдәм хезмәтләре күрсәтүче оешмаларны тернәкләндерү жайланмалары белән жиһазландыру (Россия Федерациясенә Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгының 2018 елның 23 апрелдәге 275 номерлы боерыгын исәпкә алып)»;

3 графаны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«ТР ХЭТИҺСЯМ: социаль хезмәт күрсәтү оешмалары»;

8.1 пунктның 3 графасында «Татарстан Республикасы Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгы (СХБ һәм ХЭТИҮ),» сүзләрен «Татарстан Республикасы Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгы (ОСО һәм ЦЗН):» сүзләренә алмаштырырга;

2¹ нче кушымтада:

нумерация баш исемендә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

исемендә «2013 - 2022» саннарын «2013 - 2023» саннарына алмаштырырга;

5.3 пунктның 3 графасында «Татарстан Республикасы Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгы» сүзләрен «Татарстан Республикасы Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгы: социаль хезмәт күрсәтү оешмалары» сүзләренә алмаштырырга;

5.4 пунктның 5 графасына «; инвалидларның, шул исәптән инвалид балаларның инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләүнең төбәк системасына кертелгән оешмаларда хезмәтләрнең сыйфатыннан канәгать булган өлешен арттыру»;

8.1 пунктның 3 графасында «Татарстан Республикасы Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгы (СХБ һәм ХЭТИҮ),» сүзләрен «Татарстан Республикасы Хезмәт һәм социаль яклау министрлыгы (ОСО һәм ЦЗН):» сүзләренә алмаштырырга;

4 нче кушымтада:

нумерация баш исемендә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

исемендә «2013 - 2022» саннарын «2013 - 2023» саннарына алмаштырырга;

астөшермәдә жиденче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 - 2023 елларга Татарстан Республикасында физик культураны һәм спортны үстерү» дәүләт программасын раслау турында» 05.03.2019 № 159;

4¹ нче кушымтада:

нумерация баш исемендә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

исемендә «2013 - 2022» саннарын «2013 - 2023» саннарына алмаштырырга;

астөшермәдә жиденче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«2019 - 2023 елларга Татарстан Республикасында физик культураны һәм спортны үстерү» дәүләт программасын раслау турында» 05.03.2019 № 159;

5 нче кушымтаның нумерация баш исемендә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

5¹ нче кушымтада:

нумерация баш исемендә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына

алмаштырырга;

исемендә «2013 - 2022» саннарын «2013 - 2023» саннарына алмаштырырга;
2 нче бурычның 6 графасында:

«Татарстан Республикасында эшкә яраклы яшьтәге инвалидларның гомуми санында эшкә яраклы яшьтәге инвалидларның эш белән тәэмин ителгән өлеше, %» юлында «50» саннарын «30*» саннарына алмаштырырга;

«Татарстан Республикасында эшкә урнашуга мохтаж инвалидларның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше, алар турында мәгълүматлар хисап чорында инвалидларны реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программаларынан өземтәләр рәвешендә Татарстан Республикасы эш белән тәэмин итү органнарына бирелгән, %» юлында «60*» саннарын «45*» саннарына алмаштырырга;

«Татарстан Республикасының халыкны эш белән тәэмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучы инвалидларның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше, %» юлында «75*» саннарын «50*» саннарына алмаштырырга;

«Беренче тапкыр инвалид дип танылган һәм Татарстан Республикасының халыкны эш белән тәэмин итү хезмәте органнарына мөрәжәгать иткән Татарстан Республикасы гражданның гомуми санында эшкә урнаштырылган инвалидлар өлеше, %» юлында «80*» саннарын «55*» саннарына алмаштырырга;

Ярдәмче программага 6 нчы кушымтада:

нумерация баш исемдә «2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

беренче абзацта:

«2019 - 2022» саннарын «2019 - 2023» саннарына алмаштырырга;

«2020 елда» сүзләрен «Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2019 ел, 17 декабрь, 1160 нчы карары белән расланган Татарстан Республикасында инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны реабилитацияләүнең һәм абилитацияләүнең төбәк системасын бәяләүне уздыруны оештыру тәртибе нигезендә,» сүзләренә алмаштырырга;

«иртә ярдәм» сүзләреннән соң «, бергә яшәүче» сүзләрен өстәргә;

«мәшгульлеккә, инвалидларга ярдәм итү» сүзләрен «инвалидларның эш белән тәэмин ителешенә ярдәм итү» сүзләренә алмаштырырга;

дүртенче - унынчы абзацларны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Мәгълүматларга үткәрелгән анализ күрсәткәнчә, федераль медик-социаль экспертиза бюросынан инвалидтан, инвалид баладан Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарына жиберелгән, 2016 - 2019 елларда аларны башкаручылар, реабилитацияләү яки абилитацияләү юнәлешләре буенча билгеләнгән ИПРА өземтәләр тәшкит итте (процентларда, ИПРА кәргән гомуми саныннан):

медицина реабилитациясе яки абилитация буенча - 41,1 процент (шулардан өземтәләр юнәлеше буенча гомуми санның инвалидлар - 87,1 проценты, инвалид балалар - 12,9 проценты);

социаль реабилитация яки абилитация буенча - 40,7 процент (шулардан өземтэләр юнәлеше буенча гомуми санның инвалидлар - 86,9 проценты, инвалид балалар - 13,1 проценты);

һөнәри реабилитация яки абилитация буенча - 11,0 процент (шулардан өземтэләрнең гомуми санының инвалидлар - 99,3 проценты, инвалид балалар - 0,7 проценты);

физкультура-савыктыру чаралары, спорт белән шөгыйльләну буенча - 2,5 процент (шулардан өземтэләр юнәлеше буенча гомуми санның инвалидлар - 74,2 проценты, инвалид балалар - 25,8 проценты);

психологик-педагогик реабилитация яки абилитация буенча - 4,8 процент (шулардан өземтэләр юнәлеше буенча гомуми санның инвалидлар - 10,5 проценты, инвалид балалар - 89,5 проценты).

2016 - 2019 елларда алынган ИПРА мәгълүматларына караганда, реабилитацияләү һәм абилитацияләү хезмәтләр белән тәмин ителгән гражданнар өлеше: инвалидлар - 89 процент, инвалид балалар - 87 процент, социаль хезмәт күрсәтү оешмаларында хезмәт күрсәтелгән реабилитацияләү яки абилитацияләү буенча хезмәт күрсәтүләр алуға мохтаж затлар өлеше: инвалидлар - 70,9 процент, инвалид балалар - 72,8 процент (2016 - 2018 елларда реабилитация хезмәте белән тәмин ителгән гражданнар өлеше инвалидлар - 88,87 процент, инвалид балалар - 89,75 процент; социаль хезмәт күрсәтү оешмаларында хезмәт күрсәтелгән реабилитация хезмәтләрен алуға мохтаж затлар өлеше инвалидлар - 55,5 процент, инвалид балалар - 59 процент тәшкил итте).»;

унберенче абзацны түбәндәге редакциядә бәян итәргә:

«Татарстан Республикасында 2016 - 2019 елларда инвалидны, инвалид баланы реабилитацияләүнең яки абилитацияләүнең индивидуаль программасында тәкъдимнәр юнәлешләре буенча мәгълүмат (килгән ИПРА гомуми саныннан процентларда)

ИПРАда рекомендацияләр исеме	2016 - 2017 еллар	2016 - 2018 еллар	2016 - 2019 еллар
Медицина реабилитациясе яки абилитациясе буенча	41,1	41,1	41,1
Социаль реабилитация яки абилитация буенча	40,6	40,7	40,7
Һөнәри реабилитация яки абилитация буенча	12,0	11,2	11,0
Физкультура-савыктыру чаралары, спорт белән шөгыйльләну буенча	1,7	2,3	2,5
Психологик-педагогик реабилитация яки абилитация буенча	4,6	4,8	4,8

Инвалидларны реабилитацияләү һәм абилитацияләү өчен җаваплы Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнары тарафыннан тәкъдим ителгән

мәгълүмат нигезендә Татарстан Республикасы Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы тарафыннан житәкчелек ителә торган юнәлешкә кагылышлы өлешендә инвалидларны, шул исәптән инвалид балаларны комплекслы реабилитацияләү һәм абилитацияләү системасын төзү буенча Татарстан Республикасында уздырыла торган эшләргә анализ ясалды:»;

1 пунктның 1.3 пунктчасында Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Татарстан Республикасында өйдә социаль хезмәтләр күрсәтү рәвешендә социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин итүчеләр тарафыннан социаль хезмәт күрсәтү тәртибен раслау турында» 2014 ел, 29 декабрь, 1053 нче карары» сүзләреннән соң «, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «Саңгыраулар спорты, терәк-хәрәкәт аппараты зарарланган затлар, интеллектуаль тайпылышлар булган затлар, сукурлар спорты буенча дәүләт хезмәтләре күрсәтү сыйфаты стандартын раслау турында» 2020 ел, 26 февраль, 146 нчы карары» сүзләрен өстәргә;

2 пунктта «1,7» саннарын «1,8» саннарына алмаштырырга;

2 пунктның 2.2 пунктчасында:

«0,8» саннарын «0,9» санына алмаштырырга;

«89» саннарын «90» санына алмаштырырга;

4.4 пунктчаның икенче абзацында «10,5» саннарын «10,6» саннарына алмаштырырга;

4.4 пунктчаның жиденче абзацында «сатып алу» сүзләрен «булдыру» сүзенә алмаштырырга;

4.4 пунктчасының сигезенче абзацында «һәм инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга социаль реабилитацияләү һәм абилитацияләү хезмәтләрен күрсәтүче оешмаларны тернәкләндерү жайланмаларын жиһазлау» сүзләрен «инвалидларга, шул исәптән инвалид балаларга социаль реабилитацияләү һәм абилитацияләү хезмәтләрен күрсәтүче оешмаларны тернәкләндерү жайланмаларын жиһазлау һәм инвалидны, шул исәптән инвалид баланы комплекслы реабилитацияләүне һәм абилитацияләүне тәэмин итү кысаларында ведомствоара мәгълүмати хезмәттәшлек» сүзләренә алмаштырырга;

Ярдәмче программага 2⁴, 7, 8, 9, 10 нчы кушымталар өстәргә (кушымта итеп бирелә).

Татарстан Республикасы
Премьер-министры

А.В.Песошин